

III,
N. 39149,
h.

ZGODBE

svete katoliške cerkve.

Spisal

Anton Léсар,

duhoven ljubljanske škofije in katehet c. k. nižje realke
v Ljubljani.

Izdala

družba sv. Mohora.

Z dovoljenjem visokočast. Kerškega knezoškofijstva.

39149, III, M, h.

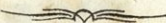
ZGODBE

svete katoliške cerkve.

Spisal

Anton Lésar,

duhoven ljubljanske škofije in katehet c. k. niže realke
v Ljubljani.

Izdala

družba sv. Mohora.

Z dovoljenjem visokočast. Kerškega knezoškofijstva.

V CELOVCU 1863.

Natisnil Janez Leon.

030046762

O b s e g.

Stran

Vvod	1
----------------	---

I. Doba 33 — 312.

§. 1.	Vstanovitev cerkve Kristusove	3
§. 2.	Razširjenje cerkve Kristusove	4
§. 3.	Razdjanje tempeljna in mesta Jeruzalemskega	7
§. 4.	Preganjanja Jezusove cerkve in kristjanov	10
§. 5.	Krive vere: Ebijonitov, Nazarejcev, Cerinta, Gnostikov, Manihejcev, Montanistov, Unitarcev, Novacijanov	15
§. 6.	Cerkve se krivim veram krepko ustavlja; cerkveni učeniki ali očetje	18
§. 7.	Sveti zakramenti, služba božja	19
§. 8.	Sveti časi in kraji službe božje	23
§. 9.	Druge svete šege te dobe	23
§. 10.	Keršansko življenje	24

II. Doba 312 — 800.

§. 11.	Konštantin veliki in njegovi nasledniki	27
§. 12.	Dalje razširjenje keršanstva	33
§. 13.	Pokristjanjenje nemških rodov	35
§. 14.	Pokristjanjenje slovanskih rodov	38
§. 15.	Kriva vera Arijanov, in prvi cerkveni zbor v Niceji	40
§. 16.	Drugi krivoverci: Donat, Nestori, Evtih, Pelagi; vojska zoper svete podobe	41
§. 17.	Muhamed in njegova kriva vera	43
§. 18.	Cerkveni očetje ali učeniki	44
§. 19.	Daritev sv. maše, sv. obhajilo	48
§. 20.	Sveti dnevi in kraji	49
§. 21.	Notranja cerkvena vstava	50
§. 22.	Življenje kristjanov; začetek meniškega življenja sploh	51
§. 23.	Menihi v izhodu, sv. Anton puščavnik, Bazilijani, nune	52

	Stran
§. 24. Menihi v zahodu, Benediktini	54
§. 25. Korist in blagoslov po menihih	55

III. doba 800 — 1513.

§. 26. Karol veliki in njegove zasluge za katoliško cerkev	56
§. 27. Razširjanje keršanstva, zlasti med Slovani . . .	58
§. 28. Krive vere: odcepljenje greške cerkve od Jezusove cerkve	62
§. 29. Krivoverci: Kátari, Valdenci, Albižani	64
§. 30. Krivovera Husova na Češkem	65
§. 31. Sv. kerst, sv. obhajilo in pokorila	66
§. 32. Sveti časi in kraji	67
§. 33. Notranja cerkvena vstava in njena zveza s posvetnimi vladami	67
§. 34. Keršansko življenje: splošne opombe	70
§. 35. Novi meniški redovi; posebni zgledi sv. keršanske čednosti	71
§. 36. Križarske vojske leta 1096, 1147, 1187, 1202, 1217, 1247, 1268 in 1270 — viteški redovi: Janezovci (Maltezi ali Rodijani), templjani in nemški vitezi	71

IV. doba 1513 — 1862.

§. 37. Razširjanje katoliške cerkve v Ameriki	76
§. 38. Razširjanje keršanstva v Aziji, Afriki in Avstraliji, Francišek Ksaveri	77
§. 39. Krive vere: Martin Luter	80
§. 40. Žalostni nasledki Lutrovih zmot na Nemškem	83
§. 41. Reformijani: Cvinglijani, Kalvinijani	85
§. 42. Razširjanje teh krivih ver na Angleškem	86
§. 43. Tridentinski vesoljni zbor	88
§. 44. Luteranstvo po Slovenskem	89
§. 45. Služba božja	90
§. 46. Novi duhovni ali meniški redovi: Jezuiti, Kapucini, usmiljeni bratje, Piaristi, Oratorjani, Lazaristi, Ligvorijani (redemtoristi) Karmelite, Uršulinke, Salezijanke, usmiljene sestre	91
§. 47. Stan katoliške cerkve, njeno vojskovanje, zmage in upi v novejšem in današnjem času	95
§. 48. Sklep	103
Versta rimskih papežev	104

V v o d

Zaumek in razdelitev keršanske cerkvene zgodovine.

Keršanska cerkvena zgodovina pripoveduje nar zname-
nitejše prigodbe, ki so se godile v cerkvi Jezusovi od nje-
nega začetka do današnjega dné. — Ona nam pripoveduje,
kako se je keršanska cerkev s pomočjo svetega Duhá v ved-
nih bojih s svetom polagoma širila in že skorej po vsem
svetu razprostila; zgodovina nam pripoveduje, kako so cerkev
njeni predniki vravnali, vterdili in nji sveto vero neskaljeno
ohranili; kakošen blagor je ljudém v kraljestvu božjem doha-
jal in ktere nadloge je cerkev pregnala.

Ker zgodovina keršanske cerkve več kot 1800 let ob-
sega, ločimo jo v ložji spregled v več dob, in sicer v te le
štiri:

I. Doba: Od vstanovljenja keršanske cerkve do ča-
sov Konstantina vélikega. Od l. 33 — 312.

II. Doba: Od Konstantina vélikega do Karola véli-
kega. Od l. 312 — 800.

III. Doba: Od Karola vélikega do papeža Leona X.
Od l. 800 — 1513.

IV. Doba: Od Leona X. do današnjega dne. Od
l. 1513 — 1862.

Vsako dobo delimo pa špet v štiri poglavja:

pervo poglavje nam pripoveduje o razširjenji keršanske cerkve;

drugo poglavje nam razlaga boje keršanske cerkve zoper tadajšnje krivoverce;

tretje poglavje nam tadajšnjo službo Božjo in notranjo cerkveno ustavo popisuje; in

četerto poglavje nam razlaga tadajšnje keršansko življenje.

Perva doba.

**Od vstanovitve keršanske cerkve do časov Konstantina
vélikega.**

(Od l. 33 do l. 312).

Pervo poglavje.

Razširjenje keršanske cerkve.

§. 1.

Vstanovitev cerkve ristusove.

Ko so bili aposteljni binkoštno nedeljo prejeli obljubljenega svetega Duhá, stopi izmed zbranih aposteljnóv Peter, njih poglavar, ter očita Judom veliko krivico, da so Jezusa na križ pribili in umorili. Potem jame govoriti od Jezusovega vstajenja in svoj prvi govor sklène z naslednjo izreko: „Vedi toraj za gotovo vsa Izraelova hiša: da je Bog tega Jezusa storil maziljenca in gospoda.“

Zbrani, to slišati, presunjenega serca poprašajo aposteljne rekoč: „Bratje, kaj hočemo storiti?“ — Peter pa jim reče: „Spokorite se, in slehern se daj kerstiti v imenu Jezusovem v odpuščenje grehov; in prejeli boste dar svetega Duhá.“ —

Tisti, ki so sprejeli njegovo besedo, so bili kerščeni. In zgodilo se je, da je bilo tisti dan okoli 3000 duš prištetih Kristusovim vernikom.

Kakor Peter, so tudi drugi aposteljni z veliko močjó pričevali vstajenje Gospodovo in veliko čudežev in znamenj delali v imenu Jezusovem. Vsaki dan se je pridružilo

vernim veliko novih udov. Tako je postala prva keršanska občina v Jeruzalemu; kraljestvo božje na zemlji je v nar popolniši podobi oživel.

Aposteljni so se po Jezusovem povelju v razne dežele razšli in kmalo so ves svet s svojim oznanovanjem napolnili. Ki so njih zveličavne nauke sprejeli, te so s kerstom številu vernikov pridružili. In tako so po vseh delih svetá vstanovili keršanske občine. Vse te vstanovljene keršanske srenje, kakor so bile tudi različne med seboj po šegah in jeziku, so bile po apostelnih s srednikom in poglavarjem Petrom združene, torej le ena velika družina otrok Božjih na zemlji, katero cerkev Kristusovo imenujemo.

§. 2.

Razširjanje cerkve Kristusove.

Komej je bila v Jeruzalemu prva keršanska občina vstanovljena, že so jo začeli Judje pisano gledati, sovražiti in preganjati. Zlasti jo je preganjal Savel; celo v hiše je derl, moške in ženske iz njih vlačil ter jih jetnišnicam izročeval. Ko je bil dijakon Stefan, mož poln gnade in moči, zavoljo serčnega oznanovanja večnih resnic svetega evangelja s kamenjem pobit, popustili so kristjani večidel mesto Jeruzalem ter se razkropili po vseh krajih Judeje in Samarije, in so, kamor so prišli, sejali seme Božje besede. Tako je dijakon Filip v Samarii sveti evangeli oznanoval s takim uspehom, da se jih je veliko dalo kerstiti v imenu Gospoda Jezusa Kristusa. Slišati, da je Samarija sprejela besedo božjo, poslali so aposteljni Petra tje in Janeza, da sta kerščenikom podelila zakrament svete birmе. Tje pridši, sta molila nad njimi, roke pokladala nad nje; in oni so prejeli svetega Duhá. — Ko je Peter potem prišel v Cezarejo in tukaj kerstil pobožnega stotnika Kornelija, odperlo se je kraljestvo božje tudi nevernikom. Med tem časom so bili tisti, ki so se bili preganjanju zavolj Štefana odtegnili, došli v Fenicijo, Cipr in Antijohijo in so tu oznanovali zveličavni uk križanega Jezusa. Velika množica se je bila tudi po teh krajih spreobrnila; aposteljni iz Jeruzalema pošljejo Barnaba, moža polnega svetega Duhá in vere, v Antijohijo, kjer je z velikim uspehom delal. Vernike tega mesta so Judje zasramovaje imenovali kristjane; kristjani pa so se tega častnega imena tudi sami poprijeli in povsod so se verniki Kristusovi

jeli tako imenovati; in ohranilo se nam je to imé do današnjega dne.

Ta čas se je nekaj zgodilo, kar je neprejenljivo širjenje keršanske cerkve nezmerno pospešilo: — grozoviti Savel se spreoberne in postane apostelj Pavel. — V mali Azii rojen se je pri učenem Gamalijelu svetega pisma učil; vnet farizej je bil hud sovražnik Kristusov in se je Štefanove smerti vdeležil. Da bi svoje sovraštvo in maščevanje nad kristjani nasitili, si je oblast pridobil, celó v Damask iti kristjane lovit in preganjat. — Toda na potu, že blizu Damaska obsije ga pri belem dnevu nebeška svetloba. Savel s konja na tla pade, kar zasliši glas: „Savel! Savel! zakaj me preganjaš?“ — Savel reče: „Kdo si, Gospod?“ — Glas mu odgovori: „Jez sem Jezus, ktereга preganjaš. Težko ti je proti ostnu bercati.“ Trepetaje Savel vpraša: „Gospod, kaj hočeš, da naj storim?“ — Gospod pravi: „Vstani ter pojdi v mesto; tu se ti bo povedalo, kaj stori.“ — Savel vstane, ali vzdignivši svoje oči nič ne vidi, — bil je namreč slep. Pridši v Damask Savel moli in se posti. Na povelje božje gre učenec Ananija k Savlu, in roke nanj položi; Savel spregleda, oči so se mu odperle, toda ne le telesne ampak tudi dušne oči. Spoznavši resnico Jezusovega uka postane nar gorečniši vernik Gospodov in oznanovavec svetega evangelja zlasti med neverniki; zato ga aposteljna nevernikov imenujemo.

Od Antijohije, kjer je z Barnabom blagrovavno delal, širil je z neutrudeno gorečnostjo na svojem trojem popotovanji sveti evangeli po bližnjih in daljnih krajih Azije in Evrope. Z Barnabom je prehodil Sirijo in malo Azijo, zlasti pokrajine: Pamfilijo, Pizidijo in Likaonijo; potem se odpelje na otok Ciper in na druge otoke srednjega morja. Potem se goreči poslanec božji z Lukežem v Evropo podá, in sicer nar prvo v Macedonijo, tu v mestu Filipi prvo keršansko občino vstanovita; od ondot gresta v Tesaloniko in od tod na Greško in prebivavcom poglobitnega mesta Aten njim „neznaneга Boga“ oznanujeta. Potem se poda Pavel v drugo poglobitno greško mesto Korint in se skoz Efez, Cezarejo in Jeruzalem verne v Antijohijo. Na tem potu je bil obiskal tudi otok Kreto, kjer je keršansko občino vstanovil, kateri je Tita škofa dal. Tudi Efežanov se je bilo veliko spreobrnilo, in ondi je Timoteja škofa postavil. Ali pogumni apostelj si je bil že s svojim spreobrnjenjem sovraštvo in maščevanje na glavo nakopal pri Judih, nekdanjih svojih tovarših. Povsod so la-

zili za njim, iskaje ga v roke dobiti. V Jeruzalemu ga zagledavši hrup zaženó, obstopijo ga, bili bi ga umorili, ali v tem pride stotnik s svojim kerdelom, ga zmed njih potegne in v ječo odpelje. Oblastnik, zvediti, da se je štirideset mladih Judov zapriseglo, ne jesti ne piti, dokler ne umoré Pavla, pošlje ga v Cezarejo, kjer je bil dve leti zapert. Fest hoče konec storiti Pavlovemu zaporu, zato mu na voljo da, ali v Cezareji ali v Jeruzalemu zagovarjati se proti Judom; ali Pavel, si svest svoje nedolžnosti, se na cesarja sklicuje in zahteva, da ga naj sodi cesar; Fest ga torej pošlje v Rim. Prestavši veliko smertnih nevarnost na morji in na suhem vendar srečno dospe v Rim; kjer je dve leti Gospoda Jezusa Kristusa odkritoserčno in neprestrašeno oznanoval. Cesar Pavla nedolžnega spozna. Pavel se zopet verne na jutrovo, pa kmalo spet pride v Rim, od koder je širil keršanstvo po severni Italii, Ilirii in Dalmaciji.

Med tem, ko je Pavel nevernike spreobračal, sumili so kristjani, kateri so bili poprej Judje, da bi neverniki, preden se dajo kerstiti, imeli pristopiti k judovski veri in se poprijeti Mojzesove postave. Na to se leta 51 po Krístusovem rojstvu snidejo vsi aposteljni v Jeruzalemu v prvi cerkveni zbor, kteremu je bil sam Peter, poglavar cerkve, predsednik. Sklenil je ta zbor naslednje: „Svetemu Duhu in nam je dopadlo, vam nobenega družega bremena ne nakladati, kakor te potrebne reči: da se zderžite malikovavskih daritev, kervi zadušenih (živali) in nečistosti.“

Po tem zboru so se aposteljni zopet razšli, oznanovat sveti evangeli po raznih deželah.

Pri vsakem početju je bil Peter pervak. Sedem let je vladal cerkev v Antijohii in potem je vstanovil keršansko občino v Rimu. Oznanoval je sveti evangeli po Pontu, Galaciji, Kapadocii, Bitinii in mali Azii. Neprestrašeno oznanovanje svetega evangelja in pa mnogi čudeži njegovi, zlasti ozdravljenje hromovega človeka, so mu sovraštvo pri Judih nakopali. Herod mu je celó po življenji stregel; o veliki noči ga je dal ujeti ter ga hotel po prazniku v smert spraviti. Gospod pa je svojega zvestega služabnika čudovito iz ječe rešil. Poslednjih 25 let svojega življenja je verhtega, da je vse keršanske občine vsega sveta vladal, bil tudi rimski občini prvi škof, kjer je tudi umerl leta 67 po Krístusu. Sv. Peter je torej pričel versto cerkvenih poglavarjev ali papežev, ki imajo sedež v Rimu.

Od drugih apostelnov vemo, kje da so sveti evangeli oznanovali in da so razun svetega Janeza vsi za Jezusa življenje dali. Sveti evangelist Matevž je Jezusov zveličavni nauk oznanoval po Arabii, Indii in Etijopii; Filip po Frigii; Tomaž po Partii; Andrej po Scitii; Jernej po Indii; Juda Tedej v Edesi; evangelist Marko v Aleksandrii. — Sveti Janez je bil sicer tudi k smerti obsojen, veržen je bil v vrelo olje, ali nič žalega se mu ni zgodilo. Cesar, to zvedivši, ga veli pri življenji sicer ohraniti, vendar pa ukaže, ga odpeljati na otok Patem. In tú je zapisal skrivno razodenje božje, kterega mu je bil Bog dal. Vernivši se z otoka, se je vselil v Efezu, kjer je ondašnje in vse bližnje keršanske občine po mali Azii vladal. Njemu samemu izmed apostelnov je bilo dano, keršansko cerkev po treh delih svetá razširjeno gledati. Umerl je okoli 100 let star ter je doživel drugi prihod Gospodov v razdjanji Jeruzalemskega mesta, kakor je bil Gospod Petru napovedal rekoč: „Moja volja je, da on (Janez) ostane, dokler ne pridem.“

Tudi ko so bili aposteljni odmerli, se je keršanstvo naglo širilo. Sred družega stoletja so se keršanske občine v Edesi, po Partii, Perzii in Indii, ki so jih bili aposteljni pričeli, še terdnejše ustanovile. Iz Rima se je keršanstvo v Kartagi in po vseh pokrajinah zahodnje Afrike vselilo, in še celó tudi po Britanii (po Angleškem). Iz male Azije se je sveti evangeli oznanoval v mestih Lionu, Vieni in Parizu. Malo pozneje se je keršanska cerkev razširila po Armenii, potem ob reki Ren, v mestu Trier in ob reki Donavi. Perva škofija ob tej reki se je ustanovila v Lorch-u (v sedanjem zgornjem Avstrijskem).

§. 3.

Razdjanje tempeljna in mesta Jeruzalemskega.

Jezus je prerokoval, da bodo prišli sovražniki, ki bodo terdovratno judovsko ljudstvo poterli in razkropili, mesto Jeruzalemsko obdali, zmagali in razdjali s tempeljnomo vred, tako, da ne bo kamen na kamnu ostal. Prišli so časi, ko se je imelo spolniti to prerokovanje. Rimsko ljudstvo je bilo tisto orodje v roki pravičnega in zvestega Boga, po kterem je on hotel izpeljati svoj sklep.

Z nevoljo so Judje prenašali rimsko oblast, kateri so bili podverženi; pa tudi cesarski oblastniki so jih krivično stiskali ter jim težak jarm nakladali. Ta stiska bi bila mogla Judom oči odpreti in jih na prave misli pripeljati; pa nasproti so se, ko je bil Gesiflor oblastnik v deželi, jeli leta 66 naravnost ustavljati in zoper rimsko silo vzdigovati. Iz začetka jim je šlo po sreči; rimskega vojvoda Cestija Gala so jako potolkli in od Jeruzalema odgnali; to jih še bolj prederzne in terdovratne stori. Ali bližal se je že strašni dan, kjer se je imelo spolniti nad mestom silno gorjé, katero je Gospod s solzami bil napovedal; čudne znamenja so prihod božje šibe napomenjevale. — Cesar Neron je vojskovodja Vespazijana zoper Jude poslal in mu izročil veliko moč. Vespazijan je leta 67 z veliko vojno močjo v Galilejo vdaril, ter je po obsedi v 40 dneh nar močnejšo terdnjavo Jotapato zmagal in vzel: 40.000 je bilo tu pokončanih in vsa Galileja se mu je mogla podvreči. Rimski vojšaki vsi razserdeni bi bili radi naglo nad Jeruzalem planili in s tem vojski hitro konec storili; pa Vespazijan je počakoval, kaj bo prišlo iz razpertij, ki so jih bili Judje sami med seboj pričeli. Derhal vnetih in prederznih puntarjev, ki jo je Janez iz Giskale vodil, je prisilila v Jeruzalem in grozovitno vihrala zoper une, ki so, bolj modri in skušeni, mir z nasprotniki svetovali. — Vespazijan si je podvergel vso Judejo ter je pred mestom Jeruzalemom z vojsko obstal in čakal povelja od novega cesarja. Neusmiljeni in razuzdani cesar Neron namreč je leta 68 po zasluženji konec vzel: ko se je vse mesto in en del vojakov zoper njega vzdignil, mogel je v strašni noči iz Rima pobegniti in se je sam končal, da bi živ ne prišel sovražnikom v roke. Za njim so se v enem letu verstili cesarji Galba, Oton in Viteli. Razpertijam v Rimu konec storiti, so Vespazijana cesarja izvolili in razglasili. Vespazijan se leta 69 v Rim podá ter svojemu sinu Titu prepustí judovsko vojsko. Tisti čas, preden je bil Tit z večo vojno močjo prišel pred Jeruzalem, so kristjani zapazili ter se spomnili besede Jezusove, da kedar vidijo gnjusobo razdjanja na svetem mestu, naj kateri so v Judeji bežé na goré, in kdor je na polji, naj se ne vračuje nazaj v mesto, in so se umaknili v mesto Pelo stran Jordana ter so se grozovite nadloge oteli. Oslepljeni Judje pa v Jeruzalemu niso hotli spoznati časa svojega obiskanja; vsa stiska njih terdovratne zoperstave ni ukrotila. Janez iz Giskale je s svojo prederzno trumo v mestu divjal;

več kot 12.000 imenitnih oseb je grozovito pomoril in se je potem še zoper nižje ljudstvo obrnil. — Njemu nasproti je priderl v mesto nek Simon s tolovajsko derhaljo in je ravno tako, kakor uni divjal. Poslednjič se je še Eleazar, poglavar tempeljna vzdignil kakor vojvoda; in tri stranke so se med seboj bile in klale, tempelj z gnjusobo polnile, po mestu ropale in morale, zaloge žita požigale. V takem stanu je bilo mesto, ko je bil Tit s svojimi vojščaki prišel in se pred mesto vlegel. On je Judom dvakrat mir ponujal, ali zastonj; torej je mesto, v katerem se je bilo zavoljo veliko-nočnega praznika še veliko Judov od drugod zbralo, s svojo vojno popolnoma obdal, napadel in prvi in drugi zid priderl. Ko se Judje še niso hotli podati, je Tit mesto z zasipom tako zaperl, da ni mogel nihče ne v mesto ne iz mesta. Strašna nadloga med prebivavci vstane, lakota ljudi brez števila pomori, neka blagorodna mati celó lastno dete speče in sné: lakoti se pridruži kuga, v poltretjem mescu se le pri enih vratih 115.880 merličev iznosi; 600.000 pa jih čez zidove zmečejo; verh tega pa vse izpraznjene hiše z merliči napolnijo. Pa tudi vse te hude skušnje ljudstva niso omečile. Rimljani niso mogli takih gnjusob več preslišati; serda polni so jo vdarili na mesto, vzeli so grad Antonijo, tempelj oblegli s hudimi napadi, z grozovito morijo in strašnim požigom zmagali; na zadnje so vzeli še Sionski grad. Veči del mesta je bil razdjan, tempelj pa je bil Tit ukazal varvati; ali serdit vojšak ga zapali in Titovemu povelju ukljub ga nihče noče gasiti, spremenil se je v pepel in razvaline. Vjetega ljudstva je bilo še veliko pokončanega in na križe obešenega; 97.000 drugih se je v sužnost prodalo. Vseh Judov skupej je v tej vojski do poldruega milijona smert storilo; kar jih je bilo še ostalo, so bili večidel po svetu razkropljeni in so še dan današnji žive priče božje pravice nad terdovratneži.

Judovstvo, ktero je bilo keršanski cerkvi če dalje bolj nasprotno, je bilo zmagano; z razdjanim tempeljnóm vred so nehale daritve in druge šege stare zaveze. Ko je senca zginita, se je resnica tolikanj svitleje pokazala, in sveta cerkev se je še bolj prosto širila, kakor mlado pa že uterjeno drevó se prosto razrašča, ko so mu opore in ograje odvzete.

Preganjanja Jezusove cerkve in kristjanov.

V razširjanje keršanstva je Bog celó preganjanja obernil s čemur so Judje in neverniki hotli zatreti ga. Zlasti Rimljani, nar močnejši neverski narod tiste dobe, so kristjane neusmiljeno preganjali. Splošnih preganjanj keršanstva pod rimskimi cesarji desét štejemo, in sicer:

1. Pervi je pričel kristjane preganjati cesar Neron leta 64. Ta grozoviti cesar, ko je bil pomoril svojo mater, ženo, brate in učenika, je dal rimsko mesto na štirih voglih zažgati, češ, da bo velik ogenj vidil, potem lepše mesto sezidal in si s tem častno imé pridobil; zažiga je pa jel kristjane dolžiti in jih zavolj tega strašno preganjati. Več let je to preganjanje terpelo, in silno hudo je bilo: kristjane so dajali divjim zverinam tergati, na križe so jih razpenjali, jih v vodo Tiberu, ki skoz rimsko mesto teče, metali in potapljali, ali s smolo oblite po noči kot svetila po mestu zažigali. Tudi po vseh deželah rimskega cesarstva so šle cesarske povelja kristjane preganjati in celó njih imé zatreti. — Veliko število marternikov je takrat sveta cerkev v svojo čast prejela, katerih imena so nam večidel neznane. Takrat je prišel tudi sveti Pavel zopet v Rim; on in sveti Peter sta verne v veri poterdovala in k stanovitnosti budila; Judom pa strašni konec njih mesta napovedovala, in nevernikom keršansko resnico in svetost neprestrašeno oznanovala. Oba pa sta tudi vkupej v ječo prišla in sta o enem dnevu za Kristusa življenje dala. Pred smertjo sta še imela veselje, dva svojih varhov in 47 drugih jetnikov k veri spreobrniti in v ječi kerstiti, kateri so vsi za Jezusa umerli. Pravijo, da je sveti Peter na prigo-varjanje vernih iz Rima hotel umakniti se, da se mu je pa Kristus s križem na ramí pri mestnih vratih prikazal. Ko ga je apostelj vprašal, kam da gre, mu je Gospod odgovoril: V Rim grem, da bi bil zate križan. Dobro je Peter razumel Jezusovo besedo, verníl se je nazaj v mesto, in serčno in goreče je šel smerti križa nasproti. Iz ponižnosti ni hotel tako križan biti, kakor njegov Gospod; križan je torej bil z glavo navdol. Terpel je sv. Peter l. 67 v rimskem mestu v tisti strani, kjer so Judje prebivali; njegovó častito truplo je bilo tam pokopano, kjer zdaj stoji veličastna cerkev njegovega imena. Tudi vezi, s kterimi je bil sv. Peter v Jeruza-

lemu in v Rimu vklenjen, so z velikim spoštovanjem vedno hranili. Spomin njegove svete smerti se obhaja s svetim Pavlom vred 29. rožnika.

2. Cesar Domicijan (81 — 96) je kristjane preganjal, ker se je bal, da bi ga eden Davidovih naslednikov ne pahnili s cesarskega sedeža. Pripričavši se, da so Jezusovi sorodovinci vsi ubožni, je preganjanje ustavil. Ko je bil Domicijan zaslišal, s kakošno apostoljsko gorečnostjo je Janez Kristusovo vero po izhodnjih krajih razširjal, ukazal ga je v Rim pripeljati. Tukaj je bil aposteljnu nar pred dan strup piti, ki mu po ni škodoval. Potem je bil zunej mesta pred latinskimi vratmi v posodo vrelega olja veržen: pa ves zdrav je v njem ostal ter ljudstvu oznanoval nebeško resnico. — Poslednjič je bil v samoto na Otok Patem blizu Efeza izgnan, kjer bi bil imel z družimi jetniki vred rudo kopati. Prejel je pa tukej in zapisal skrivne razodenja Božje. Domicijan je bil umorjen in Nerva njegov cesarski naslednik (96 — 98). Pod njim je nehala tožba in grozovitnost do kristjanov. Takrat se je tudi sv. Janez spet iz samote v Efežansko mesto povernil in tu krog leta 100 umerl, ko je bil Trajan cesar.

3. Cesar Trajan (98 — 117) sicer naravnost ni izdal zapovedi, da bi se kristjani preganjali; ali poprejšnjih postav ni overgel. Na vprašanje Bitinskega poglavarja je odgovor dal, da ni treba kristjanov iskati; ako so pa toženi in v svoji veri stanovitni, naj se kaznujejo. Zatorej si kristjani niso bili ne pred Judi, ne pred neverniki pokoja svesti; in veliko jih je tudi pod tem cesarjem za Kristusa življenje dalo, med njimi: papež Anaklet v Rimu, v Jeruzalemu škof Simeon, 120 let star mož, ki je bil več dni zapored neusmiljeno terpinčen in poslednjič križan. Sv. Ignacija, antijohijskega škofa, kateri se je za vero serčno odgovarjal in terdil, da je zares Teofor, t. j. da Boga (v sercu) nosi, je cesar Trajan sam ukazal zvezati in v Rim peljati, da bi ga bile divje zverí raztergale. Dolga pot v Rim je apostoljskemu možu priložnost dala, v veliko krajih verne z besedo v veri uterjevati, kar je pa tudi še po listih storil, ki jih je pisal do vernikov v Efez, Magnezijo, Trale, Rim, Filadelfijo in Smirno. Sam je pa tudi ves gorel željá, za Kristusa življenje dati; torej je tudi kristjanom v Rim pisal, da naj ne branijo njegove smerti. „Pšenica Kristusova sém“, je rekel, „naj me zobje divjih zverin zmeljejo, da bom vreden kruh znajden.“ — Kar si je tolikanj želel, spolnilo se mu

je leta 107; levi so ga v velikem rimskem gledišču raztergali in kristjani so njegove ostale kosti s častjo spravili, v perte zavili, v Antijohijo prenesli in tam v veliki časti imeli zavoljo gnade, ki je bila toliko delavna v svetem mučencu.

4. Cesar Mark Avreli (161 — 180) je hudo preganjanje kristjanov pričel, zlasti po Galii (francoskem) in mali Azii. On je ostreje postave dal zoper kristjane, kot pa zoper divjaške sovražnike. Mučeniške smerti so pod tem cesarjem umerli trije papeži zapored: Pij I., Anicet in Soter; sv. Justin, ki je že v drugem listu kristjane pred cesarjem pogumno zagovarjal, in sveta Felicita, ktera je kot Makabejska mati mogla sedem svojih sinov pred seboj umorjenih gledati in jih je tudi, kakor una, z veseljem Bogu v dar dala. — V Smirni se je serd vzdignil zoper ondašnjega svetega škofa Polikarpa, čez 90 let starega moža, ki je bil učenec sv. Janeza. Oblastnik ga je k sebi poklical in mu prigovarjal, Kristusu odpovedati se, da bi si življenje ohranil. Polikarp pa mu odgovori: „šest in osemdeset let že služim temu dobremu Gospodu in nikoli mi ni nič žalega storil.“ Kako je mogoče preklinjati mojega kralja, kateri me je odrešil. Ker se je tako stanovitnega kazal, je bil k smerti ognja obsojen. Beriči k njemu pristopijo in ga hočejo zvezati; Polikarp jim pa reče: „Prijetli, tukaj pač vezi treba ni. Kdor me je vrednega spoznal tega plamena, dodelil mi bo tudi pogum in moč ga prenesti.“ Bogu hvalo pojé na germado stopi, katero zažgó; ali ogenj se njegovega telesa ne dotakne; torej je bil z mečem preboden in njegova obilo tekoča kri je ogenj pogasila.

5. Septimi Sevér (192 — 211) je od začetka kristjane v miru pustil, še je nekaj keršanskih starašinev pred zdivjanim ljudstvom branil. Pa stare krivične tožbe in nepokojni Judje so še zmiraj nevernike zoper kristjane nadraževali; in zopet se preganjanje prične, ki se še hujše vname, ko cesar postavo da, da nihče ne smé prestopiti h keršanski veri. Veliko mučencov tudi iz tega preganjanja sveta cerkev šteje zlasti po Italii, Galii, Egiptu in severni Afriki; med njimi sta tudi papeža Eleuteri in Viktor I.

6. Cesar Maksimin (235 — 238), umorivec svojega kristjanom dobrovoljnega sprednika Aleksandra, je preganjal kristjane, ker se je bal, da bi se zavoljo njegovega umorstva ne maščevali; nar pred ukaže tiste služabnike cesarskega dvora, ki so bili keršanske vere, od tod spraviti, potlej pa zapové, zlasti cerkvene prednike moriti, češ, da kristjani brez

pastirjev si ne bodo kaj upali. Pregarjanje je bilo zlasti v Rimu in ob reki Reni. Tedajšnja papeža Anter in Poncijan sta v številu marternikov; v Kolinu pa je sv. Uršula s svojimi tovaršicami življenje dala za Kristusa.

7. Strašno hudo in kervavo preganjanje je cesar Deci (249 — 251) pričel. Precej v začetku je dal ostro postavo, naj kristjani svojo vero zapusté in malikom darujejo; kateri se zoperstavljajo, naj se s hudim, pa počasnim terpinčenjem prisilijo; kateri jo pa pobegnejo, naj premoženje in dom zgube. Napeljalo ga je k temu povelju krivo prepričanje, da keršanska vera, ktera le nebeškega kraljestva išče, ne more obstati z rimskim cesarstvom, ki se poganja le z pozemeljskim gospodstvom. Decijev namen je bil, keršansko cerkev popolnoma zatreti; z grozovitim premislikom je jel izpeljevati svoj namen. Zatorej je zapovedal, keršanske tempeljne podreti, vernikov iskati, jih v ječah dolgo držati, sicer hude muke, pa ne tacih, ki hitro umoré, rabiti, da bi z dolgim in počasnim terpinčenjem stanovitnost kristjanov omagala. In Bogu bodi potoženo, cerkvi je veliko njenih otrok nezvestih postalo. Že oznanilo te postave je sploh velik strah obudilo, veliko kristjanov zlasti iz višjih stanov je odpadlo. Med preganjanjem so nekteri zares malikom darovali; nekteri od daritev jedli, nekteri kadilo malikom zažigali; nekteri pa so si z denarjem bukvice kupili, v katerih je bilo zapisano, da so malikom daritev opravili, dasiravno se to ni zares zgodilo.

Pri vsem tem odpadu pa je keršanstvo vendar še lepo število zvestih spoznovavcov imelo; tudi veliko odpadlih se je zopet povernilo v naročje katoliške cerkve, ki je pa ostro pokorjenje zahtevala, preden jih je v svoje občestvo zopet sprejela.

8. Pod cesarjem Valerianom (253 — 260) je preganjanje kar dalje terpelo. Pervo povelje je pobožne shode vernikov prepovedalo, zoperstojne vjeti in terpinčiti, škofo in mašnike pregnati ukazalo. Sv. Štefan I., papež, je v tem preganjanji smert storil; vojaki so ga pri altarji na njegovem sedeži ob glavo djali, ker je hotel neprestrašen dokončati sveto opravilo. — Drugo cesarjevo povelje je škofo in mašnike kar pomoriti, blagorodne vernike pa častiti in premoženja obropati zapovedovalo. Med prvimi žrtvami je bil spet papež Ksist II. Tri dni za njim, kakor mu je bil tudi napovedal, je prišel na versto njegov levit sv. Lavrenec. Letá je popred vse cerkvene zaklade med uboge razdelil in ko gaje oblastnik po njih popraševal, je namest zakladov množico

revežev pred-nj pripeljal; razserdeni sodnik ga je ukazal na roš djati in počasi peči, dokler ni svoje duše izdihnil. Tisti čas je tudi v Afriki veliko kristjanov za Jezusa kri prelilo; med njimi kartaginski škof sv. Ciprijan. Vjet in v smert obsojen je djal: „Hvala Bogu, da me je vrednega našel, iz ječe mojega telesa rešiti me.“ — V molitvi klečé in poln svete radosti je svojo glavo pod meč dal. Kristjani so njegovo kri v perte lovili in njegovo truplo z veliko častjo pokopali.

9. Cesar Avrelijan (270 — 275) je ponovil dosedanje ukaze zoper kristjane, k sreči pa niso prišli pred njegovo smertjo na vse strani, in tako je napovedano preganjanje zaostalo.

10. Poslednje, toda nar strašnejše preganjanje je napél cesar Dijoklecijan (284 — 305). Iz začetka njegovega vladanja so kristjani v pokoji živeli, marsikteri izmed njih so bili celó v službah na cesarskem dvoru, ker so jim zavoljo njih svetu znane zvestobe veliko zaupali. — Toda Cesar Galerij, Dijoklecijanov zet, kteremu je mati Romula sovraštvo zoper kristjane vdibnila, je cesarja pregovoril, novo preganjanje začeti; svet je bil deržan, maliki prašani, vse je govorilo zoper kristjane. Zjutraj 23. svečana l. 303 so vojaki povelje dobili, lepokeršansko cerkev v Nikomedii, bitinskem mestu, kjer je bil takrat cesarski dvór, napasti, in so jo razdjali, svete bukvo sežgali in svete posode poropali. Drugi dan je prišlo cesarsko povelje, da naj se vse keršanske cerkve poderó, svete bukve sežgejo, kristjanom vse časti, službe in pravice vzamejo, cerkvi lastno posestvo in premoženje pa v cesarski zaklad potegne. Galerij je nalašč dal v cesarskem dvoru ogenj podložiti in je tega hudodelstva kristjane dolžil; na to kmali pride drugo povelje, vse škofo in mašnike v ječo potakniti. — Tretje povelje ukazuje, vse tiste, ki bi se branili darovati malikom, s pezo in hudim terpinčenjem siliti k malikovanju. Takrat je cerkev vidila veliko svojih vernih mreti, cele množice mož in žen so z nekako nebeško serčnostjo smerti naproti hitele; marsikteri so pa tudi vero zatajili in svete bukve izdali. Vendar svojega namena Dijoklecijan s tem še ni dosegel; zato je prišlo četrto povelje, ktero je kristjane naravnost ukazovalo moriti; oblastniki in sodniki neverski so kervizeljni hiteli spolnovati to povelje. Strašno je slišati, koliko kristjanov, ki so nam po imenu znani, je stanovitnih do smerti ostalo; neštevilno veliko jih je umerlo za vero, kterih imen ne najdemo zapisanih. In kako neu-

smiljeno so bili sveti spoznovavci terpinčeni! Z grebeni so jih tergali po vsem životu, z gorečimi bakljami v stran žgali, rane jim s soljo in kisom huje delali, jih po ostrih črepinah vlečili, na roših jih pekli, za noge obešenim spodej počasen ogenj kurili, jih za noge med vkup sklonjene drevesa privezovali, da so bili potem raztergani. Ali da ob kratkem vse povem, ni ga terpinčenja, ktere ga bi ne bili poskusili. Sploh se je terpinčenje tako vravnalo, da kristjani niso nagle smerti storili, temuč da so dolgo časa ponavljane bolečine mogli terpeti; mislili so s počasno smertjo popred njih stanovitnost omajati; toda ravno nasproti se je zgodilo: čem več kristjanov so pomorili, tem bolj je njih število rastlo; še nikoli se tako jasno ni poterdila resnica: da je kri mučeniška bila seme novih spoznovavcov.

Leta 305 Dijoklicijan od vladarstva odstopi, preganjanje pa še dalje terpi pod cesarjem Galerijem. Še le, ko Konstantin vladarstvo sam prevzame, se kristjanom naj prvo mirni, in potem še celo veseli časi prikažejo.

Keršanstvu škodovati so neverniki skušali tudi še zlasti s spisi, v katerih so zaničljivo, zasramovavno govorili od njega. Take spise so na svetlo dajali: Porfiri, Celz in Lucijan; ali možje, ki jih je Bog razsvetlil, so jih v nasprotnih spisih zavračali in njih obrekovanja na laž postavljali.

Drugo poglavje.

Krivoverci in zagovarjanje keršanske vere zoper njih zmote.

§. 5.

**Ebijoniti, Nazarejci, Cerint, Gnostiki, Manihejci, Montanisti, Unitarci
Novacijani.**

Skorej tristoletno preganjanje si je bilo postavilo namen, keršanstvo na zemlji popolnoma zatreti; toda ni ga doseglo.

Ravno tako je spodletelo unim sovražnikom, ki so hotli Jezusov čisti nauk sploh popačiti. Popačili so ga sicer, tudi marsikterega vernika v svoje zmote zapletli in tako število kristjanov manjšali; toda vesoljna cerkev se je vedila njih popačenja vselej ubraniti in čisti nauk vedno ohraniti s pomočjo svetega Duhá, učenika resnice, ki ji vedno na strani stoji.

Pervi krivoverci, ki so v Jezusovi cerkvi luliko sejali, so bili večidel kristjani, ki se niso hotli odpovedati vsem naukom svoje prejšnje judovske vere ali neverskemu domišljevanju, temuč so keršanski veri še nekaj judovskih ali neverskih zmot pridjali.

Pervim prištevamo: Ebijonite, Nazarejce in Cirinta: — drugim pa: Gnostike, Montaniste, Unitarje in Novacijane.

I.

a) Ebijoniti so učili, da Mojzesova postava tudi za kristjane še velja in so se od Judov le toliko ločili, da so Jezusa svojega Mesija spoznali, tajili so pa, da je Jezus pravi Bog.

b) Nazarejci so bili zastran Mojzesove postave ene misli z Ebijoniti; verovali pa so, da je Jezus pravi Bog.

c) Cerint je učil, da Kristus ni pravi Bog, da bo pa še enkrat prišel in tisučletno kraljestvo na zemlji vstanovil.

Zoper vse te zmote so se aposteljni vzdignili, zlasti sta jih zavračevala sv. Janez in sv. Pavel.

II.

Krivoverci, ki so keršanstvu prijemali neverskih zmot, so:

a) Gnostiki. Oni so kaj čudno bleli, od kot je svet in hudo na svetu, ter so neversko mnenje strinjali z odrešenjem. Mislili so, da je več stópenj v božji natori; Bog kristjanov je nar višji, stvarnik svetá in judovski Bog sta pa nižja božja duhova. Učili so, da je Kristus imel teló le na videz in to zato, ker je materija hudemu vzrok, ne pa popačena prosta človeška volja, in da bi Jezus ne bil mogel neskončno dober biti, ako bi bil pravo teló imel.

Svoj nauk so imenovali v greškem jeziku „gnosis“ (t. j. spoznanje ali modrost), od tod njih imé.

b) Gnostični jako podobne zmote se je Perzijan Manet poprijel v tretjem stoletji, ki se je pri vsem tem, da so se ti zmotenci zadosti preganjali, daleč po vzhodu in še celó po zahodu zarejala in bolj na skrivnem celó do srednjega veka ohranila. Manet si je bil iz bukev nekega kupca

greško, perzijansko in indijansko modrovanje prilastil in z le-tém je združil tisto, kar je od keršanstva, pa večidel ne iz čistih virov, zvedil. Ker je s svojimi nauki tudi staro perzijansko vero pačil in se obljubljenega učenika imenoval, ga je kralj Baharam dal po velikih mukah umoriti. Lulika njegovih zmot pa s tem ni bila zaterta, temuč je še dolgo nasprotovala resnici. Po njegovi misli je bilo dvojno izvirno bitje: luč in tema; od prvega je vse svetlo duhovno in dobro, od drugega vse temno, telesno in hudo; te kraljestvi ste pa v vedni vojski med seboj. Kristus, so djali, je le na videz terpel, ker je tudi teló imel le na videz. Duše umerlih se v svoje očiščevanje med zvezde na popotovanje podajajo. — Menet je svoje učence ločil na dvoje, v posvečene ali popolne, in v poslušavce. Kteri so hotli biti prišteti popolnim, so mogli ostro živeti, le rastlinje uživati in se niso smeli nobene žive stvari dotakniti. Poslušavcem pa je bilo pripuščeno po navadni šegi živeti in za storjene pregreške se jim je odpuščenje brez posebnega pokorjenja lahko in rado dajalo. — Lahko si je torej misliti, da je bila po takih postavah pot vsej razuzdanosti odpertá. — Tej zmoti je bil sv. Avgustin v svoji mladosti vdan.

c) Drugači od prešnjih se je vedel Montan iz Frigije. On se je štel posebno razsvetljenega, po svetem Duhu posebno obdarovanega, ter je po svojem kvasil, da naj kristjani če dalje ostrejše živé. Učil je svoje zmote kakor iz nekega posiljenega zamaknjenja, ter je pravil, da Bog ali sv. Duh iz njega govori. Terdil je, da se z učenostjo nikakor ni pečati, vsega pozemeljskega veselja, tudi nedolžnega da se je kar zderžati; tudi je veleval, da véliki grešniki so za vselej iz cerkve pahnjeni brez razločka, ali delajo pokoro ali ne. — Ti ostri nauki so še imenitnega cerkvenega pisatelja Tertulijana premotili, da se je proti koncu svojega življenja na Montanovo stran obrnil in od zdravega uka katoliške cerkve ločil, kteri se derži postave milosti in ni napačno mehák, ne tudi presilno oster.

d) Nasproti tistim, kteri so prazne basni malikovavskega domišljevanja s keršanstvom hotli zmešati, so drugi z modrovanjem slabega človeškega uma božje resnice in celo skrivnosti iskali po svoje razlagati. Zlasti je bila visoka in čudna skrivnost presvete Trojice, zoper katero se je njih napačno modrovanje vzdignilo. Na eni strani niso ti krivoverci ločili v Bogu treh božjih oseb, ker je božja natura le ena; na drugi strani skrivnostne zveze božje in človeške na-

tore v Kristusu niso hotli prav razumeti. Nekteri le-téh so terdili, da imena: Oče, Sin in sv. Duh so le gole besede, ki le razne strani božjega bivanja in djanja zaznamvajo. — Imenujejo se ti krivoverci po latinski: unitarci, po naše pa jim pravimo: zopetrojičniki.

Tudi takih je bilo nekaj, ki so cerkvene šege in navade po svoje samolastno prenarejali in tako v cerkvi razkolništva napravili. Med temi opomnimo nekega Novacijana, ki se je zoperstavljal volitvi papeža Kornelija zato, ker je odpadence, če tudi po ostrem pokorjenji, zopet v cerkveno občestvo sprejemal. Po Novacijanovi zmoti smejo v pravi Jezusovi cerkvi le svetniki biti; kdor se je pa kdaj smertno pregrešil, je nje za vselej odločen.

§. 6.

Katoliška cerkev se je vsaki verski zmoti vedno krepko ustavljala. Cerkveni očetje ali učenci.

Vsaki novi, tedaj krivi veri se je Kristusova cerkev krepko v bran postavila, opiraje se na apostolske sporočila, ktere ima nepopačene in neskaljene ohraniti in kakoršne je sprejela, takošne povsod in vselej oznanovati. Ravno to je znamenje, da je katoliška; zakaj vsaka zdrava pamet mora spoznati, da vsak novi uk t. j. tak, ki ga Bog ni razodel, ktere ga Jezus ni učil in ga aposteljni svojim naslednikom niso izročili, mora le človeška domišljija, torej gotova zmota biti. Da je pa cerkev apostolske izročila, bodi si pismena, bodi si ustmena, vedno prav razumela, sta nam porok sv. Duh in Jezus sam, ki ji na strani stojita, da se varuje vsake zmote v verskem uku, in je tako steber resnice.

Katoliški uk nam je pa očiten iz apostolske vere, iz pisem njenih škofov in učnikov in iz določil cerkvenih zborov.

Tiste škofo in mašnike, ki so zlasti učeno in krepko verske zmote odganjali in za edino pravi uk katoliške cerkve prav po očetovsko skerbili in ga krivovercem nasproti zagovarjali, cerkvene očake imenujemo.

Cerkvenim očakom te dobe prištevamo naslednje apostolske učence:

Sv. Ignacija, škofa v Antijohii; bil je učenec sv. Janeza in po ukazu cesarja Trajana veržen oroslanom, ki so ga raztergali.

Sv. Polikarpa, škofa v Smirni; tudi on je bil Janezov učenec in po ukazu cesarja Marka Avrelija na germadi sežgan.

Sv. Justina, katerega je serčnost keršanskih marternikov h keršanstvu spreobrnila. On je v dveh zagovarjavnih spisih preganjane kristjane pred cesarji zagovarjal, in poslednjič za vero dal življenje.

Sv. Ireneja, lijonskega škofa, sv. Klemenca, rimskega in Klemenca aleksandrijskega; sv. Ciprijana, Kartaginskega škofa.

Omeniti sta v tej dobi še dva učena cerkvena pisatelja, Tertulijan in Origen, ki sta se bila pa potem tudi sama v zmote zamotala.

Tretje poglavje.

Božja služba in keršanske šege prvih kristjanov.

§. 7.

Sveti zakramenti.

Z ustanovljenjem keršanske cerkve se je tudi keršanska božja služba pričela in deljenje svetih zakramentov, kakor jih je bil Jezus v poglobitnih čertah zaukazal; bila je torej božja služba, bili so zakramenti in bila je daritev svete maše precej v začetku v bistvenih delih takošna, kakoršna je še dan današnji.

Kako so prvi kristjani sveto mašo obhajali, nam sv. Justin pripoveduje: „V nedeljo se vsi iz mesta in iz kmetov na enem kraju shajajo, kjer se, kolikor čas dopušča, prebirajo apostolski evangelji ali bukve preroške. Ko se jenja brati, prednik svoj nagovor prične ter opominja, po predbranih naukih živeti. Potem vsi vstanemo in molimo; po dokončani molitvi se prinese kruha in vina in vode; prednik se v molitvi zahvaljuje Bogu Očetu, ljudstvo se ž njim druži z besedo

„Amen“. Od tega, kar je bilo posvečeno (premenjeno), se deli vsacemu pričujočemu, nepričujočim pa se na dom pošilja po diakonih. Ti, ki so premožni in kaj dati hočejo, skladajo vsak kar kdo hoče; kar se nabere, prednik spravi, ki vse razdeli med udove, sirote, bolnike, vjetnike in pljuce; z eno besedo on skerbi za vse reveže.“

Iz tega popisa se vidi, da je že tedaj ravno tiste poglavitne dele imela daritev sv. maše, kakor jih ima še danes (evangelij, darovanje, posvečenje ali spremenjenje in obhajilo). Tudi se iz njega razvidi, da si je cerkev v dolžnost štela, za reveže skrbeti.

Sveto obhajilo, kakor nam ta popis kaže, se je navadno delilo vernim v obeh podobah; bolnikom in jetnikom so ga le v podobi kruha po diakonih pošiljali, otrokom pa po sv. kerstu le v podobi vina delili.

Od ostalih darov se je v dan sv. obhajila pripravljala večerja ljubezni. Ker se je pri teh večerjah sčasoma več napák vrnilo, bile so pri več zborih v 4. stoletji prepovedane.

Za sv. kerst v apostolskih časih ni bilo moč in tudi ne treba bolj dolgega pripravljanja: živa vera in resnična pokora ste bile zadosti. Pozneje, ko jih je več število v v keršansko cerkev hitelo, je bila druga; cerkev je mogla svoje prihodnje ude bolj poznati in izučiti, da se je obvarovala nevrednih. Kteri so hotli keršanstvu pristopiti, so se imenovali po grškem jeziku katehumeni t. j. učenci (podučevanci). Podučevanje in pripravljanje je časih terpelo po več let, se je začelo po pokladanji rok in zaznamovanji s sv. križem in je po stopinjah dalje šlo. — Konec tretjega stoletja so bile tri stopinje do svetega kersta: 1. so bili poslušajoči, kteri so imeli le pridigo poslušati, potem so iz cerkve šli; 2. klečeči, kteri so po pridigi še pri nekterih molitvah ostali, ki so se nad njimi opravljale in so še škofov blagoslov prejeli, preden so službo božjo zapustili; 3. prosijoči, ki so po prestani skušnji v bližnjem času imeli prejeti sv. kerst. Tem se je še le apostolska vera, očenaš, skrivnost sv. Trojice in odrešenja in moč sv. zakramentov na tanko razlagala. Potem ko so bili še večkrat izpraševani in so se odpovedali satanu in njegovim delom, se je sv. kerst nad njimi opravil z oblivanjem, in le pri slabotnih in bolnih s kropljenjem vode. Kerščenci so bili potem v belo oblačilo oblečeni, ktero so še le osmi dan slekli; od tod je ime še današnje bele nedelje. — Kerščevali so večidel škofje

sami, mašniki in leviti pa le z njih pooblastenjem; v sili so kerstiti smeli tudi neduhovni. — Od začetka se je kerščevalo vsaki dan, potem zlasti ob nedeljah, pozneje so bili velikonoč in binkošti, v izhodnjih cerkvah pa tudi razglašenje Gospodovo v to odločeni časi. — Da se je voda za sveti kerst blagoslavljal, Tertulijan pripoveduje, ki tudi opomni, da so se botri kot priče k sv. kerstu jemali. Kerščevali so ne le odraslih, temuč tudi otroke. Proti koncu tretjega stoletja se je bila vrinila napaka, sv. kerst do starosti ali do smerti odlašati, kateri so se pa sveti učeni po cerkvenem uku vedno ustavljali.

Kerščencem so po svetem kerstu tudi zakrament birme precej delili s pokladanjem rok in z maziljenjem, in sicer škofje, kateri so tudi večidel kerščevali. Kedar je kdo drugi kerstil, ni tudi kerščenca birmal; sv. birma mu je bila pozneje po škofu podeljena.

Tanko in skerbno je gledala cerkev v prvih časih na to, da je slehern vernikov svojim kerstnim obljubam zvest ostal; ako jih je pa kdo z večim grehom prelomil, je bil iz družbe ali občine svetnikov pahnjen, kar se je imenovalo izobčenje. To izobčenje je bilo dvoje, večje in manjše. Pri manjšem je bil grešnik ločen le darovanja in uživanje presvetega rešnjega Telesa; pri večem pa je zgubil vso pravico do duhovnih dobrot svete cerkve in je nehal njen ud biti. Večje izobčenje ga je zadelo, kdor je vero zatajil, malikom daroval, se vdeležil uboja ali prešeštva, ali prelomil deviško obljubo ali sv. bukve izdal. Preden je službo božjo škof pričel, je take grešnike za izobčene naznanil občini.

Ker je bila cerkev v začetku ostra v sprejemanji za sv. kerst, je bila še bolj ostra v sprejemanji za pokoro. Pri večih grehih ni bilo zadosti taiste le pred Bogom s ponižnim srcem in spokornim duhom spoznati, temuč potreba je še bilo, se jih še pred mašnikom spovedati. Nekatere je lastna gorečnost gnala, drugim je pri očitnih grehih škof ali mašnik naložil, svoje hude dela vpričo više duhovščine ali celo vpričo keršanske srenje spoznati. Zraven so se pa še razne cerkvene pokorila nakladale n. p. ostri posti večkrat ob kruhu in vodi po enkrat ali večkrat, štirideset dni v letu, ponižna žalostna noša, molitve, obilniše dela usmiljenja i. t. d. Kakor pri sv. kerstu, je bil velik grešnik le po stopnjah v keršansko čedo sprejet. Konec te dobe so bile štiri stopnje pokore: 1. jokajoči, ki so zunaj pri cerkvenih vratih stali, jokali, zdihovali ter priprošnje prosili vse, ki so memo njih

v cerkev šli; 2. poslušajoči, kateri so smeli božjo besedo stojé poslušati; 3. klečeči, nad katerimi so škofje ali mašniki po pridigi molili; 4. stoječi, kateri so smeli ves čas pri službi božji ostati, daril pa niso smeli donašati in tudi ne uživati. Tako pokorjenje je po raznosti pregreška terpelo po eno, tri, pet, sedem, petnajst let, celó tudi do smerti. — Odveza od grehov se je tacim grešnikom delila konec tretje stopnje, popolna odveza od vse pokore in dopuščenje k vdeleženju sv. skrivnost se je pa dajalo po dostani četerti stopnji in sicer navadno véliki četrtek. —

Ako je kak spokornik posebno gorečnost kazal, se mu je čas pokore za več ali manj prikrajšal, t. j. odpustek dodelil. — Očitnim grešnikom se je verh ostre pokore pri spovedi naložila tudi očitna spoved, t. j. grešnik je mogel pred vso srenjo spoznati svojo pregreho.

Zakon, ki ga je Jezus v zakrament povzdignil, je cerkev že v tej dobi blagoslavljala.

Prav sklenjen zakon je bil nerazvezljiv. Druzega zakona, kakor tudi zakona med kristjani in neverniki ali krivoverci cerkev ni rada vidila, če ni bil sklenjen že pred spreobrnjenjem. Cerkvenim služabnikom po sprejetem mašnikovem posvečevanju zakona ni dopuščala.

Kjer so aposteljni vstanovili keršansko srenjo, so ji dali tudi svojega namestnika vladika ali škofa; njema podložni so bili starašine ali mašniki (duhovni), ki so sv. zakramente delili in besedo božjo oznanovali. Postavili so s pokladanjem rok tudi možé, ki so skerbeli za uboge, vdove in sirote in so zraven tega tudi škofom in mašnikom pomagali božjo besedo oznanovati, kerščevati in so jim stregli pri službi božji; imenovali so jih dijakone (stražnike). Tem v pomoč je cerkev pozneje tudi subdijakone (podstrežnike) dala.

Ob času preganjanja je bilo pa še družih služabnikov za niže opravila treba, in cerkev jih je še čvetero vpeljala, in sicer: strežeje, (akolite) zarotovavce (eksorciste), bravece (lektorje) in vratarje (ostiarje).

Vsi cerkveni služabniki so po izgledu duhovnov stare zaveze pri svojih opravilih v službi božji imeli lastne oblačila, in sicer po raznih stopnjah razne.

Bolniki so, kakor nam sv. Jakob sam spričuje, prejemale zakrament poslednjega olja.

§. 8

Sveti časi in kraji službe božje.

Pervi kristjani so se vsaki dan k službi božji shajali in kristjani iz judovstva so še z Judi vred saboto praznovali; kristjani v Antijohii pa so jeli namest sabote prvi dan v tednji, nedeljo obhajati ne le, da so se od Judov ločili, ampak zlasti v trojni spomin: 1. ker je Bog oče ta dan jel stvariti; 2. ker je Jezus ta dan od mrtvih vstal in 3. ker je ta dan sv. Duh nad aposteljne prišel. Imenovali so torej prvi dan v tednji dan gospodov. Te prenaledbe so se kmalo kristjani judovski poprijeli, in kmalo je postala splošna in je ostala do današnjega dne in ne le pri pravovernih, ampak tudi krivovernih kristjanih.

Verh nedelje so pa kristjani že o času apostelnov začeli še druge dni obhajati, ki jih praznike imenujemo. Pervi tacihi dni je bila velikanoč, potem binkošti. Tudi božič in razglašenje Gospodovo ali dan treh kraljev sta silno stara praznika. Tudi smertne dneve svetih mučencev so obhajali.

Kraji božje službe so bili v začetku jako razni. V apostoljskih časih so kristjani še hodili molit v tempelj Jeruzalemski; k lomljenju kruha pa so se shajali v hišah, večidel tam, kjer je bil Jezus daritev nove zaveze postavil; v časih preganjanja pa ali na polji, ali v gozdih, ali v jamah, ali v ječah, ali na pokopališčih, nar raji pa na grobéh mučnikov; nad katerimi so se menda tudi perve kapelice jele zidati. V tretjem stoletji so kristjani že veliko kapel in cerkev ali Gospodovih hiš imeli, zlasti v mirnem času med cesarjem Valerijanom in Dijoklecijanom se je veliko novih cerkev po mestih pozidalo; nar lepša in nar večja je bila v Nikomedii. V prvih cerkvah ni bilo posebnih lepotij in podob, da bi ne bilo kaj priložnosti do malikovanja: bili so v njih le odločeni prostori za moštvo in ženstvo in pri vratih za spokornike; viši prostor je bil odločen za svete opravila, ondi je stala miza (altar) in sedeži za škofa in duhovšino.

§. 9.

Druge svete šege o tej dobi.

Pred višimi prazniki ta dan so se kristjani postili, tako tudi o sredah in petkih, in sicer iz lastne proste volje, ker nobene zapovedi ni bilo. Tako se je zgodilo, da so se

o raznih časih postili. Sploh so se pred veliko nočjo dalj časa postili, v nekterih krajih po 70, v nekterih po 60, v nekterih po 50, v nar večih pa po 40 dni (od tod štirideset-danski post).

Znamnje sv. križa, s katerim se še dan današnji križamo, je silno staro; menda je celó iz apostoljskih časov.

Ravno tako so že v starodavnih časih merlice slovesno pokopavali, in s tem na znanje dajali versko resnico vstajenja mesa in da je telo tempelj svetega Duhá.

V znamenje verske resnice, da ljubezen, v kateri so verni v življenji, s smertjo ne jenja, so marternike prosili njih priprošnje pri Bogu; tudi so njih ostanke (svetinje) pridno zbirali, hranili in čistili.

Četerto poglavje.

Keršansko življenje.

§. 10.

Jezus je prinesel pravo luč, luč vere in čednosti, na svet. Kristjani so spoznali edinopravega Bogá in njega, kterega je Bog poslal; spoznali so tudi svoj pravi cilj in konec in visoki poklic.

S sveto vero se je človeško življenje vse spremenilo. Čudovita moč svetega evangelija se je po vseh žilah človeškega življenja razširila, celó novo življenje se je pričelo. Oni, ki so pred vsem hudobijam stregli, so se poprijeli nar blažnejših čednost, čednost, ki so bile nevernikom komej po imenu znane in se pri Judih le redko kje nahajale, kakor ponižnost, ljubezen do sovražnikov, zatajevanje samega sebe, pohlevnost, zderžnost in čistost. Nepremakljivo stanovitnost v veri, veliko poterpežljivost v stiskah in britkostih, pokoršino do de-

želskih gosposk, ki so tolikrat krivično ž njimi ravnale, zmer-nost in dobrotljivost in splošno keršansko ljubezen tedajšnih kristjanov so še celó neverniki hvalili.

Bili so stanovitni v nauku aposteljniov in združeni v lomljenji kruha in v molitvah; vsi, ki so verovali, so bili skupej, in vse, kar so imeli, je bilo vseh; lastnine in premo-ženje so prodali, in so od tega delili vsem, kakor je kdo potreboval; bili so vsak dan stanovitno v enem duhu v tem-peljnu in so lomili po hišah kruh, in so vživali jed z vese-lim in priprostim srcem.

Nar lepši se je keršanski duh razodeval v tem, da so v vsakem človeku, torej tudi v sužnjih častili podobo božjo, spoznavši, da sta gospod in suženj otroka božja, torej brata med seboj; torej so kristjani prvi jeli sužnjem prostost da-jati.

Tako je Jezus Kristus, Judom sicer v pohujšanje in ne-vernikom v nespamet, vsemu svetu blagoslov postal. Vsi ljudje od izhoda do zahoda, od severa do juga, vsi so eno ljudstvo postali v Kristusu, vsi ljudje vseh šeg in jezikov ena družina, — družina izvoljenih božjih, ker je Kristus le eno splošno cerkev postavil in za ves svet le en nauk učil.

Blaženo in sveto življenje kristjanov cerkveni učniki tedajšnih časov kaj ginljivo popisujejo. Sv. Justin mučenik tako le piše: „Oni, ki so popred sladnosti služili, imajo zdaj veselje nad čistim zaderžanjem; kateri so se kdaj s čarami pečali, so se zdaj večnemu, nevstvarjenemu Bogu posvetili; kateri so kdaj dobiček denarja čez vse ljubili, dajejo zdaj vse, kar imajo, v občno službo revežem; kateri so se kdaj sovra-žili in s ptujci niso hotli nobene družine imeti, zdaj po pri-hodu Kristusovem ž njimi skupej živé, celó molijo za svoje sovražnike, in iščejo tiste potolažiti, kateri jih s krivičnim so-vraštvom preganjajo. Oni imajo vsak svojo domačijo, vendar s to mislijo, da so le ptujci in popotniki na svetu; kakor prebivavci enega mesta, imajo vse občno med seboj; kakor ptujci prenašajo vsako stisko; vsak ptuj kraj jim je domačija, in vsaka domačija jim je ptuj kraj. Kakor drugi tudi za-kone med seboj sklepajo, in otroke imajo, pa jih proč ne mečejo (kakor neverniki); živé v mesu, pa ne po željah mesá; popotvajo na zemlji, v nebesih pa je njih pravo me-sto; dane postave spolnujejo; oni ljubijo vse; nje pa vsi preganjajo: smert jim je začetek življenja.“

Origen življenje vernikov popolnoma popisuje rekoč: „Delo Kristusovo se v vsem človeštvu skazuje; kjer koli se

keršanske srenje vstanovijo, so njih udje od jezer pregreh spreobrnjeni, in še zdaj imé Jezusovo čudno krotkost, ljubomilost in dobrotljivost pri njih rodi, kateri vero na uk od Bogá in Kristusa ne za časnih dobičkov voljo na videz, temuč z resničnim srcem sprejemajo. — Kristjani v primeri s svojimi sodeželani se kot luči na svetu kažejo."

Na svetu so sicer svoj čas živeli prvi kristjani, popolnoma od njega niso mogli po telesu ločeni biti, dokler jih ni Gospod poklical; vendar pa v duhu so se skušali bolj in bolj od svetá in njegovih reči odtergati. Od tod toliko nenavadnih izgledov keršanske popolnosti. Od tod obilni in ostri post, od tod voljna zguba časnega blaga, premoženja in še celó življenja (mučeniki); od tod ljubezen do tihega, nizkega življenja; od njih zderžnost; od tod toliko dopade nje nad deviško čistostjo; od tod, da so nekteri svet popolnoma zapustili, se v samoto in puščavo podali in ondi v ostrem zatejevanji in postu živeli. Imenujemo jih puščavnike.

Vse to lepo popisovanje velja sicer od velikega števila vernikov; vendar je tudi spomniti, da so marsikteri le iz pozemeljskih ozirov v keršanstvo stopili in vere le na videz se držali, ali saj se v njej ne zadosti uterdili; zato je jih je ob času preganjanja tudi veliko odpadlo; drugi so dolgo odlašali sv. kerst prejeti in v družbo vernih stopiti. Sveti cerkveni očetje nad takimi velikrat tožijo, ter njih merzloto in slabo vero svaré. Cerkev jo za tega voljo ostre postave od pokore dala, da bise cerkev bolj čista ohranila, nevernikom pa odvzela priložnost, keršanstvo grajati.

Konec te dobe je veselo spoznati, da je bil veliki rimski svet po moči svete vere že zeló premenjen in po duhu nékako pomlajen.

„Res je, kakor je Klemen iz Aleksandrije rekel, kamne v ljudi prestvaril, ker je nevernike, ki so kamne molili, v keršanstvo pripeljal.“ V sredi tristoletnega silnega preganjanja se je svetlo skazalo, da cerkve peklenske vrata ne bodo zmagale.

Druga doba.

Od Konstantina velikega do cesarja Karola velikega.

(312 — 880).

I.

Razširjanje katoliško cerkve.

§. 11.

Konstantin veliki in njegovi nasledniki.

Dolgo se sveta Jezusova cerkev ni mogla pokoja zveseliti, dokler ji ni bil mir dan po cesarji Konstantinu; dolgo je bilo viditi, kakor da bi božje kraljestvo zraven posvetnega cesarstva ne moglo obstati, dokler se niso pozemeljski poglavarji pravemu Bogu podvergli. Cesar Konstantin se je z mladega že od svojega očeta Konštancija učil kristjane prav čislati; njegova pobožna mati sv. Helena mu je že bila nekaj keršanskega duhá vtisnila, čudovita prikazen križa pa in zmaga čez njegovega nasprotnika Maksencija ga je h keršanski veri bližje pripeljala.

Ko je namreč zoper Maksencija v boj šel, se je v svoji stiski obrnil k Bogu, katerega so kristjani častili, od njega pomoči pričakovaje. In glej! kmalo po poldanji uri svetel križ na nebu zagleda in zraven križa besede s bliščečimi čerkami: „V tem (znamnji) boš zmagal.“ On sam in vsi vojaki z njim se zavzamejo; po noči pa se mu Jezus z ravno

tem znamenjem prikaže ter mu veli, po tem zgledu bandero narediti in z njim nad sovražnika planiti. In res! Konštantin veliko močnejšega sovražnika premaga in njegovo vojsko pokonča; Maksenci sam o begu konec vzame. Rimljani hočejo zmagavnemu Konštantinu v zahvalo in čast znamenje postaviti v Rimu, ali Konštantin očitno spozna, da mu je le Bog kristjanov zmago dodelil in v znamenje svoje zahvale sveti križ postavi na cesarski grad — na kapitol, z napisom: „Po tem zveličavnem znanji, podobi prave moči, sem vaše mesto od trinogov rešil, in staršinstvu in ljudstvu staro svetlobo dodelil.“

Koj po dobljeni zmagi l. 312 je z Licinijem vred, svojim svakom, ki je čez izhodnjo Evropo gospodoval, ukaz izdal, po katerem je bilo kristjanom dovoljeno, po svoji veri Bogu prosto služiti in je ta ukaz potem l. 313 v Milanu s prisego poterdil.

Vendar zmaga keršanstva s tem še ni bila popolna; tudi Konštantin sam se ni še precej z vsem srcem k sveti veri obrnil, dokler se ni sčasoma njegovo prepričanje bolj utrdilo; dasiravno se je kristjanom posebno nagnjenega kazal, in jim je cerkve, v preganjanji poderte, dal zopet sezidati, vendar nevernikov ni še s svojega dvora pahnili, tudi njih tempeljnov še ni pustil razpadati. Keršanski cerkvi je Bog to v prid obrnil, da ni jela siloma gospodovati, temuč da je polagoma, pa toliko bolj gotovo s svojo duhovno močjo serca prevzela. Tudi ji je bilo še nekaj preganjanja terpeti. Maksimin, Konštantinov in Licinijev sovladar, ker ni smel s silo, je pa s zvijačo in zmotnjavo kristjane od njih vere odvrčeval. Pa kmalo je tudi njegov konec prišel. Vzdignil se je bil z vojsko zoper Konštantina in Licinija, pa Licini ga je po kratkem boji premagal. Maksimin si je hotel s strupom zavdati, pa strup mu ni naglo škodoval; zdaj se mu vest zbudi, strašno ga grize, zdelo se mu je viditi Kristusa na sodnjem stolu, po tleh se velja, z glavo ob steno buta, oči mu iz jam stopijo in oslepé, in še le četrty dan smert tem mukam konec storí. — Licini zdaj je imel oblast čez vse izhodnje dežele; pa toliko čudna sreča ga ni k pravemu Bogu pripeljala, začel je še celo kristjane preganjati.

Pa kmalo je prišel čas popolne zmage za svetó vero Jezusovo. Vstala je l. 324 vojska med Konštantinom in Licinijem: Licini se je na svojo vojskino moč zanašal; pa v dveh kervavih bojih mu je bila skorej vsa pobita. Konštantin mu

velikodušno zanese in ga pri življenji pustí; pozneje pa ga je vendar ukazal umoriti, ker mu ni več zaupal. Tako so vsi preganjavci Kristusove vere le nesrečen konec storili. Konstantin je bil zdaj sam vladar vélicege rimskega cesarstva, ki je 120 milijonov duš šteló. Keršansko spoznanje se je zlasti po tolikih čudovitih zmagah v njem utrdilo in lepa versta novih postav kaže, kako je Konstantin želel, keršansko vero edino imeti v svoji državi.

Ukazal je vzeto premoženje cerkvam nazaj dati; posestvo in deleže v preganjanji obropanim vernikom poverniti: — cerkve so bile državnih davkov oprostene. — Zapovedano je bilo, da se nedelja vredno in brez vsega motenja obhaja; — da kervave igre po glediščih nehajo; da križ ne bodi več znamenje sramote in kazen za hudodelnike, temuč znamenje časti. — V vseh deželah svojega cesarstva je dal keršanske tempeljne zidati in jim je obilne dohodke odločil, kakor n. pr. v Rimu, Nikomedii, Antijohii in zlasti v Carigradu, ktero mesto je on kot novi Rim namest starega Bizancija veliko in krasno postavil. — Tudi je bil Konstantin posebno dobrodelen do ubozih in revnih. — V notranjih cerkvenih zadevah, je on sam rekel, nima kaj zapovedovati, kar to gre le škofom, ki so pastirji svete cerkve; le o tem, kar je zunaj cerkve, je djál, da je viši oglednik. Pozneje se je cesar Konstantin še ostreje zoper neverstvo in malikovavstvo vzdignil; prepovedal je deželnim poglavarjem malikovavskih daritev vdeleževati se; prepovedal je vražne ajdovske prerokovanja in nespodobne obhajanja malikov; veleval je celó tempeljne spodobami malikov razdjati ali v keršanske cerkve spremeniti in kristjane je zmirej v večem številu v državne službe klical. Pa tudi zunaj svojega cesarstva je iskal keršanstvo bolj razširiti in utrditi; zlasti je perzijanskemu kralju Saporju z lastnim pismom in s krasnimi darili priporočal, naj keršanski veri ne bode sovražen, marveč naj jo podpira.

V dobrih delih za uboge in cerkve je Konstantinu veliko pomagala njegova pobožna mati sv. Helena. Sama je potovala v sveto deželo, obiskat krajev, po katerih je naš zveličar hodil, učil, terpel in umerl. V Jeruzalemu je dala na mestu Kristusovega groba gnjusobo malikov in zasip odpraviti, ravno tako v Betlehemu na mestu hlevca Jezusovega rojstva. Tudi je ukazala iskati sv. križa, kterege so bili Judje v globok brezen vergli in z vsako šaro zasuli. Po dolgem kopanji so bili najdeni trije križi; da bi spoznali, ali je kateri teh

križev pravi križ Kristusov, jih sv. Makari, jeruzalemski škof, da nesti k na smert bolni ženi, da bi se vseh treh dotaknila. Bolna žena to stori; pri prvem in drugem nič ne čuti, ko se pa tretjega dotakne, precej popolnoma ozdravi. Ta čudež je bil vsem gotovo znamenje, da je to pravi križ Kristusov. En del tega križa je poslala Helena cesarju Konštantinu, drugi del je bil hranjen v veličastni cerkvi, katero je Helena na mestu božjega groba sezidala, tudi v Betlehemu in na oljski gori so bile cerkve postavljene. Helena je v veliki pobožnosti svoje sveto življenje sklenila v Nikomedii leta 328.

Tako je tedaj Bog obrnil po svoji modrosti in mogočnosti, da rimski cesarji, kateri so bili popred hudi preganjavci keršanske cerkve, so zdaj postali njeni podporniki in branitelji; in Konštantinu gre slava, da je on prvi keršanski cesar bil, in da je toliko k zmagi svete vere pomogel. Pred svojo smertjo je Konštantin še z vso pobožnostjo velikonočne praznike z vernimi vred obhajal, in si obilniše za dobre dela prizadeval; ko ga je huda bolezen napadla, je ponižno in spokorno sv. kersta prosil, ga je tudi pobožno prejel in se tako za srečno smert pripravljal. Umerl je blizu Nikomedije l. 337.

Nezmerno cesarstvo je izročil svojim trem sinom: Konštantinu, Konštanciju in Konstantu. Oni so po očetovem zgledu neverstvo zatirali. Zlasti je Konštanci, ki je po smerti svojih bratov spet vse cesarstvo v roke dobil, iskal neverstvo z veliko gorečnostjo zatreti: l. 355 je ukazal, vse tempeljne malikov zapreti, prepovedal je vse daritve in vso službo lažnjivih bogov in prelomivcem te postave je smert z mečem zažugal.

Tega keršanskega duha pa ni bil njegov stričnik Julijan, ki je po njem l. 361 cesarstvo dobil. — Julijan je bil sicer v mladosti v keršanski veri podučen, toda v nji premalo uterjen; neverski učenci pa so se mu natihome bližali ter mu vero malikov prisladili; tako ni bilo čuda, da je sveto vero popolnoma zgubil. Ko je le 361 cesarstvo nastopil, je kmalo očitno pokazal svoje nagnjenje do starega malikovanja. Keršanstva pa Julian ni iskal s silnim preganjanjem, temuč po drugih potih zatreti. On je kristjanom in zlasti duhovšini sv. cerkve popred zadobljene pravice odtegnil, jim žito iz cesarskih žitnic preklical; služabniki cerkve niso bili več prosti državnih davkov in srenjskih služb. Da bi kristjani živeža lahko ne dobivali, je zapovedal vse jedila na tergu z vodo malikovavskih daritev poškopiti; da bi jim bila pot do učenosti zaperta, jim je vse šole prepovedal; da bi jih

v nečast in sramoto pripravil, jih je ukazal Galilejce imenovati. Tempeljne malikov in njih služabnike je spet v čast postavil, več lepega iz šeg in življenja kristjanov je skušal tje vpeljati in službo starih malikov na višo duhovno stopnjo povzdigniti; ukazal je malikom daritve prinašati in jih je tudi sam opravljal. Kristjanov sicer ni s silo in terpinčenjem preganjal spoznavši, da se keršanstvo tako ne da zatreti, vendar pa kar nič ni branil, ko jim je neversko ljudstvo krivico delalo; zatoorej so marsikteri za sveto vero življenje dali, kakor sveta brata Janez in Pavel v Rimu. Svoje silno sovraštvo do keršanstva pokazati, Judom posebne pravice podeli, zlasti jim ukaže, razdjani jeruzalemski tempelj spet sezidati; mislil je s tem kristjanom nagajati in na laž postaviti tisto proročevanje Kristusovo, da bo razdjanje do konca ostalo. Z veseljem so Judje od vseh krajev skupej vreli in za delo poprijeli; ali Bog je vedil njih početje osramotiti. Komej so bili prvi kamni vloženi, jih je hud potres iz globočine izmetal; strašni vihar je apno, pesek in drugo pripravo raznesel, goreče krogle so iz tal šle, in delavce in njih orodje požgale; nad mestom pa se je kazal svetel križ. Moglo se je delo popustiti in mnogi zmed Judov in nevernikov so se po tem čudeži h keršanstvu preobrnili.

Poslednjič je cesar Julijan še bukve pisal, v katerih si je prizadeval vero Galilejcev (tako je on keršansko vero imenoval) kot človeško znajdbo skazati in vero malikov kot boljšo spričati. Pa božja šiba je zdaj hudobneža našla in konec storila njegovemu početju. V vojski zoper perzijanskega kralja se mu je kmalo nesreča kazala; v boji je bil celó sam smertno ranjen; čutiti, da mu je umreti, z roko v rano seže in pest kerví proti nebu Kristusu v nečast verže, rekoč: „Premagal si, Galilejec!“ in brezbožno svojo nesrečno dušo zdihne.

Z Julijanom je večja moč malikovavstva v rimskem cesarstvu vpadla, in le nekaj časa se je še lažnjivim bogovom očitno služilo.

Po Julijanovi smerti so vojaki Jovinijana cesarja izvolili. On je bil iz vsega serca kristjan, zatoorej se je tudi precej proti vojski zglašil: „Ker sem kristjan, ne morem vojakom Julijanovim zapovedovati, ako svojih zmot ne pusté.“ Pa enoglasno so mu odgovorili: „Gospod, ne boj se, saj imaš le kristjane pod seboj.“ Vendar pa neverstva s silo ni zatiral, pustil mu je prostost, češ, da bode sčasoma samo od sebe jenjalo. Keršanstvo se je pod tem cesarjem spet začelo vzdigovati, in pregnani škofje so se zopet vernili v svoje škofije. Pa

le kratko je bilo Jovinijanovo vladanje: umrl je že l. 364, sveti cerkvi v veliko zgubo.

Njegova naslednika Valentinijan I. in II. sta tudi kristjana bila, toda cerkve nisto toliko podpirala, kolikor njuni prednik.

Ali zdaj je božja previdnost moža na cesarski sedež poklicala, enacega Konstantinu Velikemu, namreč Teodozija velikega l. 379. Pod njim je imelo neverstvo in malikovanje popolnoma jenjati. Dal je namreč l. 380 zoper nevernike in krivoverne Arijeane naslednjo znamenito zapoved: „Vse moje ljudstva naj bodo vdane veri, katero je apostelj Peter Rimljanom zapustil in katero uči Petrov naslednik Damaz (tedajšnji papež). Le spoznovavci tega uka se smejo katoličani imenovati, vsi drugi pa naj ne pričakujejo le božjih kazni, ampak tudi državljanskih.“ Teodozi je ostre postave zoper vsakoršno malikovanje dal, tempeljnom in služabnikom malikov je pravice in prihodke odvzel in zapovedal, malike in njih altarje razdevati, in tu je na dan prišlo veliko sleparij maliških služabnikov.

Sploh je pa še pomniti, da si je cesar Teodozi za vse keršanske čednosti in za vse lastnosti dobrega vladarja prizadeval. Posebno lep izgled je njegova spokornost. Teodozi je bil namreč nagle jeze. Ko so se bili Tesaloničani spuntali in so cesarjevega namestnika in veliko njegovih ljudi umorili, se je bil Teodozi tako razserdil, da je ukazal, maščevati se nad Tesaloničani brez razločka, naj so krivi ali nedolžni. In bilo je na to povelje pokončanih 7000 ljudi, ki so se bili k prazniku sošli. To zvediti v Milanu, kjer je Teodozi takrat prebival, vseh serca z gnjusobo in nevoljo napolni, in tadajšni milanski škof, sv. Ambrozi, cesarju pismo piše, v katerem ga k pokori in poboljšanju opominja, preden sme zopet v cerkev stopiti. Ali Teodozi gre drugi dan vendar le v cerkev, toda Ambrozi ga zaverne rekoč: „Človek, od katerega še kaplja kri, nima deleža pri nar svetejši daritvi,“ Cesar se izgovarja in pravi: „Saj je tudi David bil grešil.“ Ali Ambrozi mu odpove „Ako si Davidu enak v pregrešenji, bodi mu tudi v spokorjenji.“ — Cesar v se gre, spozna svojo pregrešnost, osem mescev samotno in spokorno živi in obljubi, da se ne bo nikdar več prenaglil; in da se tudi kateri njegovih naslednikov ne bi, zapoved da, po kateri je bilo prepovedano, koga prenaglo k smerti obsoditi in s smertjo kazniti. Po spokorjenji je bil Teodozi zopet v cerkveno občestvo sprejet. S tem, da se je cerkvi pokornega skazal,

Teodozi nič ni zgubil na svoji časti, veliko več so ga vsi dobro misleči še više spoštovali, ker so vidili, da spozná cesar še višega Gospoda nad seboj. Teodozi pogumnega škofa Ambroža, ki se ni bal resnice povedati mu, še više spoštuje, kakor popred; priča tega je njegov izrek: „Le enega poznam, ki je vreden, da je škof, in ta je — Ambrož.“

Kakor je Konštantin mogoče storil, da je bil prvi vesoljni zbor v Niceji zoper krivoverca Arijana, tako je Teodozi skerbela za shod družega vesoljnega zbora v Konštantinopolu l. 381 zoper krivoverca Macedonija, ki je tajil, da je sv. Duh pravi Bog. Zborni očetje zaveržejo Macedonijevo krivo vero in, da božjo naturo sv. Duha še razločnije izrečejo, nekaj besed apostolski veri pristavijo, kakor so bili tudi Nicejski zborni očetje storili, da so božjo naturo Jezusovo natančnije določili. In tako je bila sestavljena vera, nekoliko daljše od apostolske, ki se še dan današnji moli pri sveti maši; ki pa nobenega novega nauka ne uči, ampak le apostolsko vero razlaga.

Teodozi je o svoji smerti l. 395 rimsko cesarstvo med svoja sinova tako razdelil, da je Arkadi dobil izhodno ali greško cesarstvo, ktereга glavno mesto je bil Konštantinopol, Honori pa zahodno ali rimsko cesarstvo, kjer je bil Rim glavno mesto, pozneje pa Ravena. Pod njima so še zadnji ostanki neverstva zginili iz njunih cesarstev.

§. 12.

Daljšje razširjanje keršanstva.

V tej dobi se je keršanstvo po vseh deželah tedaj znaneга sveta jako naglo razširjalo, ker so zginile vse napotja in opovire, ki so se dozdale razširjanju stavile.

Razširilo se je keršanstvo:

v Azii in sicer: po Arabii, Perzii, Armenii, Kavkazu, Indii in Kini;

v Afriki iz Egipta, ki je bil koj iz začetka keršanstvo sprejel, po Abisinii, kjer sta brata Frumenci in Edisi sv. vero oznanovale.

v Evropi. — Bila je sicer Evropa, kolikor je je bilo rimskega cesarstva, malo da ne vsa keršanska; ali v četrtem stoletju je iz Azije skorej neštevilno ljudi prihrulo v Evropo novih sedežev t. j. novih krajev in dežel poiskati, ker jim je jelo domá pretesno prihajati. In tako se je zgodilo, da je ljudstvo ljudstvo iz njegovih selišč preganjalo takó, da

skorej noben narod ni ostal na svojem mestu. To gibanje narodov zgodovina njih preselovanje imenuje. Narod za narodom je bil planil zlasti nad lepe dežele rimskega cesarstva; priderli so bili Goti, Vandali, Svevi, Huni, Gepidi, Burgundi, Franki, Alemani, Slovani, Bulgari, Longobardi in Avari. Zeló nevarni časi so bili to za rimsko cesarstvo in tudi za našo sveto cerkev; za cesarstvo, ker so si mesto za mestom, deželo za deželo prisvojevali, dokler niso še celó v Rim priderli in celó cesarstvu konec storili; Odoaker, Herulski vojskovod, je namreč tedajšnjega cesarja Romula Avgustula premagal ter s cesarskega prestola pahnil l. 476 in sam sebe kralja Italije in Rimcev imenoval. Tako je jenjalo veliko in močno rimsko cesarstvo, ki je vsega skupej 1230 let skorej čez ves svet gospodovalo. Pač očiten in pomina vreden izgled, da nar mogočnije cesarstva in kraljestva zginujejo, med tem ko se kraljestvo, ki ga je Kristus s svojim križem vstanovil, vekomaj ne gane.

Po mnogih bojih in vojskah, ki so jih imeli ti divji narodi ali med seboj ali s prešnjimi naselniki, so se s časoma vendar do terdega vselili, in sicer: Vandali v Afriki, zahodni Goti na Španskem, izhodni Goti in Longobardi na Laškem, Franki na Galskem (ki je po njih ime Francosko zadobilo); Svevi, Alemani in Burgundi na Nemškem, Slovani po deželah ob Veltavi, Avari in Bulgari na Ogerskem in po sosednih deželah.

Tudi za sv. cerkev je bilo veliko stisek in mnogo nevarnosti ob preselovanji narodov, zakaj bili so vsi narodi neverniki; ali sv. cerkev je vse stiske in nevarnosti slavno premagala, in sicer s tem, da si je prizadevala, neverne narode pokristijaniti. Veliko misijonarjev, zlasti iz Rima, se na vse kraje podá, sv. evangeli oznanovat. In moč sv. evangelija kmalo vse premaga; sirovi in neverni narodi se krotkemu jarmu Kristusovemu vdajo.

Na Irskem je s takim vspehom sv. evangeli oznanoval sv. Patrici, da ga Irci svojega aposteljna imenujejo. Umerl je l. 465.

Iz Irskega je sv. evangeli nesel Kolumban l. 565 na Škotiško.

Na Angleškem so keršansko vero, ki se je bila tu za Konstantina vélikega vkoreninila, neverni Angli, Saksi in Juti, ki so se sem preselili, skorej popolnoma spet zaterli. Papež Gregor véliki v 6. stoletji sv. Avgu-

ština s 40 misijonarji na Angleško pošlje kralju Edelbertu, čigar žena Berta je bila kristjana. Kralj in veliko podložnih je sv. evangeli sprejelo in se dalo kerstiti. Kmalo je bilo več škofij in cerkev ustanovljenih na Angleškem.

§. 13.

Razširjanje keršanstva med Nemci. Sv. Bonifaci.

Med Nemci so se h keršanski veri naj pred spreobrili Goti, Burgundi, Alemeni in Svevi. Sprejeli so bili sv. evangeli sicer od krivovernih Arijanov, ali kmali so se k pravi kerš. veri obrnili. — Zlasti imeniten je gotiški škof Ulfila, ki je iznašel pismenke in sv. pismo prestavil v gotiški jezik.

Zmed vseh nemških ljudstev, ki so v rimske dežele priderli, so bili Franki nar mogočniši rod; pribojevali so si lepo Galijo, ki se je po njih zvati jela Francosko. Frankovski kralj Klovik se je bil zaročil s Klotildo burgundsko, koja je bila kristjana in ga bila vzela z namenom, da bi ga keršanstvu pridobila. Dolgo je bilo zastoj vse njeno prizadevanje, ali poslednjič se ji vendar serčna želja spolni; njena molitev za dušno zveličanje kraljevo in njegovega ljudstva je bila uslišana.

Alemeni, drug nemški rod, so bili vderli na Francosko; jih iz dežele popoditi si Klodvik vojsko zbere, ktero pelje zopor sovražne Alemane. Pri odhodu Klotilda kralja opominja, da naj Boga, Gospoda vojskinih trum, ktereга kristjani molijo, na pomoč kliče, ako si hoče biti zmage svest. Leta 496 se pri Culpiku blizo Kolina bitev vname, kraljeva vojska omahuje, Alemeni zmagujejo; Franki se že odmikajo, Alemeni jim še hujši ne pete stopajo.

Zdaj še le se Klodvik kraljičinega sveta spomni, pade na kolena in tako le moli: „O Bog, ktereга moli in časti moja Klotilda, stoj mi na strani, pomagaj mi; ako mi dodeliš zmago, v prihodnje nobenega družega molil ne bom, kakor tebe.“ — In glej! kmalo se sreča oberne; Franki še enkrat vdarijo na Alemane, jih popolnoma zmagajo in v beg popodé. — Vernivši se z vòjske Klodvik svoje slovesne obljube ni pozabil, dal se je podučevati v keršanski veri; sveti evangeli ga tolikanj gine, da okoli sebe zbere vojšake ter jih opominja, da bi zapustili službo krivih bogov in začeli častiti edino pravega živega Boga, kteri jim je v boji tako slavno na strani stal in k zmagi pomagal. Klodvik še ni

zgovoril, in vojšaki mu zakličejo: „Odpovemo se merljivim bogovom, pravega Boga hočemo moliti, Boga, ktereга Remigi (remski škof) oznanuje. — V dan sv. kersta kralja in vojšakov je bil odločen božični praznik. Sveto opravilo se kolikor je bilo moč slovesno napravi. Kralj na čelu 3000 vojšakov, ki so jih spremljali škof in duhovni, se v procesji poda v krasno okinčano remsko cerkev. Do kerstnega kamna dospevši Klodvik sebi in svojim vojakom ponižno sv. kersta prosi. Remigi kralja tako le nagovori: „Knez francoski, pripogni svojo glavo pod jarm Gospodov; moli njega, čigar podobšino si doslej požigal; in sežgi, kar si dozdej molil — (mertve bogove, malike).

Po dokončanem govoru Klodvik apostolsko vero moli, Remigi ga kersti in mu po stari navadi tudi sv. birmo podeli. Potem so bili tudi vojšaki kerščeni in birmani in veliko družih Frankov, moških in ženskih.

Tako je bil Klodvik prvi katoliški kralj; zato so njegovi nasledniki, francoski kralji, pozneje priimek „keršanski“ prejeli.

Na Avstrijskem je sv. Severin keršansko vero oznanoval. Ob preseljevanji narodov je prišel iz daljnegà izhoda učiti divje narode ob Donavi, na današnjem Avstrijskem. Kakor je bil oster do samega sebe, tako ljubeznjiv, mil in usmiljen do družih; in tako si ji njihove serca pridobil za božjo čast. Z mnogoterimi milošnjami mu je bilo mogoče, več cerkev in hiš za misijonarje postaviti; „mesto Heiligenstadt“ blizu Dunaja je bila nar znamenitnejša misijonska hiša. — Ob Donavi do „Passave“, na Solnograško in še celó po koroških planinah je Severin sv. evangeli z velikim vspehom oznanoval. Umerl je v mestu „Heiligenstadt“ 5. jan. 482 ob uri, ki si jo je bil napovedal. Njegovo truplo počiva v „Neaplu“, kamor so ga prenesli njegovi učenci, ko so bili iz Avstrijskega pregnani.

Na Solnograškem je okoli l. 700 evangeli oznanoval sv. Rupert. Bil je kraljevega francoskega rodú, že v mladih letih je jel sv. cerkvi služiti in kmalo si je toliko zaslug pridobil, da je bil na škofov sedež v Wormsu-u postavljen; toda kmali od tod pregnan je šel na Bavarsko, kamor ga je bil vojvoda Teodor povabil, in je tu z velikim vspehom sv. evangeli oznanoval. Vstanovil se je škofovi sedež v mestu Juvavija, ki je bilo takrat vse v razvalinah; kmalo si je opomoglo ter je imé Solnograd zadobilo. Še dan današnji v samostanu sv. Petra kažejo izbico (celico), v kateri je sv. Rupert s svojimi tovarši prebival. Umerl je 27.

sušca 718, njegove kosti počivajo v sv. Petra cerkvi, ktero je bil sv. Rupert prvo vstanovil.

V Švajci je sv. vero oznanoval sv. Kolumban. Prišel je iz Irskega in bil mož molitve, keršanske ljubezni in zatajevanja samega sebe. Z dvanajstmi tovarši se je od doma podal na Francosko; s svojo gorečnostjo si je pa toliko nasprotnikov pridobil, da je moral od tod pobegniti. Zapustivši Francoško je šel v Švajco, kjer je prvi sv. evangeli oznanoval. V visoki starosti je l. 615 umrl. — V Švajci je pa v vinogradu Gospodovem delal zlasti Kolumbanov tovarš, sv. Gal, s takim vspehom, da ga ta dežela svojega aposteljna časti. On je slovili samostan vstanovil, ki se po njem šent Galen imenuje. Izvoljen je bil škof v Konstancu, pa te visoke časti iz ponižnosti ni hotel prevzeti; v samostanu je živel in delal za čast božjo, da je 95 let star l. 645 umrl.

Okoli Vircburga je keršanstvo širil sv. Kilijan, kateri je tudi iz Irskega prišel. Ta sv. škof je v svojem poklicu s tako gorečnostjo delal, da se je v kratkem dalo kerstiti veliko nevernikov. Njegovi nauki od čistega življenja pa frankoski vojvodinji niso bili nič kaj po volji; s poti spraviti ga je sklenila, ter dva tolovaja najela, ki sta sv. škofa tudi umorila. Kilijan in njegovi tovarši so umerli mučenci l. 689. Njih kosti so v stolni cerkvi v Vircburgu pokopane.

Na Bavarskem je zlasti sv. Emeran od l. 652 naprej keršansko vero vstanovil in škofijo v Reznju (Regensburgu) postavil; pa po krivem gerde pregrehe obdolžen je bil na potu v Rim neusmiljeno umorjen, toda kmalo se je pokazalo, da je bil nedolžen; njegovo truplo je pokopano v Reznju v cerkvi, ki je po njem ime dobila. — Začetnik cerkve in škofije v Frizingu pa je bil sv. Korbinijan, ki je ondi l. 730 umrl.

Semtertje je bilo že spreobrnjenje narodov, ki so med Rajno in Labo v zdanji Nemčii stanovali, poskušano; pa delo je bolj po samem ostalo in ni prineslo popolnoma sadu. Zato je Bog obudil moža, ki je bil poln moči, stanovitnosti, modrosti in ljubezni, in je svoje delo v tesni zvezi s poglavarjem cele cerkve speljeval; ta mož je bil Vinfrid, mašnik iz Anglije, ki se je potem Bonifaci imenoval. On je šel l. 718 nar pred v Rim, papeža Gregorja II. poterjenja v oznanovanje sv. vere prosit; potem je učil sv. evangeli v Frizii, Hesji in Turingii, je veliko opravil in tudi nekatere kneze kerstil. Zdaj v Rim poklican je bil škof za nove cerkve v Nemčii posvečen; in na to je skorej vse ljudstvo

v Hesii in Turingii spreobrnili. Imeli so star hrast, ki so ga malikovavci posebno častili, sv. Bonifaci se vzdigne v zaupanji v Boga to drevó posekat; ljudstvo je mislilo, da ga bo gotovo zadela roka od zgorej, čudilo se je, ko se svetemu možu nič ni zgodilo in je tolikanj raji stare vraže popustilo. Leta 732 je šel Bonifaci zopet v Rim, kjer ga je papež Gregor III. za nadškofa celi Nemčii povzdignil; na to mu je bil sedež v Moguncii odločen, 13 škofij mu je bilo poddruženih. Vero bolj utrditi, je zlasti skerbel v več krajih samostanov postaviti in menihov in non iz Angleškega v začetek pridobiti; vpeljal je tudi redovne zборе škofov, in zapovedal za ljudstvo v domačem jeziku molitve učiti in liste in evangelije brati. — Poslednje dni svojega življenja l. 755 je sv. Bonifaci spet med Frize šel sv. evangeli oznanovat. Že jih je bil veliko množico kerstil, in jo v keršansko vero sprejel; pa tu so ga, ko se je ravno pripravljal, zakrament sv. birme deliti, hinavsko popadli in neusmiljeno umorili. Tako je Bonifaci s krono marternikov svoje delo častito končal. — Njegovo truplo počiva v Fuldi v samostanu, ktereга je on vstanovil.

§. 14.

Slovanski narodi.

Slovanski narodi v začetku te dobe niso še tako obilno s keršansko resnico seznanjeni bili; pomikovati so se sicer že začeli v sedeže, ki so jih druge ljudstva prazne pustile, vendar stanovitnih sedežev še niso povsod našli.

Le uni Slovani, kateri so že od kdaj na južni strani Donave proti jadranskemu morju ostali, so zgođej sv. vero sprejeli, in tisti, kateri so bolj po samem ali v manjšem številu, zlasti krog l. 320 ali l. 500 čez to reko sem preselili se, so bili tudi prej ž njo seznanjeni.

O koncu 6. stoletja so se Slovani začeli zopet v selišča nazaj povračevati, ktere so še pred Kristusovim rojstvom v posesti imeli, pa zapustiti mogli. Med l. 592 in 595 so prišli Slovenci od unstran Karpaških hribov in so se ob Muri, Dravi in Savi med Donavo in teržaškim morjem vsedli; imeli so nekaj časa lastne kneze, dokler niso po Karolu velicem prišli Frankom v oblast. Keršanski veri so bili zelo sovražni, in kristjane, ki so jih v teh krajih našli, so preganjali in morili; otroke so materam iz rok tergali in žgali, nedolžno device žive parali, duhovne morili ali iz dežele

izganjali. Od konca 6. stoletja ni več sledu od škofov v Emoni (ki je bila po Avarih poderta in je kakor Ljubljana vstala), v Tiburnii in na Ptujem. Oglejski patrijarhat je obstal, in škofje v Terstu in na Istrijskem. Od Ogleja sem je bil tudi naj pred med tem ljudstvom zlasti na Kranjskem sv. evangeli oznanovan. Na drugi strani pa so si misijonarji iz Bavarskega in zlasti solnograški škofje v preobrnjenji Slovencev velike zasluge nabirali; s posebnim vspohom ie delal sv. Rupert, ki je solnograško škofijo vstanovil in se zatorej korotanski apostelj imenuje. Nar več pa se je zgodilo za sv. evangeli med Slovenci od polovice 8. stoletja dalje. Ko so namreč Avari Slovence zelo stiskali, je korotanski vojvoda Borut Bavarce na pomoč poklical, kateri so Avare zmagali, pa si tudi Slovence podvergli. Borutov sin Karast in stričnik Kajtimar sta kot zastavljenca na Bavarsko prišla, ondi kerščena bila in mašnika Majorana v domačo deželo seboj pripeljala. Kajtimar si je kakor vojvoda posebno prizadeval za spreobrnjenje ljudstva; sv. Virgili, solnograški škof, mu je na prošnjo poslal deželnega škofa Modesta s štirimi mašniki, in zdaj se je več novih cerkev vzdignilo, kakor v Gospejsveti, v Tiburnii in drugej. Po smerti sv. Modesta so bili sopet nekteri drugi mašniki v Gorotan poslani, ki so pa mogli le malo opraviti; neverni del ljudstva se je namreč sv. veri ustavljal, in je po Kajtimarovi smerti s popolno vstajo na dan stopil. Bavarski vojvoda Tasilon je l. 772 puntarje zmagal in Valjhun je bil vojvoda postavljen; na njegovo prošnjo je sv. Virgili spet deset mašnikov poslal, kateri so pravo vero mirno širjali. Kar je plemenitnikov še neverskih ostalo, jih je vojvoda Ingo k pravi veri nagnil, ker je keršanskim sužnim in kmetom pri gostarii bolje postregel, kakor malikovavskim pervakom, rekoč, da so v njegovih očéh verni kmetje več vredni, kakor neverni plemenitniki. Tako je do konca 8. stoletja keršanstvo med Slovenci sploh sprejeto bilo.

Nekterim družim slovanskim narodom je sv. evangeli skorej ravno ta čas došel. Horvatje so se krog l. 636 ob Donavi, Savi in Uni do teržaškega morja vselili; greški cesar Herakli jim je sedeže dovolil, pa tudi k sv. kerstu posilil l. 638. — Ko je pozneje njih vojvoda Porga greškega cesarja novih misijonarjev prosil, je odgovor dobil, si jih iz Rima od poglavarja vesoljne cerkve iskati. Prišli so tedaj rimski mašniki in so vojvoda in veliko ljudstva kerstili: papež Vitalijan je njih deželo v svoje posebno varstvo vzel.

Serbi so tudi l. 636 od cesarja Heraklija sedeže ob Donavi in Savi dobili in so ravno tako po sili kerščeni bili. Ko so se potem greški oblasti odtegnili, so s tem vred tudi sv. vero zapustili; pa cesar Bazili jih je premagal, in spet so sv. evangeli sprejeli.

Drugo poglavje.

Novi sovražniki in krivoverci, zoper ktere se je bilo cerkvi v ti dobi bojevati.

§. 15.

Arijani in prvi vesoljni cerkveni zbor v Niceji.

Med tem, ko se je sv. evangeli zmagavno širjal po zahodu, so se v izhodu žalostni verski prepiri — verske zmote — vneli in cerkvi veliko boja napravili ter marsikoga od prave cerkve ločili. Zlasti je pomniti naslednjih krivovercev:

1. Ari; bil je mašnik v Aleksandrii, v sv. pismu dobro izurjen, zgovoren, razumen, pa tudi nečimurn in časti lakomen mož. V pogovoru s svojim škofom je izrekel besedo, da sin Božji ni od vekomaj rojen, ne enake božje nature z Očetom. Za tako brezbožno govorjenje je škof Arija posvaril, ki pa ni nič zato maral. Tedaj je bil l. 321 v zbor vseh egiptovskih škofov v Aleksandrijo poklican, ondi njegov nauk zaveržen, Ari pa, ker ni hotel preklicati svoje zmote, iz cerkvenega občestva pahnjen. Letó je bilo tudi poglavarju sv. cerkve in daljnim škofom na znanje dano. Ari tudi zdaj nič ni maral, temveč je iskal pridobiti si ljudi, ki bi mu verjeli, in zares si je pridobil po Egiptu in tudi v Azii mnogo nasledovavcev tako, da se je to krivo vero zatreti, papežu Silvestru treba zdelo, vesoljni cerkveni zbor sklicati v Nicejo,

mestice v mali Azii, l. 325. Sošlo se je bilo 318 škofov. Tudi cesar Konstantin je bil v pričo, pa kakor je sam rekel, ne soditi, marveč poslušaje se učiti. Pač častit je bil ta zbor, v katerem je bilo toliko škofov in med njimi veliko taccih, ki so očitne znamenja ravno kar minulega preganjanja nosili. Bili so škofje z zraščnimi ranami, odsekanimi rokami in s staknjenimi očmi. Versko resnico zlasti učeno in goreče je zagovarjal Aleksander, aleksandrijski škof in mladi levit Atanazi, ktereja je bil Aleksander seboj pripeljal: Ari pa le pri svojem krivem nauku ostane in se tako prederzno zanj poteguje, da se je vse čudilo njegovi terdovratnosti. Ker ni hotel svojega krivega nauka ne spoznati ne preklicati, je bil izobčen on in vsi njegovi nasledovavci; prava verska resnica, da je Jezus pravi Bog, v apostoljski veri pa obširniše razložena s pristavkom: „In v enega Gospoda Jezusa Kristusa, Sina božjega, kteri je rojen iz Očeta, Bog iz Boga, luč iz luči, pravi Bog iz pravega Boga, rojen in ne vstvarjen, enega bitja z Očetom.“

S tem pa boj med pravovernimi in Arijani ni vtihnil. Nar gorečniši preganjavec Arijevih zmot je bil Atanazi Veliki, po Aleksandrovi smerti aleksandrijski škof; imel je pa tudi veliko terpeti; petkrat je bil s svojega sedeža pregnan. Ali bil je pa tudi mož terdne vere in gorečnosti kot apostelj, poln serčnosti kot marternik, bistroumen kot modrijan in v svoji besedi mogočen kot popoln govornik. — Arijeva zmota se je pa vendar na široko širjala in se tudi dolgo ohranila, zlasti po Egiptu, mali Azii in tudi med Goti, Vandali, Burgundi in Longobardi. Zavolj teh zmot je bil tudi drugi vesoljni cerkveni zbor sklican v Carigrad l. 381.

§. 16.

Drugi krivoverci: Donat, Nestori, Evtih, Pelagi; vojska zoper sv. podobe.

Zraven Arija se je še mnogo družih krivovercev vzdignilo zoper pravi nauk katoliške cerkve, ki je pa vse slavno zmagala.

a) Donat, škof, je terdil, da škofje in mašniki, ako se pregreše, ne morejo veljavno deliti sv. zakramentov.

b) Nestori, patrijarh v Carigradu, ki je zmoto trosil, da v Kristusu niste le dve naturi, ampak celo dve osebi

vkupej, in da Marija ni imenovati božja porodnica, ampak Kristusova porodnica, ker Beseda ni bila mesó postala, ampak le v človeku Kristusu prebivala. — Ti novi nauki so verno ljudstvo v Carigradu zelo zboleli, tako da je očitno v cerkvi mermrало. Nestori vendar se ni dal ustaviti, temuč je dalje tako učil. Papež Celestin to vzvediti, vesoljni zbor v Efez skliče l. 431. Koj v prvi seji je bil Nestorjev uk zaveržen, Nestori pa svoje visoke službe odstavljen.

c) Evtih, opat v nekem carigraškem samostanu, si je zoper Nestorijevo krivo vero veliko prizadeval, nenadama je pa sam v nasprotno krivo misel zašel. Terdil je namreč, da je božja natura v Kristusu človeško tako prevzela, da je le božja ostala in je teló Kristusovo le na videz in ne v resnici človeško. — Ta krivi nauk je velik hrup napravil in papeža Leona I. nagnil, vesoljni cerkveni zbor v Kalcedon-u l. 451 obhajati, v katerem je bil novi krivi nauk zaveržen.

d) Pelagi, učen menih iz Angleškega, je prinesel krivi nauk, da človek k dobrim delom ne potrebuje gnade božje. Leta 412 se v Kartagi cerkven zbor zbere, ta krivi nauk zaverže in sklep naznani papežu Inocenciju I., kateri ga potrdi. —

e) Greški cesar Leon III. je menil, da mrtva podoba ne more Kristusa spodobno pred oči staviti, in da ravno podobe Jude od keršanstva zadržujejo. Leta 726 torej ukaže vse podobe v cerkvih više obesiti, da bi se jih nihče ne mogel dotakniti ali jih poljubiti. Ko se zoper to početje sploh pokaže velika nevolja, hudobni cesar zapové, sv. podobe naravnost zatreti in pokončati in sicer lite ali vrezane razdrobiti, na platnu malane sežgati in na stenah narejene z apnom zabeliti; pričela se je ta vojska s zelo imenitno podobo križanega zveličarja na cesarskem dvoru. Mnogoteri, ki so se tacemu oskrunjenju svetih podob ustavljali, so mogli življenje dati. — Dva papeža zapored, Gregor II. in III., sta se resno za to reč potegovala, da cerkev ni nikoli malikovanja terpela ali mu pospeha dajala, in da kristjan ne moli podob kakor malikovavci, ampak jih časti le zavolj tega, ker kaj častitega pred oči stavljajo. — Zbor v Rim l. 732 sklican je vse nesprotnike sv. podob izobčil. Cesar je pa le še dalje zoper vse prijatle sv. podob hudo počenjal, celó papežu je po življenji stregel, dokler ni l. 741 v nespokornosti umrl.

§. 17.

Muhamed in njegova kriva vera.

Muhamed je bil rojen l. 571 v Meki, arabljanskem mestu blizo rudečega morja. Njegov oče je bil malikovavec, mati pa Judinja. Nepremožni stan ga je prignal, terštvu poprijeti se; v sé zamišljeni duh, huda terma in skrit napuh pa ga je napeljal, novo vero na dan spraviti. Arabljani so bili namreč do tistih mal v veri močno razločeni; razne podobe malikovanja so med njimi veljale, obilo Judov je med njimi živelo; zraven je bilo tudi več, pa slabo podučениh kristjanov med njimi. — V svojem 40. letu je Muhamed nar pred med svojimi domačini začel od prikazen in razodevanj pripovedovati, ktere mu je po njegovem mnenji angelj Gabrijel od Boga prinašal; kmalo je pa pred vsem ljudstvom očitno s tem oznanilom na dan stopil: „En Bog je, in Muhamed je njegov prerok.“ — Njegovi domačini so mu sicer verjeli, pa drugi so se zoper njega vzdignili in mu celó žugali smert; moral je v drugo mesto, v Medino, bežati (Hedžra) 15. julija l. 622, ktero leto imajo njegovi nasledovci, Muhamedani, še vedno v častitem spominu, da od tod svojo letnico štejejo.

V Medini je bil Muhamed dobro sprejet, naznanil je svojo vero in postavo in postal je vojvoda ljudstva; kmalo je zmagal tudi Meko in jo v posest vzel in je Kaabo, ondašno malikovavsko svetišče, v poglavitni tempelj svoje vere povzdignil. Muhamedov uk je bil sčasoma spisan v bukve, ki se Koran imenujejo in je lastna zmes iz starega praznoverstva, judovstva in keršanstva. Poglavitni členi njegove vere so: Le en Bog je, in Muhamed njegov prerok. Abraham, Mojzes in Kristus so bili tudi poslanci božji, so pa le nekaj razodenja božjega prinesli. Le kdor v Muhameda veruje, bo zveličan. Vse človeške djanja in zgoode so že naprej namenjene. Zvesti verniki bodo prišli v raj ali paradiž, poln mesenih sladnost, hudobni pa v pekel, kjer za sežgano kožo vedno nova raste. V dolžnost le vnanja dela naklada: obrezo, mólitev petkrat na dan, post, milošnjo, božjo pot v Meko, in vojsko zoper nevernike, t. j. zoper vse, ki drugače verujejo. Vino piti in svinino jesti prepoveduje. — Sploh reči, daje Muhamedov uk malo verovati, dopušča in obeta pa mesu mnogo vžitka. Njih tempeljni se imenujejo mošeje, njih praznik je petek.

Muhamed je l. 632 umerl; neka judinja mu je zavdala, prepričati se, je li res poslanec božji.

Muhamedova vera je Arabljane nekako čudno zbudila in vnela; vzdignili so se, ves svet z orožjem spraviti pod svojo oblast, in vsako drugo vero z mečem zatreti; torej je bilo tudi Jezusovi cerkvi marsikaj terpeti.

Že Muhamed sam si je po srečnih vojskah kmali vso Arabijo podvergel; njegovi nasledniki, Kalifi, so si pa še podjarmili Sirijo, Palestino, Egipt, severno Afriko in od tod so še celo prihruli na Špansko in Francosko; kamor so pridirjali, so z mečem in ognjem razsajali in mnogo zvestih kristjanov pomorili; bili so pa naposled zopet v Afriko popodeni. V Evropi se Muhamedani še po današnjih turških deželah derže; v Azii in Afriki pa imajo v lasti veliko dežel, zlasti tistih, v katerih se je keršanstvo pričelo in nar popred razširilo.

§. 18.

Cerkveni očetje ali učenci te dobe.

Krivim učenikom in njih naukom se je Jezusova cerkev vedno in vselej ustavljala skazovaje, da Jezus ni tako učil, in razlagovaje Jezusov pravi nauk. Za keršansko resnico in postavo so se v tej dobi cerkveni zbori, pa tudi posamezni učenci trudili.

Med poslednjimi so zlasti imenovati:

1. Sv. Atanazi Veliki. On je bil patriarh v Aleksandrii; ravno v tem mestu, kjer se je Arijeva kriva vera pričela, je Bog Atanazija kot steber resnice postavil, ki se za pičico ni ganil od pravega nauka. Za to so ga pa tudi sovražili, preklinjali in preganjali Arijani. Šestkrat je mogel bežati s svojega sedeža in 20 let je na ptujem preživel v 46 letih svojega pastirstva. Umerl je l. 373.

2. Bazili Veliki. Njega je božja previdnost izvolila, po Atanazijevi smerti bojevati se zoper Arijanstvo, katero je pod cesarjem Valentom zopet jelo glavo vzdigovati. Bazili je bil škof v Cesariji v Kapadocii. Njegovo terdno vero in pobožnost nam prav lepo očituje naslednji pogovor, ktere ga je imel s cesarjevim poglavarjem Modestom, ki si je prizadeval Bazilija na to nagniti, da bi bil Arijane sprejel v cerkveno občestvo. Modest mu v to dovoliti prigovarja ter mu velik dobiček obeta, sicer pa žuga nar hujše zla. — „Ktere neki,“ mirno Bazilij vpraša, „daj mi jih vediti?“ Modest se zagrozi, rekoč: Odvzetev premoženja, pregnanstvo, terpinčenje in smert!“ — Bazili mu odgovori: „Z vse

drugačnimi rečmi moraš žugati; te me kar nič ne strašijo. Kdor nič nima, se odvzetja premoženja nič ne boji; te poponošene oblačila in nekaj knjig le mi zamoreš odvzeti: — Pregnanstvo? — pač ne vem, kam bi me zamogel pregnati, da bi domá ne bil; saj sem popotnik povsod na svetu. Terpinčenje? — Koliko me neki zamoreš terpinčiti; moje že velo teló zamore pač malo še prenesti. Smert pa mi je dobrota, ki me da Bogu, za ktereга živim in delam.“ — To slišati se Modest zavzame, rekoč: „Tako mi pa še nikdo ni govoril.“ — Bazili mu odgovori: „Morda še nisi z nobenim katoliškim škofom govoril; ni dvomiti, da bi ti bil vsaki tako odgovoril. Mi namreč cesarja sicer častimo in spoštujemo, toda v božjih rečeh le na Boga gledamo.“

Ko se je, kar je Bazili govoril, cesarju sporočilo, se je on začudil škofovi serčnosti in je jenjal preganjati ga. Bazili je med drugim red spisal menihom, ki se po njem še dan današnji zovejo Bazilijani. Umerl je l. 379.

3. Janez, po svoji zgovornosti imenovan Krizostom t. j. Zlatoust, je bil v Antijohii rojen l. 347; izučen v posvetnih vedah je bil narpred zdravnik. Kmalo pa so se želje po tihem pobožnem življenji v njem zbudile; začel je sv. pismo brati in keršanske resnice premišljevati; stopil je v duhovski stan. Leta 365 so ga v Antijohiji zbrani škofje hotli v škofa izvoliti; on pa je zbežal v samoto, in je ondi lepe bukve od duhovskega stanu pisal; šest let je med menihi v vsi pobožnosti živel; bolehnost pa ga je prisilila puščavo zapustiti in antijohijski škof ga je v mašnika posvetil ter mu pridigarsko službo izročil. Tukaj je zgovornost razsvetljenega učenika toliko slovela, da je bil l. 397 po sili za patrijarha v Carigrad izvoljen. Vse ljudstvo je svetega moža dolgo časa zamaknjeno poslušalo; le cesarico Evdoksijo so njegove ostre pridige zelo žalile; ona ni mirovala, da je po zvutih potih svoj namen, svetega škofa s sedeža spraviti, dosegla. Bil je po nedolžnem obsojen, da je zmotam vdan, potem odstavljen in iz mesta pregnan. Pa ljudstvo je svojega duhovnega očeta nazaj želelo, hud potres je cesarski dvor premajal in sveti škof je bil spet s častjo v Carigrad pripeljan. — Ali kmali so se zopet s cesarico Evdoksijo mnogi sovražniki zoper njega vzdignili; vojaki so o veliki noči v cerkev planili, kerstno vodo s kervjo oskrunili, sveto rešnjo kri na altarji raztresli, ljudstvo razkropili in sv. škofa odpeljali. Zastonj se je potegoval zanj papež Inocenci I., ktereга je bil na pomoč poklical. — Na potu v ptuje na perzijansko

mejo je sv. Janez Zlatoust, po preganjanji ne zmagan, pa po trudu in terpeži omagan, v cerkvi sv. Baziliska svoje življenje l. 407 sklenil. Zadnja njegova beseda v smerti je bila, kakor v življenji: „Bog bodi hvaljen za vse.“ Bog se je pa tudi ostro maševal za svojega zvestega služabnika; ogenj in toča sta prišla čez mesto, cesarica je nagloma umerla, preganjavci sv. škofa so veči del žalosten konec storili, sovražniki so mesto napadli. Še večje nesreče mesto rešiti, je cesar Teodozi II. truplo sv. Janeza dal v Carigrad prenesti; vse ljudstvo mu je z neštevilnimi prižganimi svečami do morja nasproti šlo.

4. Sv. Ambrož. On je bil cesarski oblastnik; ko je pa po smerti milanskega škofa l. 374 v Milan prišel, nepokoj zastran volitve škofovega naslednika tolažit, je v cerkvi na enkrat vse ljudstvo njega škofa hotlo. Ambrož se tej volitvi ni mogel odtegniti, zlasti ker je bilo letó tudi cesarju všeč; živel je tudi odslej ves za svoj novi poklic, prebiral in premišljeval sv. pisma in bukve cerkvenih učnikov, oznanoval ljudstvu čisto katoliško vero, krivoverstvo Arijanovo, ki se je bilo tudi tukaj raztrosilo, zavračeval, in zraven je bil poln usmiljenja do ubozih. Cesarica, Arijevi zmoti vdana, mu je velike nadlege delala, pa sv. škof se je serčno držal čiste katoliške resnice in po velicih čudežih, ki so se o najdbi trupel sv. Gervazija in Protazija godili, mu je Bog zmago zoper krivoverstvo dodelil. Njegovi govori so kmáli potem sv. Avgušтина od pola zmote in pregrehe v sv. katoliško cerkev pripeljali. Kakor dober pastir je delal med svojimi ovčicami, in za dolgo boleznijo l. 397 izveličano v Gospodu zaspal.

5. Sv. Avguštin. Rojen je bil l. 354 v Tagastu, mesticu severne Afrike; pobožna mati sv. Monika ga je skerbno k keršanski veri obračala, neverski oče Patrici je pa le pozemeljski blišč svojega nade polnega sina v očeh imel. Marsikaj se je Avguštinu že doma pregledovalo, v kartaginskih šolah je pa še zabredel med slabe tovarše, in ker še ni bil kerščen, je lulika spačenosti jela močnejše rasti v njem. Bukve nevernih modrijanov so ga bolj veselile, kakor sv. pisma; zapeljivi manihejci so ga v svoje zmote in gnjusobe zapleli. Pravega spoznanja pa njegov žejni duh vendar ondi ni mogel najti, in že je nad vso resnico obupal, dokler mu ni serca nekoliko vzdignilo modrovanje greškega modrijana Platona. Prišel je l. 383 v Rim in l. 385 v Milan kot učenik govornništva; tukej ga je radovednost vodila v cerkev poslušat sv. Ambroža, in ondi ga je božja milost našla. Monika, nje-

gova mati je obilo molila in obilne solze za svojega Avguština točila; ko njen mož, ki se je na smertni postelji dal kerstiti, umerje, se je vzdignila sina iskat čez morje, prišla je za njim v Rim in v Milan, in ga je že nekoliko spreminjenega našla; vendar je še omahoval: kar enkrat, ko se je premišljeval na vertu sprehajal, kot otročji glas zasliši: „Vzemi in beri.“ Avguštin liste sv. Pavla, ki jih je seboj imel, v roke vzame, jih odpré, in kar njegove oči prvo zagledajo, so bile besede (Rim. 13, 13.): „Ne v požrešnosti in pijanosti, ne v nečistosti in nesramnosti, ne v kregu in nevošljivosti.“ Tukej ga je gnada božja vsega prevzela, dal se je kerstiti l. 376, odpovedal se svetu, ter se v Afriko vernil s svojo pobožno materjo, ki mu je pa na pótú umerla. V Hiponu ga je ondašnji škof Valeri l. 391 mašnika posvetil in l. 395 je bil njegov naslednik na škofovem stolu. Z ginjenim srcem in hvaležnim občutkom do Boga Avguštin sam popisuje vse svoje zmote, iskanje resnice, notranjo vojsko in pota božje milosti v bukvah, ki jih imenuje spovedovanje. Ni ga imela katoliška cerkev škofa, ki bi bil toliko razsvetljen v božji in svetni modrosti, kateri bi bil toliko storil za svojo dobo, in toliko veljal za prihodnje čase, kakor Avguštin. Umerl je l. 430.

6. Sv. Jeronim je bil v Štridonu na meji Dalmacije in Panonije rojen krog l. 331, in v mladosti prav po keršansko izrejen. Prvo polovico svojega življenja je v to obračal, da se je vseh svetovnih in svetih učenost izučil, tako da je v drugi polovici svojega življenja zamogel keršanstvu koristiti s podučevanjem. Pol keršanskega sveta je prehodil, nar imenitniše mesta (Rim, Trier, Akvilejo, Carigrad, Jeruzalem) je obiskal in z nar pobožnišimi in nar bolj učenimi možmi tistega časa se seznanil. Ostrih pokoril in svetih vednost popolnoma privaditi se, je obiskoval puščavnike v Aziji in Siriji in je štiri leta v puščavi ostal. Tukaj se je hebrejskega jezika popolnoma izučil, obhodil je vse imenitne kraje sv. dežele, kar mu je v razumenje svetega pisma toliko pomaglo. Tisti čas ga je antijohijski škof mašnika posvetil. Potem je šel v Carigrad poslušat sv. Gregorja Nazijančana, ki je tu sv. pismo razlagal, leta 381 ga je papež v Rim poklical, da mu je služil za pisma do škofov v cerkvenih rečéh. Takrat jih je mnogo pri njem podučanja v verskih resnicah iskalo in v pomenu sv. pisma; drugi, zlasti marsiktere rimske imenitne gospé, so si ga vodnika v sv. življenji zbrali. Pa ostrost njegovega zadržanja in neprestrašena njegova svarivna beseda mu je

kmalo nasprotnikov napravila; torej je po Damazovi smerti zapustil Rim in šel v Egipt in Azijo obiskat puščavnike. Poslednjič si je pa za vselej v stanovanje izvolil mestice Betlehem, kjer je v meniški družbi med ostro pokoro, postom, molitvijo in delom svoje pobožno življenje sklenil l. 420. Njegovo zlasti imenitno delo je prestava sv. pisma v latinski jezik, ki se imenuje „Vulgata“ t. j. splošnja ali sploh dovzeta.

7. Papež Gregor Veliki († 603), ki je vredil cerkveno petje in vnanjo službo božjo, katero sta bila spisala papeža Leon I in Gelazi I.

8. Leon Veliki, papež, ki je rimsko mesto rešil Atila, šibe božje, kateri je bil prihrul pred Rim s svojo divjo in ljuto derhaljo. Leon mu je bil šel v cerkvenem oblačilu naproti. Atila častiti mož tako osupne, da memo Rima gre.

Tretje poglavje.

Božja služba.

§. 19.

Daritev sv. maše, sv. obhajilo.

Po prestalem preganjanji je cerkev jela službo božjo z večo vnanjo častjo obhajati. Obredi in šege so v bistvenih rečéh ravno tisti ostali, kakor v prvih stoletjih, iz spoštovanja do apostelnov, kateri so bili vnanjo službo božjo v bistvenih delih vravnali.

Daritev sv. maše se je v ti dobi že ravno tako opravljala, kakor dan današnji, le nekaj malega se ji je pozneje še pristavilo ali vstavilo. Pri darovanji sv. maše so smeli le pravi udje svete cerkve pričujoči biti.

Sveto obhajilo le v podobi kruha se je v ti dobi vernim že po veliko krajih delilo; starodavna šega, iz spoštovanja do presv. rešnjega telesa tešče prejemati sveto obhajilo, se je že začetek te dobe po splošnji cerkvi zapovedala.

Kolikor slovesniše in veličastniše se je obhajala vnanja služba božja, toliko večja lepota in bogastvo se je jelo kazati v cerkvenem orodji, v posodah in oblačilih; zlato in srebro in dragi kamni so mogli služiti v čast pravega Boga. Zlasti zala je bila škofovska obleka; gotovo je, da so v ti dobi škofje že mitro (infulo, kapo) nosili v znamenje škofovske oblasti, perstan in pastirsko palico (pastoral) v znamenje duhovnega pastirstva in tesne zveze z verno čedo, njim zročeno, viši škofje pa še zraven pali ali povoj iz bele volne, z vtkanimi črnimi križci okoli pleč v znamenje najdene ovčice. Duhovšina si je v znamenje ponižnosti jela lase striči in plešo na temenu verh glave nositi.

Luči pri službi božji je bilo v prejšnji dobi treba, ker so jo kristjani večidel v temnih krajih mogli obhajati. V spomin nekdanjih žalostnih časov in v znamenje veselja, da so veselejši časi nastopili za kristjane se je ta navada tudi v ti dobi in celo do današnjega dne ohranila. Verh tega pa luč pri službi božji tudi pomenja Jezusa, ki je luč sveta in njegov sv. nauk, ki nam um in pot v pravo nebeško domačijo razsvetljuje ter nas opominja po luči sv. vere živeti.

Zvonovi in orgle so se konec te dobe znajdlji in v cerkev vpeljali.

§. 20.

Sveti dnevi in kraji.

Prejšnjim praznikom je katoliška cerkev v tej dobi te le pridjala:

a) Gospodove: Vnebohod Kristusov (40. dan po veliki noči), obrezovanje Jezusa Kristusa (1. januarja), darovanje Jezusovo v tempeljnu ali svečnico (2. februarja); —

b) Mariine: oznanjenje (25. marca), vnebovzetje ali veliki šmaren (15. avgusta);

c) svetniške: sv. Petra in Pavla (29. junija), sv. Štefana, prvega mučenca (26. decembra), rojstni dan sv. Janeza kresnika (24. junija), vseh svetnikov (1. novembra).

Tudi spomin najdenega in povišanega sv. križa (3. maja in 14. sept.) se je obhajal.

d) Vseh imenovanih praznikov je vsaka kerš. občina še tudi slovesno obhajala letni dan posvečevanja svoje cerkve in smertni dan svetnikov, katerih trupla so bile v njeni cerkvi hranjene.

Tudi romanje v svete kraje našega odrešenja se je v ti dobi množilo; ravno tako je na božjo pot v Rim k groboma sv. apostelja Petra in Pavla če dalje več kristjanov zahajalo.

Svoje pokopališča so kristjani še v veliko večji časti imeli, kakor neverniki; na njih se niso smeli pokopavati iz občenci in samomorci.

Svoje cerkve so kristjani zaljšali s svetimi podobami, ki so pred oči stavile ali dogodbe iz Jezusovega ali Mariinega ali iz življenja svetnikov. — Pri vhodnih vratih so bile v cerkvah posode z blagoslovljeno vodo, s katero so se kristjani v cerkev in iz cerkve gredé kropili.

§. 21.

Notranja cerkvena vstava.

Kolikor bolj se je cerkev razširila, tolkanj bolj se je sprevidilo, kako je bilo treba, da je Jezus svoji cerkvi vidnega poglavarja dal, zlasti zastran krivih ver, katerih se je ob ti dobi po svetu med kristjani trosilo. Kjer so verske ali druge razpertije vstale, so se škofje zatekali k papežu, da jih je razsodil. Sploh se je papežu priznala pravica, splošnje cerkvene zборе sklicovati, jih voditi in poterjevati. Papeževe nar više časti in oblasti še krivoverci niso tajili.

Kakor so bili škofje vsega sveta v nar tesnejši zvezi med seboj in z višim poglavarjem papežem: v ravno taki zvezi so bili verni s svojimi dušnimi pastirji, po njih s svojim škofom in po škofu z rimskim papežem. Kolikor bolj razširjena je bila cerkev, tolikanj veličastnejša se je kazala njena edinost.

Cerkve v poglavitniših mestih, zlasti iz katerih so misionarji v druge kraje ali k drugim narodom šli, sv. evangeli oznanovat, so neko prednost imele, imenovali so jih materne cerkve in njihove škofo pa patrijarhe (očake). Take so bile cerkve: v Rimu, v Jeruzalemu, Antiohii, Efezu, Aleksandrii, Carigradu (Konstantinopolju). Med temi je pa nar imenitnejša bila cerkev v Rimu,

Petrova cerkev in njegovih naslednikov, mati brezštevlnih cerkvi; od tod se je vsa Jezusova cerkev tudi rimska cerkev imenovala.

§. 22.

Življenje kristjanov; začetek miniškega življenja.

Ker je zdaj keršanska vera skorej po vsem rimskem cesarstvu gospodovala, se je njena moč tudi v očitnem ljudstvenem življenji pokazala. Sploh je vse človeško ravnanje keršansko podobo dobilo: keršanska ljubezen je veliko dobrotnih naprav za uboge sirote in bolnike ustanovila, tudi sužnost se je hlapcem in deklam veliko zljajšala; njih veliko je bilo tudi še popoluoma oprostenih, zlasti si je sv. Janez Krizostom veliko prizadeval zoper terdo sužnost.

Izgledov posebne svetosti se je kazalo na vseh stranéh med visocimi in nizkimi stanovi, med duhovnimi in neduhovnimi. Tukej opomnimo le nekterih imen: p. sv. Helena, Konstantinova mati, sv. Klotilda in sv. Radegunda, francoske kraljici; sv. Aleš, sv. Monika, Avgustinova mati, sv. Genofefa, Marija egipčanka, ostra spokornica, itd.

Vendar pa ni tajiti, da je marsikaj slabega v zadržanji kristjanov te dobe najti. Ker je sv. cerkev pokoj vživala, se je marsikterih mlačnost polotila; mnogoteri so k sv. veri pristopili, ker so si čast, varstvo in še celó časní dobiček obetali, ker so zoper nevernike ostre državljanske postave veljale. Mnogoteri verski prepiri v zahodu so sicer pri marsikterih veliko gorečnost budili, pri nekterih pa so le prazno prepirljivost redili. Bili so tudi, ki so se le na svojo vero, na vnanje pobožne navade, na ostro življenje zanašali, resnično pravičnost in svetost pa v nemar puščali. Zlasti so nekteri cerkveni učeniki tiste grajali, ki so menili s svojimi božjimi poti vse opraviti; tako sv. Jeronim piše, da kristjanom ne pomaga v Jeruzalemu le biti, ampak treba je tudi v Jeruzalemu sveto živeti. Poslednjič so nepokoji ob preseljevanji divjih narodov kristjane veliko popačili. Sicer so veči del tudi ti narodi sprejeli sv. vero, toda svojih prejšnjih slabih navad nagloma niso opustili.

§. 23.

Začetki miniškega življenja.

a) v izhodu.

Kolikor bolj človek išče posvetiti k nebesom povzdigniti in z Bogom zediniti se, toliko bolj tudi skerbi, od sveta odtergati se; zatorej verže od sebe vezí, ki ga na svet vežejo, zlasti pozemeljsko posestvo in zakon. Visocega tega namena človeku zgolj samemu ni lahko doseči, ker se nikdo na svojo lastno modrost ne more terdno zanesti; torej se išče drugim pridružiti in se postavam modrejših podverže. Tako spolnuje tri svête, ki jih Kristus priporoča, namreč: rado-voljno uboštvo, vedno devištvo in stanovitno pokoršino pod duhovnim poglavarjem; to troje je pa ravno nasproti, poželenju oči, poželenju mesa in napuhu življenja, kar ni od Boga, ampak od sveta.

Spolnovanje evangelijskih svetov je posebna lastnost ti-stega življenja, ki se meniško ali samotno imenuje. Začetki tacega življenja so že pri puščavnikih perve dobe najti; tako puščavno in samotno življenje je živel sv. Pavel puščavnik iz Tebe (+ 340). Ob času preganjanja pod cesarjem Decijem se je v egiptovsko puščavo podal, tu je 90 let v popolnoma revšini živel, ves v molitev vtopljen in v zatajevanji. Neka votlina je bila njegovo stanovanje, palmovo drevo mu je svoj sad v živež dajalo, perje pa v obleko; studenček zraven votline ga je napajal.

Vstanovitelj skupnega meniškega življenja je sv. Anton puščavnik. Njegovi starši so bili v Egiptu bogati, blagorodni in keršanski, pa so mu kmalo umerli. Se mladega Antona je življenje v premišljevanje božjih reči zamaknjeno veselilo. Ko je bil mladenec, je slišal enkrat besede, ktere je Jezus bogatemu mladenču rekel: Ako hočeš popolnoma biti, prodaj kar imaš, in daj ubozim; — in odpovedal se je svojemu bogastvu in je šel med puščavnike, učiti se pobožnega življenja; hude skušnjave pa sta mu delala njegova natura in satan, ki ga je v raznih podobah napadal. Z božjo pomočjo je pa vendar v tem vojskovanji srečno zmagal, z znamenjem sv. kriza je v beg pognal peklenske pošasti. Ko je cesar Maksimin kristjane preganjal, je sv. Anton puščavo zapustil in šel v Aleksundrijo, kjer je verne opominjal stanovitno pričati sv. vero. Kmalo potem se je zopet v puščavo vernil, in

šlo je za njim veliko učencev, ktere je za njim privabilo njegovo sveto in pobožno življenje; zvesto so ga posnemali v pobožnosti in svetosti, podvergli so se njegovi vodbi ter svoje opravila delili med delom in premišljevanjem. V premišljevanji so se božjih skrivnost in upanja prihodnjega zveličanja veselili; s svojimi rokami se niso tolikanj trudili za se, ker so sami le malo potrebovali, ampak delali so, da so bližnim in daljnim ubogim pomagali.

Tako je sv. Anton prvo meniško družbo ustanovil, in potem, ko je bil 150 let star, leta 356 zveličano v Gospodu zaspal.

Antonovi menihi niso bili še v prav tesni zvezi med seboj; sv. Pahomi v Egiptu in sv. Hilarion v Palestini, Antonova učenca, sta meniško življenje še bolj vravnala; nar bolj vredil ga je pa sv. Bazili, ki je blizu nove Cezareje lastno hišo (samostan) sezidal in menihom sestavil vodilo, po katerem je bilo živeti vsacemu, ki je bil vanjo sprejet. Po tem zgledu je bilo kmalo več samostanov blizu mest postavljenih; in še dan današnji so v jutranjih straneh menihi le po redu sv. Bazilija najti.

Menihi so bili iz začetka sploh neduhovni, le njih prednik je bil mašnik; pozneje so bili večidel mašniki, vsi pa so bili pod škofovo oblastjo. Sploh so pri vseh menihih veljale tri obljube: uboštva, devištva in duhovne pokoršine. Njih življenje je bilo, kakor nam ga sv. Janez Krizostom popisuje, v kratkem tako le: „Dan se je s svetim petjem začel; na to je prišlo premišljevanje sv. pisma; ob 3. 6. in 9. uri so zopet molili; drugi čas vmes je bil odločen navadnemu delu, in zvečer se je spet z molitvijo končal.“

Njih spredniki so se imenovali opatje t. j. očetje.

Tudi ženski spol se je meniškega duha navzel in je iskal po angeljsko živeti. Device in vdove so se v društveno življenje zbirale; sv. Antona sestra je bila prva prednica tacega ženskega društva in sv. Pahomi jim je prvi vodilo dal; sv. Bazil jih je tudi v Kapadocijo vpeljal. Imenovali so se po egipčansko *nune*, t. j. device.

§. 24.

Začetek meniškega življenja.

b) v zahodu.

Tudi v zahodu se je meniško življenje kmalo zasejalo. Pervi menihi so v Italijo in Galijo prišli s sv. Atanazijem, ki je tje zavolj preganjanja pribežal. Življenje sv. Antona, ki ga je sv. Atanazi popisal, je meniškega duha povsod zbudilo; sv. Ambrož in sv. Jeronim sta ga poživila v Italii, sv. Avguštin v Afriki, sv. Martin, škof, in opat Kasijan v Galii; sv. Martina je o njegovi smerti že 2000 menihov k grobu spremljalo. Meniško življenje v zahodu ni tako ostro bilo, kakor v izhodu. Ob času ljudskega preseljevanja bi bilo meniško življenje skorej nehalo; tedaj je pa božja previdnost obudila moža, ki je menišstvo tudi v zahodu terdno vstavil in mu tako podobo dal, da je bilo za dolge leta v podporo sv. veri, divjim narodom pa v omiko in izobraženje. Ta mož je bil sv. Benedikt, iz Marsije na Italijanskem. Ko je mlad v Rimu v šolah bil, se je nad razudanostjo mladih učencev tolikanj zagrozil, da jo je skrivaj pobegnil in v neki votlini, 50 ur od Rima, tri leta kot pobožen puščavnik živel. Dolgo je bil ljudem neznan, dokler ga niso pastirji našli, ki so se zavzeli nad njegovo pobožnostjo in si prizadevali posnemati jo. Potem so ga menihi v bližnjem samostanu opata izvolili; pa razvajeni se mu niso dolgo dali ostro voditi, še celó znebiti se ga so sklenili ter hotli med pijačo v kozarcu zavdati mu. Pa kakor je po svoji navadi sv. Benedikt nad jedjo in pijačo sv. križ naredil, se kozarec razpoči; sv. Benedikt spozna svojo nevarnost ter samostan zapusti, rekoč: „Bog vam odpusti, bratje vaše sovraštvo ni zaslužno, je pa neusmiljeno.“ — Zopet se v svojo nekdanjo jamo poda, kamor mu je po toliko učencev tudi iz viših stanov dohajalo, da je zamogel 12 samostanskih hiš sezidati in z menihi zastaviti; svoj red je pa prav za prav na gori Kasini l. 529 vstavil, kjer je na mestu malikovega tempeljna in loga sezidal cerkev in samostansko hišo, in med ondotnimi neverci vpeljal keršansko vero.

Svojim menihom je jako modro vodilo spisal: po njem je mogel vsak eno leto delati poskušnjo, preden je bil v društvo sprejet; — opat je bil vsem Kristusov namestnik, vsi so mu popolnoma pokoršino skazovali; — čas je bil razdeljen med delom in molitvijo; — ob navadnih cerkvenih urah po

dnevu in po noči so duhovske molitve opravljali in premišljevali verske skrivnosti, druge ure so bile pa odločene za delo z rokami, za branje in prepisovanje bukev, v podučevanje keršanske mladosti. Obleka meniška je bila podobna revni kmetiški noši tistega časa; mesa so se zdravi popolnoma zderžali in večkrat še ostro postili, bolnikom pa so skerbno stregli. Take modre postave so sv. Benediktu kmalo veliko trumo učencev pripeljale in njegov red se kmalo po Italii in Galii razširil.

Š k o l a s t i k a, Benediktova sestra, je pa meniško življenje med svojim spolom razširila in učenk okoli sebe zbrala, ter jih z naukom in zgledom k pobožnosti napeljevala. Vsako leto je enkrat obiskala svojega sv. brata, da se je z njim od nebeških reči pogovarjala; zadnjikrat jima je na njeno tiho molitev hud dež branil ločiti se in tedaj sta celo noč v pobožnih pogovorih in molitvi prečula. Tri dni po tem je vidil sv. Benedikt dušo svoje sestre v podobi golobca v nebesa vzdigovati se; sam pa tudi ni dolgo več živel, umrl je l. 543 v cerkvi, kamor se je bil dal nesti.

§. 25.

Korist in blagoslov po menihih.

Meniško življenje ni le koristilo svojim udom, ampak tudi vesoljni cerkvi in tudi državam je bilo neizrečena korist in blagoslov, ne le z molitvijo in pobožnimi izgledi, ampak tudi, ker so bili v teh časih v samostanih skorej edine šole za cerkvene služabnike in za keršansko ljudstvo sploh; v njih so bile vednosti in umetnosti doma; iz njih so bili skorej vsi misijonarji sv. evangelja. Zlasti nemškemu narodu so bili samostani v velik prid: menihi so puste kraje obdelovali, gozde sekali in v rodovitne polja spreminjali, in tudi ljudstvo, ki se je okoli samostanov naselilo, vsega tega učili; in to je bil začetek veliko vasi in mest; in da ob kratkem rečem: menihi so bili varhi preganjanim, očetje ubozim, učniki nevednim, misijonarji nevernim.

Tretja doba.

Od Karola vélikega do papeža Leona X.

(800 — 1513).

Pervo poglavje.

Razširjevanje keršanstva.

§. 26.

Karel veliki in njegove zasluge za Jezusovo cerkev.

Kar sta bila sv. cerkvi Konstantin in Teodozi veliki v izhodu, to ji je bil Karol veliki v zahodu.

Po smerti Pipina, svojega očeta, je Karol kraljeval nad vsemi Franki. Onsi je med vse prizadeval, keršanstvo za podporo dati svojemu kraljestvu, on je iskal vse v svojem kraljestvu tako vravnati, kakor je vidil, da je ne samo v časni, ampak tudi v dušni prid njegovih ljudstev; torej se je zlasti trudil, da bi vsi njegovi podložni keršansko vero sprejeli in si tako pravo omiko in izobraženje pridobili. Veliko zaderg so mu v tem obziru delali Saksonci, ki so njegovo kraljestvo vedno nadlegovali, kristjanom cerkve podirali in njihove duhovne preganjali. Ko si jih je bil pa podvergel, jih je tudi k sveti veri pripeljal.

Zasluge, ki jih Karol ima za katoliško cerkev, so zlasti te le:

a) Keršansko vero če dalje bolj vterditi, je ustanovil in z obilnimi prihodki obdaroval več škofij, cerkev, samostanov in šol.

b) učenih mož je od vseh strani, zlasti iz Italije in Anglije na svoj dvor poklical; med temi je bil Alkuin iz Anglije, nar bolj učeni mož svojega časa;

c) zvedenim možem je dal sv. pismo in druge koristne bukve prepisavati, katekizem za podučevanje keršanskih otrok sestaviti, nedeljske in prazniške liste in evangelje v domači jezik prestaviti.

d) skerbel je, da se je vnanja služba božja veličastno in slovesno opravljala, vpeljal je perve orgle v cerkev in cerkveno petje veliko izboljšal.

e) vernim je zapovedal, duhovšini desetino dajati in vsaki cerkvi kaj zemljišča, vseh davkov prostega, odločiti za mnogotere stroške pri službi božji.

Karlova radodarnost se je pa tudi zunaj njegovega kraljestva kazala. Ko je bil tedajšnji papež Leon III. k njemu v Paderborn pribežal zavolj nepokoja v Rimu, ga je Karol z veseljem sprejel, ga sam v Rim nazaj spremil, tam mir storil, papežu ne le posvetnega posestva in deželske oblasti poterdil, ki ga je bil njegov oče Pipin papežu Štefanu III. podaril, temuč mu še precej veliko okolico okrog Rima v last dal z javnim pismom, ktereга je božični dan leta 800 položil na grob sv. Petra. Tako je papež postal tudi deželni vladar; gotovo po posebni previdnosti božji v veliko koristi svete cerkve, ktero zamore veliko bolje vladati, ako je samosvojen kakor, ako bi bil komu podložen.

Ko je Karol po sv. opraviu božični dan še v cerkvi sv. Petra pobožno klečal, se mu papež Leon III. nenadama bliža, cesarsko krono na glavo postavi in ga v rimskega cesarja pomazili; vse ljudstvo pa veselja zakliče: „Zveličanje in zmaga Karolu, svetlemu, kronanemu, pobožnemu, velikemu, mirnemu rimskemu cesarju!“ — Tako je bilo po 324 letih izhodnje cesarstvo zopet vstanovljeno, imenovalo se je „sveto rimsko cesarstvo.“ Novi rimski cesar ni bil sicer lastnik vse zemlje ali posebej rimskega mesta, ampak bil je viši med keršanskimi kralji; po njem bi se bile imele vse ljudstva kakor v sveto bratovščino združiti; cerkev je pa po njem imela dobiti brambo in varha zoper vse sovražnike in pomoč za spreobrnjenje neverskih narodov. — Karol veliki je umerl v Ahenu leta 814.

§. 27.

Razširjanje keršanstva.

Po Karola vélicege smerti se je keršanstvo razširilo v bližnjih deželah zlasti na sever in izhod. Spreobrnili so se Danci in Švedi in Norvegi. Njih misijonar je bil zlasti sv. Ansgarn, pobožen menih, pozneje nadškof v Hamburgu. Umerl je l. 865.

Razni slovanski narodi so nekaj od kdaj v sedanjih sedežih stanovali, nekaj so se pozneje naselili. Razun Slovencev, Horatov in Serbov so sredi in konec 6. stoletja še drugi Slovani na južno Donovo prišli in so se ondi do črnega in greškega morja vselili; Bulgari so se imenovali, toda še le potem, ko jih je ljudstvo enacega plemena, pa tatarskega rodú, zmagalo in se z njimi zmešalo. Bulgari so se sicer s keršanstvom seznanili v svojih bojih z greškimi cesarji, spreobrnil se je pa še le l. 860 njihov kralj Bogor in po njem tudi narod. Podoba poslednje sodbe, katero je bil kralju nek menih na njegovo prošnjo naredil, je njegovo serce h keršanski veri ganila: ljudstvo pa se je pokristijaniilo, ko ga je kralj grozovite lakote rešil, pravega Boga na pomoč klicaje. Bogorovo in njegovega ljudstva željo po poslancih zvediti, greški cesar Mihael l. 863 Metodija, meniha iz Soluna k Bulgarom pošlje; moč njegove besede je ljudstvu globoko v serce segla, in spreobrnilo se je vse. Med tem, ko se je sv. Metodi pri Bulgarih mudil, je njegov brat sv. Ciril tatarskemu narodu nad črnim morjem sv. evangeli oznanoval.

V drugi polovici 5. stoletja je prišel drugi slovanski narod iz unstran karpaških hribov v tri plemena razdeljen, bili so Čehi, Moravci in Slovaki.

Čehi so se vselili ob Moldavi in Labi; Moravci in Slovaki pa ob Moravi in Vagu po obeh stranéh Donave.

Moravci s Slovaki vred so se ob času Karola vélicege s keršansko vero seznanili; na željo tega cesarja sta solno-graški in pasavski škof skerbela, da se je temu ljudstvu oznanoval sv. evangeli. Vendar zveza z Nemci, kateri so jih hotli podjarmiti, jim ni bila všeč in misijonarji so premalo slovenski jezik umeli. Tedaj je moravski knez Svatopluk z Rastislavom in Koclom v Carigrad sporočil, da bi od ondot dobil oznanovavcev sv. evangelja. Na to sporočilo sta prišla sv. Ciril in Metodi l. 863 v Moravijo in sta ljudstvo razveselila s pridigo in božjo službo v staroslovenskem jeziku.

Ta jezik pisati sta greške čerke še z nekterimi novimi pomnožila. Skerbela sta tudi kmalo to novo kerš. občino z rimsko cerkvijo zediniti; med tem, ko je namreč Ciril šel v samostan nazaj, podal se je Metodi v Rim in papež Hadrijan II. ga je v škofa za Moravijo in Panonijo posvetil. Ko so bili ga pa nekteri zavolj slovanskega jezika pri službi božji v Rimu tožili, šel se je sam k papežu Janezu VIII. zagovarjat, in je tudi dovoljenje zadobil, slovanskega jezika v cerkvi poslužiti se s tem pristavkom, da naj se evangeli vselej poprej v latinskem jeziku bere. Po Metodijevi smerti je bila l. 908 Moravija med Čehe in Madžare razdeljena in duhovna oblast spet pasavskemu škofu izročena; pa l. 981 je Moravija prišla pod Praško škofijo; leta 1062 je bila pa v Olomucu lastno škofija vstavljena.

Čehi so sv. evangeli iz Moravije prejeli. Njihov vojvoda Borivoj je z moravskim knezom Svatoplukom zvezo storil, z zedinjeno močjo Nemcem braniti se; pri ti priložnosti l. 876 je Borivoj iz ust sv. Metodija sv. evangeli zaslišal, ga sprejel ter kerščen bil s svojo družino.

Ljudstvo je sicer novi veri močno nasprotovalo, pa Borivoj je zvesto stal in podpirala ga je pobožna vojvodinja sv. Ljudmila; Borivojev sin Spitegnev je pobožno delo svojega očeta goreče doverševal. Pa Drahomira, vdova njegovega brata Vratislava, se je l. 925 sklenila s sovražno stranjo, ki je hotla keršanstvo zopet zatreti; sv. Ljudmila je mogla smert storiti in veliko cerkev je bilo podertih. Drahomirin sin, sv. Venceslav, kterega je bila sv. Ljudmila zredila, pa je keršansko vero očitno spoznal, ljudstvo je s posebno dobrotnostjo vladal, božje služabnike častil. Pa hudobni brat Boleslav, kterega je nečloveška mati Drahomira podpihovala, ga je sovražil ter ga ukazal, v cerkvi matere božje v Boleslavi l. 965 umoriti. Hudo preganjanje je zdaj nad češko keršansko cerkev prišlo. Ali morivca je božja roka hudo zadela, njegovo mater pa zemlja živo požerla. Pobožni vojvoda Boleslav II. je keršanski veri k zmagi pomagal zlasti s tem, da je škofijo v Pragi l. 967 vstavil, ktero je papež Janez XIII. s tem pristavkom poterdil, da se latinski red pri službi božji vpelje; prva škofa ondi sta bila Ditmar in sv. Adalbert, kterima se je bilo še veliko boriti za sv. keršansko vero; zlasti sv. Adalbert si je veliko prizadeval, ali ker je velike zoperstave našel, je dvakrat svoj sedež popustil; le na papeževo povelje se je sopeset nazaj vernil. Na zadnje se je

podal neverskim Prusom sv. evangeli oznanovat, kjer je tudi krono mučencev dosegel.

Poljaki so že v 5. stoletji stanovali poleg Visle od karpaskih gorá do baltiškega morja, in od Odre do Buga. Med Poljaki so neki že učenci sv. Metodija sv. evangeli oznanovali. Za gotovo se je pa ta narod spreobrnil ob času vojvoda Mječislava. Bil je z Dombrovko, hčerjo češkega vojvoda Boleslava, zaročen, in ta ga je h keršanski veri nagnila; češki mašnik Bohuvid ga je l. 966 kerstil. Ljudstvo, ki je svojega vojvoda v vsem ubogalo, je na njegovo poveljje malike razdrobilo in v vodo pometalo. Mječislav je Poznanjsko škofijo vstanovil, Jordan je bil ondi prvi škof, ki je neutrudljivo doverševal spreobrnjenje poljskega ljudstva. — Tudi vojvoda Boleslav I. je veliko za keršansko cerkev storil; da bi jo čedalje bolj uterdil, poklical je menihov sv. Benedikta in družih v svojo deželo. Častita smert sv. Adalberta, Praškega škofa, je Poljake tudi zelo ganila. Nemški cesar Oton III. je z vojvodom Boleslavom v Gneznú nadškofijo vstanovil; škofije so tudi bile v Kolbergu za Pomorjane, v Vratislavi za Slezane, in v Krakovem za malo Poljsko. Med leti 1042 so veliki nepokoji in razpori poljsko deželo nadlegovali in so bili nevarni tudi za keršansko vero. Pa Kazimir I., kateri je bil iz samostana k vladarstvu poklican, je nevarnost odverníl in cerkev še bolj uterdil med svojim ljudstvom.

V več različnih plemenih so Slovani od nekdanih časov v sedanji Rusii stanovali. Rurik je bil prvi redovni poglavar tega ljudstva od l. 862 do l. 879 in dolgo se je njegova rodovina vladarstva držala. Na svojih vojaških potih so Rusi celo do Carigrada prišli; tukaj se jim je luč sv. evangelja pokazala, ktera je čedalje bolj v njihove serca segla. Olga, vdova vélikega kneza Igorja, se je dala leta 955 v Carigradu kerstiti; vendar pri svojem sinu ni mogla več doseči, kakor da se nikomur ni branilo, keršansko vero sprejeti; zavoljo njene pobožnosti jo Rusi kakor svetnico časté. Njen vnuk Vladimir véliki je leta 988 po srečnem boji z greškim cesarjem Bazilijem II. njegovo sestro Ano s to pogojo v zakon dobil, da se h keršanski veri spreoberne in dá kerstiti, kar je tudi storil. Po svojem kerstu je zapovedal, vse malike po vsi deželi zatreti; ljudstvo je sicer solze točilo, ko so bili stari bogovi, Perun in drugi v vodo pometani, vendar je molčalo in se dalo kerstiti. — Škofje in mašniki, kateri so s cesarsko nevesto iz Carigrada prišli, šli so po deželi in

ljudstvo učili; povsod so službo božjo po redu greške cerkve vpeljali in sicer v staroslovenskem jeziku po izgledu sv. Cirila. V Kijevi, poglavitnem mestu, je bil postavljen patrijarh (metropolit); v Novgorodu nadškof, in še v treh mestih škofje. Vladimirov sin Jaroslav (1019—1054) je spreobrnjenje vsega ljudstva doveršil. V Kijevi je bil vstavljen samostan Pečera, kateri je bil sedež pismenstva, semenišče za duhovstvo in šola za omiko in izobraženje ljudstva; menih Nestor je ondi konec 11. stoletja zgodbe svojega naroda v domačem jeziku pisal.

Ogri ali Madžari so konec 9. stoletja v staro Panonijo prihruli, in se na obeh stranéh Donave vselili. Leta 948 so jim že misijonarji iz Carigrada sv. vero oznanovali, kneza Bulosud in Gila sta bila kerščena, in menih Kierotej prvi ogerski škof. — Vojvoda Gajza, zaročen z Gilovo hčerjo Sarolto, ktera si je za keršansko vero veliko prizadela, je bil za sv. vero ganjen in se je tudi dal kerstiti. Veliko nemških naseljencev in zlasti zveza z nemškim cesarjem Otonom III. je storila, da so zdaj tudi od druge strani oznanovavci sv. evangelja prišli in službo božjo v rimskem redu vpeljali. Pasavski škof Piligrin in Praški škof sv. Adalbert sta poslala mašnikov in menihov v ogersko deželo; veliko Ogrov se je dalo kerstiti, vendar stari bogovi niso bili še popolnoma zaverženi. Gajzov sin, sv. Štefan, junašk, pravičen in blagoserčen vladar od leta 997 do 1038, je spreobrnjenje svojega ljudstva doveršil. Bil je zaročen z Gizelo, nemškega cesarja Henrika II. sestro, ki ga je še bolj za keršansko vero vnela. Za vterjenje keršanstva je zlasti s tem skerbela, da je vstanovil nadškofijo v Ostrigonu, in še 10 škofij, za ktere je odločil mesta: Vespriim, Pečuh, Gjur (Raab), Bač, Koloča, Jegar (Erlau), Vac, Čanad, veliki Varadin in stolni Belligrad; še je vstavil štiri samostane po redu sv. Benedikta. Tudi veliko cerkev je sezidal, zlasti Marii v čast, kateri je deželo in ljudstvo v varstvo zročil. Papež Silvester II. se je veselil vseh teh naprav in je poslal sv. Štefanu zlato krono in zlat križ in prislov apostolskega kralja v znamenje kraljeve oblasti in pohvalo njegovega apostolskega truda.

Sv. Štefana sin, sv. Emerih, je še pred njim v nedolžnosti in pobožnosti umerl; po smerti sv. kralja je torej prepir in boj za kraljevi sedež v deželi vstal, v katerem se je staro malikovanje jelo zopet vzdigovati; takrat je sv. Gerard,

Čanadski škof, mučeniške smerti umerl. Pa kralj Andrej je stare vraže iz novega prepovedal, in kralj Bela I. (1060) je zadnje ostanke s silo zaterl.

Drugo poglavje.

Razpori in krive vere.

§. 16.

Odcepljenje greške cerkve od rimske.

V izhodni cerkvi je verski prepir zastran češčenja podob sčasoma potihnil, vendar pa cerkev ni dolgo miru imela; na mesto krivoverstev je zdaj stopila večja razuzdanost in mehkužnost greških cesarjev in prevzetnost carigradskih patrijarhov; prva je sčasoma greško cesarstvo spodjedla, druga je pa izhodno cerkev od rimsko-katoliške odcepila, med tem so pa še greški cesarji rimsko cerkev večidel pisano gledali, ker je papež rimsko cesarstvo Karolu velikemu dal.

Cesar Mihael III. je bil še mlad in je po vsi požljivosti živel; na cesarskem dvoru so se norčije z nar svetjšimi rečmi uganjale; cesarjevo mater in njegove sestre so iz cesarskega dvora pahnili in v samostan posilili.

Barda, cesarjev stric, je iskal vladarstvo v roke dobiti; bil je spačen mož, kateri je svojo ženo od sebe pahnil in s sinovo hudobno živel. Pobožni patrijarh sv. Ignaci je s serčno britkostjo vse to gledal, in resno se je nasproti stavil zaverženju cesarjeve matere in grešnemu početju mogočnega prešestnika; ko večkratno svarjenje ni nič pomagalo, je bil Barda izobčen iz cerkvene občine.

Pa hudobni cesar in njegov stric sta nasproti take krive tožbe zoper Ignacija vzdignila, da je bil sveti mož l. 858 odstavljen.

Zdaj se je vedil Foci, mož cesarske rodovine, obilne učenosti in razumnosti, pa zraven tudi velike hinavščine in zvižčnosti na patrijarhov sedež vriniti, (l. 858) dasiravno še ni bil duhoven. Bilo je treba papeževega poterjenja, torej so iskali tudi papeža Nikolaja I. pridobiti, da bi bil Focija kot patrijarha poterdil; pa ni se dal premotiti, temuč je nevrednega, vsiljenega patrijarha izobčil in iz števila duhovnov zbrisal leta 863. Terdovratni Foci je zdaj vse vkup spravil, kar koli je bilo med greško in rimsko cerkvijo od kdaj razločka, in je celó rimsko cerkev zmot dolžil in terdil, da s cesarstvom je pervstvo v Carigrad prišlo, sam sébi je torej ime vesoljnega patrijarha pridéval in leta 867 celó papeža od zveze z greško cerkvijo ločenega oznanil. — Nevredni cesar Mihael je papežu žugal, iz Rima pregnati ga. Toda cesar in Barda sta zaporedoma umerla in novi cesar Bazili I. je Focija precej odstavil in ukazal ga v samostan zapreti; sv. Ignaci pa je bil z vso častjo na svoj sedež poklican. Vse to se je tudi papežu naznanilo.

Tako je bila med rimsko in greško cerkvijo edinost zopet vstanovljena. Po smerti sv. Ignacija l. 878 se je Foci vedil cesarju s svojim poboljšanjem na videz tako prikupiti, da ga je Ignaci naslednika zvolil. Papež Janez VIII. je Focija na prošnjo cesarjevo in njega samega s to pogojo poterdil, da v zboru spozna svoj poprejšnji pregrešek in poravná pohujšanje, katerega je bil napravil. Vendar prevzetni Foci je v tem zboru vse nasproti ravnal, kakor je bil obljubil, in se še celó papežu enacega delal; papež to zvediti, je Focija in njegove prijatle iz katoliške cerkve izobčil. Bazilijev sin cesar Leon VI. je Focija leta 886 odstavil in v samostan zaperl, kjer je l. 891 umerl.

Od tega časa med rimsko in zahodnjo cerkvijo sicer vnanjega razpora ni bilo, pa tudi ne notranje žive zveze, zato je greško cerkev nekako zapustil ves keršanski duh, in ni čuda, da se je od rimske cerkve popolnoma ločila. Ločitev je doveršil leta 1054 patrijarh Mihael Arulari, ki je Focija popolnoma posnémal. Pisal je list, v katerem je zoper latinsko ali rimsko cerkev ponavljal stare Focijeve očitanja, da namreč uči, da sv. Duh izhaja od Očeta in Sina, da njeni duhovni niso oženjeni, da rabi opresni kruh pri sv. maši, da se ob sabotah posti, da v postu „alelujo“ opušča i. t. d. Papež Leon IX. je na ta list precej odgovoril, vse očitanja z zložno besedo zavernil in list z lepo besedo sklenil: „Mi vemo, da zveličanju ne škoduje razloček v svetih

šegah, ampak pomanjkanje vere in ljubezni.“ Na cesarjev dopis papež pošlje poslanca v Carigrad s pismi do cesarja in do patrijarha; cesar bi bil rad ostal z rimsko cerkvijo v zvezi in je poslanca s častjo sprejel; vse drugače je pa delal patrijarh; on ni hotel poslanca še viditi ne, kakor da bi s papežem ne imel celó nobene zveze; papeževi poslanci so torej izobčenje nad njim izrekli, dotični spis na altar Zofijske cerkve v pričo duhovšine položili in Carigrad zapustili. In s tem je bilo odcepljenje greške cerkve od rimske dovršeno leta 1054.

Večkrat se je zedinjenje poskušalo, zlasti pa l. 1439 v zboru v Ferari in Florenci, v peti seji je bilo poglavitno delo sklenjeno. Greki so spoznali versko resnico, da sv. Duh izhaja od Očeta in Sina in da je rimski škof Kristusov namestnik na zemlji za vso njegovo cerkev, in tako zopet v zvezo stopila z rimsko cerkvijo.

Ta edinost je pa le malo uspeha imela; slepo ljudstvo, ljudstvo, katerega je efežanski nadškof podšuntal, večidel ni hotlo spoznati lastnega prida in ostalo je ločeno.

Nekoliko se jih je pa zedinilo v veri, dasiravno so stari greški red pri službi božji obderžali, kar so jim papeži tudi dovolili. Od tod dvojje Greke ločimo: zedinjene in ločene ali razkolnike. Razkolniki so po Greškem, Turškem, Ruskem in Avstrijskem, zlasti na Ogerskem, v Galicii in na Sedmograškem.

Razkolnike je pa tudi šiba božja hudo zadela; divji Turki so zmiraj dalje derli, keršanske vojske jim niso mogle zoperstati in greški cesar je Carigrad komej še obderžal v svoji oblasti; turški sultan Muhamed II. je leta 1453 tudi to mesto z vojsko vzel, zadnji greški cesar Konstantin XI. je v boji padel, mesto postalo poglavitni sedež turške oblasti, in častita cerkev sv. Zofije je bila v muhamedansko mošejo spreobrnjena. Tako je greško cesarstvo konec vzelo; Turki po so bili šiba božja skorej vsi Evropi.

§. 29.

Katari. Valdenci. Albizani.

V enajstem stoletju so se na južnem Francoskem in zgornjem Italijanskem prikazali novi krivoverci, ktere zgodovina imenuje Katare, Valdence in Albizane.

Kátare t. j. čiste so se imenovali krivoverci, ki so polni napuha sami od sebe terdili, da niso v stanu grešiti in gnade božje zgubiti; od družih ljudi pa so menili, da so hudičeve stvari in za pekel vstvarjeni.

Valdenci so se po nekem Lugdunskem tergovcu, Petru Valdu, začeli, ktereга je prijatlova smert tako močno ginila, da je vse svoje zapustil; l. 1160 je začel brez cerkvenega pooblastenja očitno pridigovati, zaverigel je ustno izročilo, tajil skriynost presv. rešnjega Telesa in spoved. Razširila se je ta zmota v severni Italii in južni Francii; dasiravno so si papeži veliko prizadevali, vendar te zmote niso mogli popolnoma zatreti; še dandanašnji se Valdenci najdejo na Sardinsem.

Nar huji krivoverci te dobe pa so bili Albižani, ki se tako imenujejo od mesta Albige v južni Francii. Vse stare zmote Gnostikov in Manihejcev, ki so se še semtertje na tihem zasevale, so ponovili; duhovski in deželski gosposki so se zoper stavili, sv. reči z nogami teptali, božje hiše razdevali in pravoverne preganjali. To krivoverstvo zatreti se je papež Aleksander III. zeló prizadeval; tudi sv. Dominik s svojimi tovarši in sv. Bernard sta se zelo trudila, jih na pravo pot pripeljati. Sv. Dominik je v njih spreobrnjenje molitev rožnega venca vpeljal, kakor ga še dan današnji molimo. Ko pa vse lepo prizadevanje pri njih ni zdalo, je papež Aleksander III. križarsko vojsko zoper nje oznanil. Se ostrejše je ravnal papež Inocenci III., ki je v 4. lateranskem zboru škofom ukazal, take, ki bi bili krivoverstva obdolženi, previdno preiskovati in po potrebi s cerkvenimi pokorili kaznovati. Papež Gregor IX. je v Tolozanskem zboru l. 1229 tej škofovski sodnii posebne postave dal; in tako se je začela tista duhovna sodnija ali inkvizicija, ktero hudobni ljudje katoliški cerkvi zeló očitajo, kakor da bi bila krivična in grozovita. Pa cerkvena sodba je ravnala s previdnostjo in krotkostjo; in le deželske sodnije, zlasti na Španskem, ki so si njeno podobo prilastovale, so bile večkrat, toda tudi ne vselej, toliceга grajanja vredne.

§. 30.

Husova krivovera.

Janez Hus, je bil učenik in pridigar v Pragu. Enake krive in škodljive nauke, kakor angleški učenik Viklef, je tudi Hus l. 1410 začel trositi med češko ljudstvo. Posebne

Husove zmote so bile: cerkev le iz izvoljenih obstoji in ne potrebuje vidnega poglavarja; noben poglavar, ne duhovni, ne deželski, v stanu grehu nima nobene oblasti, torej tacim ni treba pokoršine skazovati, sv. obhajilo se mora, da je cel zakrament, v oboji podobi deliti. Praški učeniki v zboru so novi nauk kmali kot krivoversk obsodili, pa Hus se njihovi sodbi ni hotel podvreči, velikoveč je nad hudobnim kraljem Venceslavom podporo imel. Papež Janez XXIII. ga je v Rim k sodbi poklical, ker pa Hus ni ubogal, je bil tirjan pred Kostniški zbor l. 1414; tukaj je bila Husova krivovera v 45 stavkih zaveržena; ker se pa Hus ni hotel odpovedati ter se ne spreobrniti, je bil izobčen, od duhovne službe odstavljen in cesarju izročen, kateri ga je po tadanjih postavah kot krivoverca na germado obsodil (1415). Leto potem je enaka smert zadela Husovega prijatla Hieronima.

Husova smert je v Pragi velik punt hrup vžgala; njegovi učenci so ga kot mučenca častili in vojsko vneli zoper cerkev in cesarja, ki je terpela od leta 1420 do leta 1432. Bazilejski zbor je l. 1431 Husite povabil ter jih iskal z lepa pridobiti; eni so se dali s tem potolažiti, da jim je zbor privolil sv. obhajilo tudi v podobi vina; eni so pa še terdovratni ostali. Uni so se imenovali Kalikstini t. j. Keliharji, ti pa Taboriti, tem sta vodja bila Ziská in Prokop, iz svojih taborov so katoličane napadali ter ropali. Poslednjič jih je cesar premagal.

Tretje poglavje.

Vnanja služba božja in notranja cerkvena vstava.

§. 31.

Sv. kerst, sv. obhajilo in pokorila.

Služba božja, zlasti sv. maša, se je z veliko slovesnostjo obhajala, in sicer večidel v latinskem jeziku.

Do 13. stoletja se je sv. kerst še delil s potapljenjem, pozneje pa le z oblikovanjem.

Sv. obhajilo, ki se je sploh sicer v obeh podobah delilo, večkrat pa tudi le v podobi kruha in sicer že od apostolskih časov; začelo se je le v podobi kruha vernim sploh deliti in splošni 4. lateranski zbor l. 1215 je zapoved dal, nar manj enkrat v letu sv. pokoro in ob velikonočnem času sv. obhajilo prejeti.

Ostre pokorila prejšnjih časov so se od 8. stoletja sem veliko zlajšale, in v druge dobre dela spreminjale, kakor v božje pota, milošno za dobrotne naprave ali zidanje cerkev.

Leta 1200 je papeža Inocenec III. odpustek svetega leta t. j. na vsacih 100 let vpeljal, ko je bilo sila veliko božjih potnikov v Rim prišlo; Klemen VI. je ta odpustek dovolil na vsacih 50 let, Pavel II. na 25 let. Ker ni moč vsacemu rimskega mesta obiskati, so papeži potem še pogoje zlasti s tem zlajšali, da so dovolili, da se ta odpustek tudi drugod more zadobiti, in ne samo v Rimu.

§. 32.

Sveti časi in kraji.

Poprejšnjim praznikom so se pridjali: praznik sv. Mihaela (29. septembra), Mariinega rojstva (malega šmarna, 8. septembra). Mariinega neomedžvanega spočetja (8. decembra), vernih duš dan (2. novembra). Sabota je bila sploh Materi božji posvečena leta 1000.

Češčenje svetnikov in svetinj se je v ti dobi še bolj zvikšalo. V 12. stoletji so papeži sami sebi prideržali pravico, svetnika razglaševati t. j. koga med svetnike šteti, ker je veliko previdnosti treba pri tem opravilu.

V ti dobi se je veliko cerkev sezidalo, in nekoliko tako veličastnih, da se še dandanašnji občudujejo; škofovske cerkve v Parizu, Remu, Strasburgu, Londonu, Milanu, Ulmu in na Dunaju gotovo visoko pobožnost in živo vero tedajšnjih časov še vedno oznanujejo. Zidale so se ali po bizantinski ali gotiški stavbi.

§. 33.

Notranja cerkvena vstava in njena zveza s posvetnimi vladami.

Ta doba (800 — 1500) se v zgodovini imenuje srednja doba; v nji so papeži imeli nar višo čast in moč; in

to zavolj okolišin tedajšnjega časa. Kolikor bolj so razsajale divje strasti in želje, tolikanj v večji splošni blagostan je bilo, da je bila skorej vsa moč v oblasti tega, ki je namestnik Kristusov na svetu. Ko bi ne bilo tako bilo, gotovo bi bilo zginilo keršanstvo iz več dežel.

Ker se je papeževstvo predstvo tako očitno kazalo, se je spodobilo, da mu je tudi posebno častita duhovšina na strani stala. Bili so to sedmeri škofje blizo Rima, potem mašniki rimskih farnih cerkvá (bilo jih je 12, potem 28), in diakoni papežu v strežbo pri sv. opravilih, (kedaj jih je bilo 7, potem 18). Papež Nikolaj II. je ti duhovšini namen posebno določil in odslej so se imenovali Kardinali, t. j. rimski cerkvi vdruženi. Kardinal škofje so posebni papeževi svetovavci in z njim stoječ (veden) cerkven zbor; oni tudi po versti namest papeža božjo službo v poglavitnih rimskih cerkvah opravljajo, in po postavi Nikolaja II. le njim pravica gre, papeža voliti. Kardinalškof iz Ostije je posebni papežev namestnik; on tudi novega papeža krona.

Kakor papežu so bili tudi škofom svetovavci pridjani; imenovalo se je škofovo svetovavstvo Kapitel, in še današnji se tako zove.

Že v prvih stoletjih se je pokazalo, da cerkev nima namena v posvetnih rečeh svet vladati, da torej ni država v državi, ampak samostojna gosposka, ktera človeštvo posvečuje in tako tudi njegov blagostan pospešuje. Zato pa tudi svoje oblasti nobeni deželski gosposki ne more prepuštili.

Cerkev je v ti dobi v nemško-rimskem cesarstvu veliko večjo moč dosegla, kakor jo je v greško-rimskem imela; to pa ni čuda, zakaj škofje in duhovni so bili skorej edini učeni možje, njih sveti so torej zlasti veliko veljali pri ljudstvu sploh in tudi deželnim vladarjem so bili neogibno potrebni; zato so jih pa tudi vladarji visoko povzdignili tudi v državljanskih zadevah; zlasti so bili pa papeži visoko čislani, oni so bili sirovim in skorej divjim ljudstvom pravi očetje in redniki, sodniki med vladarji in podložnimi, med narodi in narodi; oni so skerbili, da so se države na podlagi keršanske resnice ustanovile in vravnale.

Nasproti so pa tudi svetni vladarji cerkvi varhi bili; hodili so k cerkvenim zborom in so pomagali zborske sklepe izpeljevati; dokler se je tako godilo, je bilo vladam in cerkvi v prid. Ali nekteri vladarji so si jeli cerkveno oblast lastiti in nad cerkvijo celó gospodovati; zgodilo se je, da so škofo

in duhovne pastirje postavljali, ali še celo duhovske službe in duhovnije prodajali. In od tod je prišlo, da so bili večkrat njih prilizovavci in pogostama nar nevredniši pri nar viših službah; neizrečena škoda je bilo to za verno ljudstvo, duhovšina se je zelo popačila, kar je bila velika sramota za cerkev, zlasti ko so začeli svetni vladarji svetne posestva škofom s perstanom in pastirsko palico, z znamenji duhovne oblasti, v vžitek izročevati po šegi svetnih knezov in vitezov v znamenje, da so jim služni. Tako je videz kazal, kakor da bi tudi duhovna oblast škofom izvirala le od deželnih vladarjev.

Zoper vse te napačnosti so se papeži vzdignili, ter si prizadevali odpraviti jih. Dolgi in hudi prepiri so se zavolj tega vzdignili med papeži in vladarji. Zlasti je v tem obziru pomniti papež Gregor VII., krepek, serčen previden in pobožen mož. On je dobro spoznal, da kakor duhovna oblast, tako tudi kraljeva izvira iz božje naredbe, vendar je tudi previdil, da se kralji, ako hočejo po volji božji vladati, morajo po nauku cerkve in njenih pastirjev ravnati, in da je cerkvena oblast toliko viša od kraljeve, kolikor viša je duša od telesa; primerjal je duhovno oblast s solncem, kraljevo pa z luno. Zavolj tega je hud prepir vstal med njim in cesarjem Henrikom IV., slabo zrejenim, prederznim, razuzdanim in samovlastnim možem, ki se papeževim tirjatvam z lepo nikakor ni hotel vdati, temuč se še celo prederznil, papeža odstaviti. Zavolj tega ga je Gregor iz cerkvene družbe pahnil. Henrik globoko ponižan je spoznal svoje krivice, ter se podal k papežu, da bi se s cerkvijo spravil, kar se je tudi zgodilo. V znamenje popolne sprave je papež daritev sv. maše opravil in cesarju sv. obhajilo podelil. Henrikovo spreobrnjenje pa ni bilo resnično, kmalo je pozabil svojih obljub in priseg; Gregor viditi cesarjevo hudobijo, ga je zopet izobčil; Henrik si je drugega papeža izvolil, Gregorja iz Rima pregnal; Gregor se je umaknil v Salerno in tu v pregnanstvu umerl (1085) v besedah: „Pravico sem ljubil, in krivico sovražil, zato umerjem v pregnanstvu.“ Po tolikem trudu in delu je pa tudi večno plačilo prejel med svetniki. Ob njegovi smerti je bila cerkev zmagana, ali to le na videz; v sercih je pa visoka in sveta misel Gregorjeva vedno živela in ob svojem času srečno zmagala.

Med papeži, ki so se v teh časih za cerkveno prostost bojevali, je zlasti tudi Inocenci III. (1198), ki se po pravici šteje med nar večje može, ki so na stolu sv. Petra sedeli.

Še večje zadrege za cerkev so se prikazale, ko je novi papež Klemen V., rojen Francoz, leta 1305 svoj stol v malem francoskem mestu Avinjonu postavil. Odslej je papežev sedež 70 let v tem mestu ostal, in bili so papeži nekakošni vjetniki francoskih kraljev, kar je cerkvi malo dobrega sadu prineslo, zato se je ta čas babilonska sužnost papežev imenuje; nar žalostniši nasledek je pa bil, da so bili pravemu papežu nasproti izvoljeni še krivi papeži. Verno ljudstvo, ne mogoč vselej prav spoznati, kdo je pravi papež, se je razdvojilo in še celo raztrojilo. Edinost zopet vravnati, se vesoljni zbor v Kostnico (l. 1414) skliče, v katerem se je pravi papež z obema krivema papežema svoji službi odpovedal, in nov papež izvoljen bil z imenom Martin V. l. 1417, učen, pobožen, pravičen, nesamopriden in od vsih strani spoštovan mož. Tako so vsi verni spet enega samega poglavarja dobili in z njim je tudi cerkev mir dosegla.

Imenovano razdvojenje ali celo raztrojenje je Bog za en čas dopustil, da je vernemu ljudstvu pokazal, kako potrebna je edinost.

Cetero poglavje.

Keršansko življenje.

§. 34.

Splošne opombe.

S preseljevanjem toliko divjih in neverskih narodov v Evropo in sredi tolikanj prepircv se je v Evropi nekako sirovost zopet vselila in vse to ni moglo ostati brez slabih nasledkov za verno ljudstvo. Vendar ni misliti, da so bili ti nepokojni in razdvojeni časi brez lepih zgledov žive vere in goreče pobožnosti. Cerkev se je vedno prizadevala v divjih

in sirovih srcih obuditi svete čednosti ljubezni do bližnjega, ostre pokorila prejšnjih časov spremeniti v dobre dela usmiljenja in vstanoviti blažene naprave za uboge, ki se še dan današnji občudujejo. Dalje je cerkev odpravila sužnost, se ustavljala dvobojem in ropanju posvetnih mogočnjakov in mnoge vraže zatirala; ona je z vsi močjo varovala in podpirala vednosti in umetnosti ter vstanovila veliko nižih in viših šol, tako p. vseučilišče v Parizu (Sarbona), ktero je bilo prvo in nar imenitniše. Papež Pavel II. je leta 1465 prvo tiskarnico v Subijaki na Laškem vstanovil. — Tako je bila cerkev v tako imenovani srednji dobi na vse strani prava dobrotnica vernega ljudstva.

§. 35.

Novi meniški redovi. Posebni zgledi svete keršanske čednosti.

Zlasti dobrotni so bili človeštvu v srednji dobi samostani in meniški rodovi; dajali so nar umniše papeže in škofe, nar gorečniše oznanovavce sv. evangelija, nar bolj razsvitljene učenike, modroslovce in bogoslovce, kakor so p. sv. Anzelm († 1109), sv. Tomaž iz Akvina († 1274), sv. Bonaventura († 1274), sv. Bernard († 1153), Henrik Suso († 1365), Tomaž Kemčan († 1471), i. t. d.

Meniški redovi v ti dobi vstanovljeni s : Kamaldani (sv. Romuald, l. 1018), Kartuzijani (sv. Bruno, l. 1084), Cistercijani (Robert, l. 1098), Premonstračani (Norbert, † l. 1134), Karmeliti (Bertold, l. 1152), Trinitarci (papež Inocenci I. 1198); in beraška meniška redova: Franciškani (sv. Francišek Asisijan, † 1226) in Dominikani (sv. Dominik, † 1221).

§. 36.

Križarske vojske.

Kraji, ktere je naš Zveličar posvetil, so bili kristjanom vedno v posebni časti, zlasti Jeruzalemsko mesto. Tje je vsako leto brez števila romarjev potovalo, zlasti od kar je cesar Konstantin s svojo materjo sv. Heleno cerkev božjega groba na gori Kalvarii bil postavil. Ko so muhamedanski Arabljani Jeruzalem s silo v posest vzeli, je velik strah vse kristjanstvo prešinil; vendar niso romarjem nič posebno

žalega delali. Ko so pa divji Turki jeli tam gospodovati, se je za kristjane huda stiska začela in romanje v svete kraje je jako nevarno postalo. Peter, puščavnik iz Amiēna v Francii, vernivši se iz sv. dežele, se k papežu Urbanu II. podá, mu velike reve, nadloge in stiske ondotnih kristjanov prav živo popiše in pisma izročí, v katerih jeruzalemski patrijarh Simeon papeža pomoči za rešenje prosi. Te in Petrove naznanila so papeža do solz ganile; torej Petru naroči, vse keršanske kralje in vojvode v zahodni Evropi, duhovšino in ljudstvo goreče in ginljivo prigovarjati, da bi se usmiliili svojih keršanskih bratov v sveti deželi. Peter z britko martro v roki od kraja do kraja hodi in za vojsko zoper neusmiljene Turke vnema. Papež Urban pa l. 1095 velik zbor v Klermon na Francoskem skliče, kjer se je 100 škofov zbralo in še več opatov, več deželskih vladarjev, neštevila množica duhovnov in vernih kristjanov. Jokaje je papež tukaj tožil, da so neverne derhali priderle v kraje, kjer je solnce resnice izšlo, kjer je božji Sin, naš Gospód, hodil in delal, učil in terpel, umerl in vstal; s kervjo svetnikov so oblile sveti kraj in božji tempelj ognjusile. Potem je obljubil popolnoma odpustke, rekoč: „Na božjo milost se zanašaje in opiraje na oblast, sv. aposteljnoma Petru in Pavlu podeljeno, vsem, kateri iz prave pobožnosti orožje zoper nevernega sovražnika Jezusovega v roke vzamejo, odpustek naloženih pokoril podelim, in ako na potu umerjó, odpuščenje grehov in sad večnega plačila.“

Papežev govor je vse tako vnel, da so kakor iz enega gerla klicali: „Bog hoče! Bog hoče!“ — Križ na desnem pleču je bil izvoljen v znamnje, da se je na to vojsko namenil; od tod so se imenovali križarji, in hoje v boj za rešitev svete dežele križarske vojske.

Križarskih vojsk štejemo sedem:

1. Glas „Bog hoče“ se ni bil le v Klermonu zagnal, ampak se je od kraja do kraja po zahodni Evropi odmeval, zlasti ko so škofje povsod križansko vojsko oznanovali; in kmali je bilo nabranih 600.000 mož za sveti namen pod vodstvom vojvoda Godofrida Buljonskega. Po letu 1096 se vojna vzdigne, gre skozi nemške, cgerske, greške dežele in in mesca malega travna l. 1097 v Azijo dospe do meje muhamedanskih dežel; Godofrid Muhamedance napade, jih zmaga, jim vzame Nicejo in več družih mest v mali Azii, potem

Antiohijo in Tripol v Sirii, in po velikem trudu in terpežu l. 1099 pred Jeruzalem pride. To sveto mesto zagledavši vsi ginjeni križarji na kolena popadajo, sveto zemljo poljubujejo in pozabljivši vseh prestanih rev in težav se veselja zjokajo ter hvalne pesmi prepevajo. — Potem mesto obležejo, ter ga po serčnih in neutrujenih napadih Turkom s silo vzamejo; ko se od prelite kerví muhamedanske osnažijo, brez orožja, bosí in s solzami v očéh do božjega groba v procesiji gredó in se ondi Gospodu za pomoč zahvaljujejo. Čez nekoliko dni nar hrabrejšega in modrejšega moža za kralja Jeruzalemskega mesta izvolijo; in ta je bil Godofrid Buljonski; ko je imel kronan biti, krone ni hotel vzeti, rekoč, da se ne spodobi, zlate krone imeti tam, kjer je Gospod nebes in zemlje ternjevo nosil. V Jeruzalemu je bil nov latinski patriarh postavljen in božja služba se je v svetem mestu spet slovesno po keršanski šegi obhajala. To je bil sad prve križanske vojske.

2. Novo keršansko kraljestvo v Jeruzalemu se je blizo 100 let ohranilo; dalje se hudi mohamedanski sili ni moglo ubraniti. V veliki stiski so se kristjani svetih dežel na papeža Evgenija III. obrnili ter ga pomoči prosili. Papež sv. Bernardu sporoči novo križarsko vojsko oznanovati. Francoski kralj Ludovik VII. je bil kmali pripravljen; goreča in močna beseda sv. Bernarda je tudi veliko množico toliko vžgala, da kmali križev ni bilo zadosti za serčne vojake. Tudi cesár Konrad III. se je vdal navdušenemu prigovarjanju sv. Bernarda. Tako se je l. 1147 druga križarska vojska vzdignila z 170.000 možmi; z velikim trdom je prišla do male Azije; ali nezaupljivi Greki so križarje, katerim so bili v neznanih krajih vodniki, napek vodili; neusmiljeni Turki so jih neprenehama napadali, od velike množice jih je le malo živih ostalo, ki so se po množnem trdu l. 1149 domu vernili.

3. Jeruzalemsko kraljestvo je čedalje bolj pešalo, Turki pa čedalje bolj ga nadlegali. Sultan Saladin je naj prvo primorske mesta v svojo last spravil, in l. 1187 se je mogel tudi Jeruzalem njemu vdati. Ta nesreča vname do gorečnost nove križarske vojske pri zahodnjih kristjanih. Léta 1189 je bila zbrana. Cesar Friderik I. se je sam vzdignil na pot z veliko množico vojakov, pa je po srečnih bitvah v mali Azii utonil; drugi križarji so prišli v Palestino do mesta Akona; k tem so še prišli: avstrijski vojvoda Leopold I., francoski kralj Filip Avgust, in angleški Rihard s

svojimi množicami. — Le mesto Akon je bil dobiček te vojske in primirje za tri leta. Nezložni vojvodi so veči pospehi zaderževali.

4. Četerto križarsko vojsko je papež Inocenci III. l. 1202 vnel iz sv. namena, kristjane rešiti iz turške sužnosti. Veliko plemenitažev je križ sprejelo. Montferaški knez Bonifaci je križarsko vojsko peljal do Benetek, kjer so šle na ladije; pa benečanski vojvoda Henrik Dandolo je križarje od pravega namena odvernili. Nar prej je z njimi Benečanom pomagal Zader v Dalmaciji pridobiti; potem so planili nad Carigrad. v misli, izhodne kraje bolj gotovo z zahodnimi zediniti; Carigrad so s silo vzeli, in ondi l. 1204 novo latinsko cesarstvo postavili; Balduin, flandarski knez, je bil prvi cesar, drugi vojvodi so si druge greške dežele razdelili. In tako je sveta dežela brez vse pomoči ostala Turkom v rokah.

5. Poglavitna reč v 4. lateranskem zboru je bila, da je papež k peti križarski vojski nagovarjal. Za njo se je l. 1217 nar pred ogerski kralj Andrej z veliko vojski napotil, pa se je kmali brez posebnega uspeha domú vernil. Drugi križarji, pred njimi Jeruzalemski kralj Janez in avstrijski vojvoda Leopold, so jo na Egipet udarili, ter so posedli mesto Damieto, ki je ključ do svete dežele; srečen uspeh dalje doseči je bilo še obilne pomoči treba; cesar Friderik II. jo je bil obljubil, je pa pot vedno odlašal, in tako je bilo mesto Damieté zopet zgubljeno; leta 1228 pa se je Friderik vendar na silno papeževo prigovarjanje na vojsko podal, 10 letno primirje s pogojo privojskoval, da Jeruzalemsko mesto in njegova okolica med tem ostane kristjanom.

6. Med raznimi prepiri v zahodu se je navdušenje za sveto deželo zelo izgubilo, in Jeruzalem je l. 1247 egipčevskemu sultanu v roke prišel. Sv. Ludovik IX. francoski kralj, katerega je ljudstvo zavolj njegove pobožnosti in dobrotljivosti močno ljubilo, je bil za smert zbolel; v hudoblezni je za svoje ozdravljenje storil obljubo, šesto križarsko vojsko začeti in spravil je l. 1248 veliko keršanskih vojšakov na noge; obrnila se je nar pred nad Egipt, ker je od ondot pot naravnost v sveto deželo. Od začetka so bili križarji srečni, vzeli so terdnjavo Damieto; ko so se pa jeli od ondod naprej pomikati, začela jih je lakot in kuga tako nadlegovati, da so se mogli l. 1250 nevernikom vdati, Ludovik sam je bil med vjetimi. Papež Inocenci IV. si je po tej nesreči vse prizadjal novo pomoč izhodnim deželam po-

slati, pa še le čez 4 leta pa dragi odkupšini se je pobožni kralj mōgel z malim številom svojih ljudi vrniti v Francijo.

7. Leta 1268 Ludovik misli svojo obljubo zastran križarske vojske dopolniti, in s ternjevo krono Gospodovo v roki je svoje plemenitaže za njo vnmel, in jih tudi vnel; kmalo je bila množica zbrana in nar pred nad nevernike v Tunizii na afrikanskem bregu dere; pa strašno kuga, ki je tudi pobožnega kralja pobrala (1270), je temu početku konec storila. Kmalo so bile vse keršanske lastine Turkom zapadle. In tako je bilo tudi konec križarskih vojsk, ki sicer niso dosegle svojega namena, so pa za večne čase lepi izgledi keršanskega navdušenja za sveto vero.

To se je zlasti kazalo pri vojaških križarskih redovih, katerih namen je bil, romarje v sveto deželo spremljevati in varvati, bolnim streči in se muhamedancem z orožjem zoperstaviti tudi potem, ko je bila Palestina zgubljena. S tem namenom so se ustanovili trije duhovni viteški redovi: Janezovci (Johaniti) l. 1099 ustanovljeni, tako imenovani po cerkvi sv. Janeza, zraven ktere je bila njihova bolnišnica v Jeruzalemu; imenujejo se tudi Maltezi in Rodijani, od otokov Malta in Rod, kjer so se bili tudi ustanovili Tempeljani, (l. 1127) tako imenovani, ker so prvo hišo imeli blizu nekdanjega Salomonovega tempelja; nemški križarski vitezi (1190), ki so se začeli v nemški bolnišnici v Jeruzalemu; oni so zlasti pripomogli, da se je keršanstvo v Prusii razširilo.

Četerta doba.

Od Leona X. do današnjega dne.

(1513 — 1862).

Pervo poglavje.

Razširjanje katoliške cerkve.

§. 37.

Razširjanje katoliške cerkve v Ameriki.

Veliko veselih, pa še več žalostnih zgodeb je cerkev božja v Evropi prestala, veliko vernikov je zlasti v tej dobi zgubila po novih krivovercih; pa Gospod ji je pot v druge dele svetá dperl, kamor oznanovavci sv. evangelija popred niso mogli priti, in tako se je zguba enih krajev s pridobki družih namestila.

Komej je bil Krištof Kolomb l. 1492 Ameriko našel, bili so tudi misijonarji tje poslani, njenim prebivavcem sv. evangeli oznanovat. Neumerljive zasluge so si Jezuiti nabrali pri spreobrnjenji amerikkanskih prebivavcev. Oni so si neizrekljivo veliko prizadevali za božjo čast in zveličanje revnih divjih in nevednih Amerikanov in akoravno so se jim velike nasprotovanja stavile, so vendar v kratkem keršanske občine vstanovili v Mejiki, Peru, Kili, Brazilii, Kalifornii, Kanadi i. t. d. Zlasti sloveči so jezuitski misijoni v Paragvaji. Tukaj so l. 1580 Franciškani poskušali Indijane spreobrniti, pa brez posebnega pospeha; srečniši so bili Jezuiti, kateri so s podučevanjem v keršan-

skem nauku tudi poduk za vnanjo omiko sklenili. V začetku so sicer imeli mnoge težave prestati, in marskteremu zmed njih je bilo tudi življenje dati. Leta 1610 jim je španski kralj Filip privoljenje dal, nove naselišča napraviti v indijanskih krajih, v ktere ni noben Evropejec imel iti, da bi bili novi kristjani vsega pohujšanja obvarvani. Kmalo so več kot 30 novih naselišč v Paragvaji ustanovili; misijonarji so bili novim kristjanom v vseh rečeh kakor očetje; učili so jih sv. vero in pobožno živeti, vadili so jih na polji delati, orodja, oblačila in druge reči napravljati, hiše zidati in poslopja tesariti, tudi z orožjem se vesti, da bi svojo deželo proti divjakom in sovražnikom branili; napravili so jim šole, v bolezni so jim sami stregli in potrebne zdravila pripravljali. — To ljudstvo je bilo pa tudi srečno, nedolžno in pobožno, kakor nobeno; ko so pa malopridne vlade l. 1760 pregnale Jezuite, se je tudi v te kraje pot odperla samopašnosti in pohujšanju.

Tudi v severni Ameriki so Jezuiti l. 1611 začeli seme sv. evangelija sejati; sicer je tudi tukaj njihova kri zemljo napajala, vendar so pa sv. vero vterdili, zlasti od kar je bila prva škofija v Kvebeku l. 1675 vstavljena. Posebno vesela prihodnjost se je katoliški cerkvi začela v severno ameriškanskih državah, ko so se l. 1783 angleške oblasti oprostile; zakaj ondi se vsaka vera svobodno oznanuje, verh tega se je veliko katoličanov iz Evrope tje preselilo; že l. 1789 je bila v Baltimori nova škofija vstavljena, in dan današnji jih je že več kot štirideset, in le po gozdih se še nekoliko divjakov klati.

Marljivo delajo v vinogradu Gospodovem v Ameriki tudi Slovenci iz Krajskega in sicer škof Baraga in misijonarji: Pirc, Mrak, Čebulj, Andoljšek; mladi in goreči misijonar Lavtižar je prezgodaj umrl.

§. 38.

Razširjanje keršanstva v Azii, Afriki in Avstralii.

Izhodnja Indija (v Azii) je sicer že v prvih časih po sv. aposteljnu Tomažu luč prave vere zagledala, toda malikovavska prazna vera, globoko v ljudstvo vrašena, indijanski modrijani (bramani) in pozneje še mogočno mubamedanstvo so jo skorej popolnoma zaterli.

Leta 1542 se sv. Frančišek Ksaveri, tovarš sv. Ignacija, mož poln gorečnosti, serčnosti in zaupanja v Boga s papeževim privoljenjem v Indijo podá, kjer so Portugezi že obilno oblast imeli. Ko je v poglavitno mesto Goo prišel, je bila njegova skerb, malo število ondašnjih kristjanov k čisti veri in pravičnemu življenju obrniti; začel je svoje delo pri otrocih in po njih je staršem do serc segel. Njegova goreča ljubezen, njegova krotkost in poterpežljivost, zraven pa še dar mnogih jezikov in čudežev nad bolniki in tudi nad merliči, vse to mu je bogato evangeljsko žetev pripravilo, velike množice nevernikov je spreobernal in v sv. kerstu posvetil. Pomagavcev si je dobil nekaj iz svojega reda, nekaj pa tudi iz spreobernjencev, skerbel je za prestavo sv. evangelija, spokornih psalmov in katekizma v indiškem jeziku. Pri svojem delu mu je bilo veliko terpeti in prestati, pa tolažila in veselila ga je obilna rast cerkve božje. Po toliko delih in tako srečnem uspehu se tudi apostelj Indijanov imenuje.

Ali vse to delo mu ni bilo zadosti; ko sv. vera v Indii začne lepo cveteti, se v Japonijo podá, seboj nesé apostoljsko vero v japonski jezik predstavljeno in razloženo. Pa japonske serca so bile še malo pripravljene za pravo vero, malikovavski služabniki (bonci) so se terdovratno nasproti stavili; vendar je apostoljski mož tudi ondi sv. vero zasadil posebno v kraljestvu Bungu; pozneje se je keršanstvu boljši pot odperla, ko so celó kraljeviči v katoliško cerkev stopili; prišli so ondod prvi poslanci do papeža l. 1555.

Že h koncu svojega življenja sveti mož še želje dobí, v Kitaji ali Kini sv. evangeli oznanovati, ktera dežela je bila ptujcem ostro zaperta. Po veliko težavah in nasprotkih blizo dežele pride; pa na otoku Sancian, malo milj od suhega, ga poslednja bolezen zadene; vsega zapuščen ondi svoje življenje sklne l. 1552; njegove zadnje besede so bile: „Gospod, v tebe sem zaupal, in ne bom osramoten.“

Po smerti sv. Frančiška so Jezuiti v teh krajih sv. evangeli oznanovali; k njim so se pridružili Frančiškani, pozneje še Dominikani in Avguštni. V Japonii je po gorečem oznanovanji število kristjanov če dalje bolj rastlo; tudi na cesarskem dvoru in med učenimi možmi so bili verniki že najti. Leta 1587 je pa razuzdani cesar Tajkosama, kterege je stanovitna čistost keršanskih devic razserdila, sklenil keršanstvo v svojem kraljestvu zatreti, in pričelo se je hudo preganjanje, v katerem so se novi verni tako stanovitno obnašali,

kakor prvi kristjani. Med družini je zlasti pomniti častite mučeniške smerti 27 mučencev v Naugazaki, med katerimi je bilo nekaj misijonarjev in nekaj družih vernikov, tudi dva mlada dečka: križani so bili in po tem ob glavo djani. Teh 27 mučencev so papež Pii IX. o binkoštih l. 1862 vpričo 279 škofov iz vsega svetá, slovesno za svetnike razglasili.

Nar huje preganjanje se je pa vzdignilo pod cesarjem Ksogunsamom; njegovo lastno hudobijo so podkurili kalvinski Holandci, kateri bi bili radi katoliškim Portugezom trgovstvo v Japonii prevzeli. Grozovito terpinčenje je bilo nad kristjani poskušeno; pretepali so jih do belih kostí, na germadah žgali, v smradljive jame in kačje berloge spuščali, v brezen ogenj bljuvavne gore metali, žene in device s silo sramotili. Da bi keršansko vero popolnoma zaterli, je bilo vsacemu Japoncu zapovedano, podobo malikovo na vratu nositi, ptujim trgovcem, ko so iz ladje stopili, podobo sv. križa z nogami teptati; kdor tega ni storil, ga je smert zadela, in tako je luč sv. vere v tistih krajih mogla ugasniti. Skušnje novih misijonarjev l. 1745 so bile brez sadú.

V Kini ali Kitaji so si Jezuiti s posebno umetnostjo pot odperli; Kitajci namreč so do vseh ptujcev zeló nezaupljivi, čislajo pa učenosti, umetnosti in rokodelstva. Zatorej so oznanovavci sv. evangelja k njim prišli kakor učeni možje, umetniki, zvezdoznanci in rokodelci; in ko so si po ti poti zaupanje pridobili, so začeli potem tudi sv. vero oznanovati; leta 1582 so prvo katoliško cerkev sezidali; leta 1692 je bila keršanska vera celó po postavah pripuščena. Pa ena reč je bila razširjenju in vednemu obstanku keršanstva na poti, namreč stara kitajska navada, da so cesarju, staršem in mertvim praznoverske časti skazovali, in ktere si niso dali po nobeni ceni odvzeti. Prepiri zavolj te kitajske navade so imeli žalosten nasledek, da se je jela keršanska vera preganjati in zatirati. Tudi v Kini je veliko mučeniške kervi bilo prelite. Nar huje preganjanje je bilo l. 1769. Le malo vernih kristjanov je tam še ostalo v samotah in po hribih. Dandanašnji so veselejši časi za kristjane v Kini.

Manj kakor v Ameriki in Azii je bilo moč storiti za sveto vero v Afriki; vendar je tudi to spomina vredno. V Berberii in na otoku Madagaskaru so se trudili mašniki iz reda sv. Vincenca Pavljanskega. Več sadú se je pokazalo na izhodnih afrikanskih bregovih, kjer so Portugezi nove naselišča postavili. Nar bolj se je pa sv. vera vkoreninila v doljni Guimi, kjer so delali misijonarji iz kapucinskega reda.

V današnjih časih l. 1846 se je sv. evangeli jel oznanovati zamorcem v srednji Afriki na beli reki okoli Hartuma; med temi misijonarji se je zlasti veliko Slovencev iz Krajskega in Štajerskega trudilo, namreč: Ignaci Knoblecher †, Matevž Milharčič †, Janez Kocijančič †, Martin Dovjak †, Jernej Mozgan †, Oton Trabant †, Jožef Lap. †. In še nimamo gotovih znamenj, da se bo v teh krajih sveta vera vkoreninila in jenjalo prekletstvo, ki ga je Noe izgovoril nad svojim sinom Kamom in njegovim rodом.

V pospeh razširjanja sv. vere se je v tej dobi več katoliških družeb ustanovilo; nar poglobitnišo je papež Gregor XV, l. 1622 vstavil, ki se propaganda imenuje. Posebne misijonske družbe so se ustanovile tudi v Parizu, Lijonu, Neapelju, na Angleškem, Bavarskem in Avstrijskem, ki misijonarje podpirajo z molitvijo in z denarjem. Družba sv. Leopolda se trudi za spreobrnjenje severne Amerike, Mariino društvo pa za zamorce v Afriki.

Drugo poglavje.

Krivoverstva in cerkveno prizadevanje, jih zatreti.

§. 39.

Martin Luter in njegova kriva vera.

Med tem, ko se je katoliška cerkev razširjala v Ameriki, Azii in Afriki, odpadlo ji je pa v Evropi veliko vernikov, zlasti po nemških krajih. Mož, tega razpora kriv, je bil Martin Luter.

Rojen je bil v Izlebi na Saksonskem l. 1483; njegov oče je bil rudar, in mu je skerbela za učeno izrejo. Po očetovi volji se pravoslovja poprime, pa verske reči so se bolj prilegle njegovemu sercu. Ko je nekega prijatla vpričo njega

strela ubila, mu ostrašena vest ni dala pokoja, dokler ni l. 1503 k avguštinijanom v Erfurt pribežal, ondi naglo storil meniške obljube in tudi v mašnika bil posvečen; leta 1508 je za učenika na Vitenberško vseučilišče prišel.

Papež Leon X. je želel, veliko cerkev sv. Petra v Rimu, nar večo in nar lepšo hišo božjo na zemlji, dozidati *); prosil je milih darov pri kristjanih po vsem svetu, in l. 1517 popolnoma odpustek razpisal; med navadnimi pogoji, zadobiti ga, je bila tudi milošna za cerkev sv. Petra v Rimu. Na Nemškem so ga dominikani oznanovali; nekteri zmed njih so res tudi odpustke čez mero poviševali, med temi je bil tudi Tecel, dominikan iz Lipska. Lutra to nepristojno oznanovanje tako razkači, da je na cerkvene vrata v Vitenbergu 95 stavkov od odpustkov Tecel-nu nasproti nabil. V teh stavkih se je na videz le zoper Tecelnove napake pri napovedovanji odpustkov vzdigoval, pa razne pomote so se tudi njemu vpletle, vedoma ali nevedoma ne vemo. Naglo so se ti stavki daleč razglasili; in nekteri so Lutrovo početje hvalili, ker so menili, da se za resnico poganja; nekteri so pa koj spoznali njegove pomote in se zoper nje vzdignili ter jih v spisih in bukvah svetu odkrili. Med nasprotniki je bil učeni Janez Ek, vodjev namestnik pri vseučilišči v Ingolstatu, njegove bukve so Lutrove zmote nar huje udarile. Luter je naglo odgovoril vsem nasprotnikom, pa njegove bukve so bile polne nespodobnega grajanja in zasramovanja, in beseda je bila velikrat sebi nasproti in pravi katoliški veri zoper.

Tako se je iskra krive vere uternila, ki je strašno pogorišče napravila.

Papež Leon X., od teh početkov slišati, je l. 1518 generalu avguštinijanskega reda sporočil, Lutra po pokoršini k molčanju prisiliti, ter mu naznaniti, da pride v 60 dneh v Rim na odgovor. Luter se je v ponižnem hinavskem pisanji zagovarjal in lepega delal; v pogovor s papeževim poslan-

*) Več stoletij se je zidala, 64 milijonov tolarjev je bilo stroškov, nar veči zidarski in malarski umetniki so pri nji delali, kakor p. Rafael in Mihael Angelo. (Anželo); leta 1626 jo je papež Urban VIII. posvetil. Zidana je v podobi greškega križa; nad njeno sredo prelepa kupla v nebó kipi, ki je nar umetnejše delo zidarstva, nad kuplo je laterna in nad njo križ. — Cerkev je 487 čevljev visoka, 666 čevljev dolga in 461 čevljev široka; kupla pa je 130 čevljev široka po sredi. Pod kuplo je altar, na katerem le papež mašujejo, pod altarjem so pa sv. ostanki sv. Petra in sv. Pavla.

cem Kajetanom v Avgsburgu svoje besede ni hotel na ravnost preklicati, rekoč, da ni nič zoper sv. pismo in zdravo pamet govoril in pisal. Papež je na to v svoji buli katoliški nauk od odpustkov natanko razložil in poslanca na Nemce poslal, da bi bil prepir utolažil, dokler nemški škofje v zboru vsega ne poravnajo. Luter nov list do papeža piše, v katerem spoznava, da je predaleč segel, toda storil je to le v dobrem namenu; drugam pa je pisal, da je papež Antikrist; tako je na dvojno stran govoril in svojo hudobno misel, kjer se mu je zdelo, z lepo besedo zakrival. Leta 1519 se je učeni Ek z Lutrom v Lipsku v besedni prepir spustil, ga očitno zmagal in mu vse poglobitve zmote odkril. Preprevzetan je pa Luter zavolj svoje učenosti bil, da bi bil spoznal svoje zmote, temveč jih je po navadi vseh krivovercev še dalje gnal in v bukvah razodeval. Ko se mu je pokazalo, da je njegovim zmotam ustno izročilo nasproti, je djal, da ustnega izročila ne gre porajati, ampak je le sv. pismu verjeti; ko se mu pomota skaže iz svetega pisma, pravi, da ima vsak kristjan pravico, sv. pismo razlagati, kakor mu je ljubo; nazadnje je pa še nekaj bukev, ki so mu bile zlasti nasproti, zaverigel in iz sv. pisma zbrisal; tako se je iz zmote v zmoto zamotaval, in tako daleč zabredel, da je djal: da dobrih del ni treba, ne molitve, ne posta, ne duhovšine, ne vnvanje božje službe, ne papeža, ne maše, ne sv. zakramentov.

Papež Lutrovo daljno početje zvediti, ni dalje odlašal prederznega krivega učenika obsoditi; leta 1520 je prišla papeževa bula na dan, po kateri je bilo 41 Lutrovih izrekov zaverženih in Lutru z izobčenjem žugano, ako svojih zmot v 60 dneh ne prekliče. Papeževa bula je bila po več škofijah in mestih sprejeta in oznanjena, v nekterih krajih pa grajana in zaničevana. Luter pa je v svoji prevzetni in prederznosti tako daleč zašel, da je papeževo bulo in cerkveni zakonik na Vitenberškem tergu očitno sežgal (10. decembra 1520).

Cesar Karol V. je mislil prepir na državnem zboru v Vormacii (Worms) l. 1521 poravnati; Luter je bil pred zbor poklican, kjer se je prederzno zagovarjal. Cesar viditi, da Luter ni volje, preklicati svojih zmot, mu ukaže, iz Vormacije pobrati se, in oglas oznani, po katerem je bil novi krivo-verec tudi iz države izobčen. Pa le v avstrijskih in bavarskih deželah in nekterih mestih je obveljala cesarjeva beseda; saksonski knez Friderik je pa dal Lutra na tihem od-

peljati v grad Vartburg in ga je ondi hranil in varval; in tu je novinar sv. pismo po svojih zmotah prenarejevaljeva ponemčeval.

Z državnim izobčenjem pa prepiru ni bilo konca; Lutrovi tovarši in prijatli so se njegovih zmot še terdneje poprijeli; novi krivi nauki so pa tudi začeli svoj sad kazati, in sicer naj pred v Vitenbergu. Ondi so altarje podirali, božjo službo vso v domačem jeziku opravljali, sv. obhajilo brez vse spovedi delili, nehali otroke kerščevati, menihi so se svojim obljubam odpovedovali in ženili. Te nagle in silne prenarredbe je Luter sam od začetka grajal, kmalo je pa začel sam še huje razsajati in daritev sv. maše še s silo odpravljati in tudi sam je meniško kuto slekel in si že 40 let star ženo vzel izpeljano nuno Katarino od Bore. Tako se je vstaja zoper sv. cerkev s pregrešno ženitvijo doveršila.

Zmed učenih mož sta Lutra podpirala Karlstadt, učenik bogoslovstva v Vitenbergu, dostikrat še bolj nagel in serdit, kakor Luter sam, in Melanhton, v starih jezikih in modroslovcih dobro izurjen, sicer bolj pokojen in previden in dobrega serca, pa premalo stanoviten in odkritoserčen mož; zmed plemenitnikov sta bila, bolj iz družih namenov kakor verskih, z Lutrom zvezana: Hutten, zaničevavec vsake vere, in Sikingen prekucije in ropateljnen mož. Nar bolj pa je Lutra podpiral in branil saksonski knez Friderik; ta prederzni novinar se je v svoji prederznosti ustil, da ne potrebuje nobene človeške pomoči, ker ima za se veliko višo brambo.

§. 40.

Žalostni nasledki Lutrovih zmot.

Luter je sicer niže ljudstvo zoper duhovsko gosposko šuntal, evangelijsko prostost (svobodo) oznanovaje; ali kmetje so to prostost po svoje umeli, torej so začeli vstajati, pokoršino odpovedovati ne le duhovski, ampak tudi deželski gosposki ter ji davke in druge odrajtvila kratiti; in kmalo (1525) se je vnela kmetiška vojska, ki je silno divjala, samostane podirala, grajšine ropala in požigala, nedolžne ljudi neusmiljeno morila. Tomaž Mincer se jim je za vodja posilil ter učil, da naj se vse gosposke odpravijo. Luter, ki je vstajo podpihal, je začel zdaj k pokoju opominjati, in kmali silno ostro zoper uboge zapeljane kmete govoriti in pisati in de-

želske gosposke podpihovati, kmete kakor stekle pse pokončati. Kmetiška vstaja je bila s silo zaterta, toda velike množice kmetov (njih 100.000) so bile pomorjene; tudi Tomaž Mincer je bil vjet in neusmiljeno umorjen, pred smertjo se je pa vendar v katoliško cerkev povernil ter kmetom pokoršino, gosposkam pa usmiljenje in pravico priporočal.

Odslej si je Luter prizadeval, deželske vladarje na svojo stran pridobiti, in sicer zlasti s tem, da jim je privolil, kar je kdo pozelel; tako je deželskemu knezu v Hesii pripustil, zraven prave zakonske žene še z drugo skrivaj zaročiti se; braniborskemu grofu Albrehtu iz reda nemških križarskih viteзов je privolil oženiti se in duhovsko posestvo spremeniti v deželsko vladarstvo, in tako se je pričela pruska vlada. — Kdor je pa zoper Lutra bil, ga je priderzno obrekoval, grajal in preklinjal, kakor kaže njegov prepir z angleškim kraljem Henrikom VIII. in učenim možem Erazmom Rotterdamskim.

Lutrovi zmoti vdani deželni knezi so se l. 1526 v Torgavi zavezali, luteranstvo podpirati; katoliški vladarji pa so jim nasproti postavili zvezo v Regensburgu storjeno. Ravno v teh homatijah je cesar v hudo stisko prišel. Turki so na Ogersko vdarili; cesar Karl V. pomoči iskaje pri nemških knezih državni zbor v Spir (Speier) l. 1529 pokliče, in tu je bilo sklenjeno, da se vsi knezi vzdignejo zoper Turke, v verskih rečeh naj pa pri tem ostane, kar se je dozdej zgodilo, dalje naj se pa ne gre, dokler se ne snide vesoljni cerkveni zbor. Luteranski knezi se pa temu sklepu niso vdali, temuč so zoper njega vgovarjali ali protestirali, in od tod so imé protestanti (vgovarjavci) dobili.

Z nevoljo je cesar Karol V. to luteransko vgovarjanje sprejel; viditi, da bo Nemčija po ti poti oslabela in poslednjič razpadla, nov državni zbor v Avgsburg l. 1530 pokliče, da bi Nemčijo zedinjeno ohranil; ali tukaj so protestanti cesarju svojo versko spoznavo zročili, v kateri je Melanhton Lutrove nauke z bolj zložno, pa prikrito besedo razložil. Katoliški bogoslovci so zmote tega verskega sestavka razjasnili, in cesar je luterane silil, se spet poverniti v pravo cerkev; Melanhton je tudi hotel v več rečeh odjenjati, pa Luter ni mogel od zedinjenja ne besede slišati; cesar je versko spoznavo zaverigel, rekoč, da hoče po svoji vesti staro vero braniti, in vsi katoliški knezi so mu obljubili, podpirati ga. — Temu nasproti so luteranski knezi v Šmalkaldi zvezo sklenili z orožjem braniti se zoper cesarjeve sklepe; in res se je šmalkaldska vojska vnela l. 1546, ki je bila nesrečna

za luterane, vendar jim je državni zbor v Avgzburgu l. 1555 dovolil, svojo vero očitno spoznovati, in l. 1648 v vestfalskem miru so enake pravice s katoličani prejeli. — Luter je l. 1546 med škalkaldsko vojsko umerl v veliki otožnosti.

§. 41.

Reformijani.

Lutrovi nauki se verskim novinarjem kmalo niso prav privilegli. Kar je Luter rekel, da si smé vsak sv. pismo razlagati po svoje, ni bilo nikakor mogoče, da bi se bila edinstvo v krivi veri ohranila; zlasti sta Cvingli in Kalvin Lutrovo vero, kakor sta djala, popravljala (reformirala), in od tod se njuni verni imenujejo reformijani, t.j. popravljeni kristjani.

a) Cvinglijani.

Leta 1618 je v Švajci Ureh Cvingli, fajmošter pri Marii Devici v puščavi (Einsiedeln) začel vero popravljati. Govoril je zoper božje pota in češčenje matere božje; zavolj pohujšljivega življenja je mogel ta kraj zapustiti; potem je pridigoval v stolni cerkvi v Cirihu, kjer se je hudo znašal ne le zoper cerkvene napake, ampak tudi zoper sv. vero. Kmali si je stranko pridobil in ciriško svetovavstvo se je že l. 1520 prederznilo ukazati, naj vsi pridigarji nauk le po sv. pismu razlagajo brez pogleda na ustno izročilo. Cvingli si je kmalo tudi pomagavca dobil Ekolampadija; oba sta se oženila in novo službo božjo vpeljala, odpravila sta daritev sv. maše; sv. podobe, altarje in orgle sta razdjala, in vse zakramente zaverгла. Ko se je to v Cirihu godilo, so se drugi švajcarski edinenci v Lucerni zbrali, sklenili so pri stari pravi veri ostati in so tudi poslance odpravili v Cirih s prošnjo, naj bi matere katoliške cerkve ne zametavali, pa ciriško svetovavstvo je pri svoji misli ostalo; švajcarska krivoverca sta se od Lutra precej ločila in posebno versko spoznavo pred cesarja v Avgzburgu položila, nad katero se je Luter močno serdil; ta verska spoznava se helvetiška (švajcarska) imenuje. Krivoverska stranka se je še to leto (1541) s katoliškimi kantoni v vojsko zapletla, v kateri je bila zmagana, in Cvingli, ki se je bil tudi v boj podal, je v njem konec vzel.

b) Calvinijani.

Tudi Cvingli je svoje naslednike dobil; nar hujši je bil Janez Calvin v francoski Pikardii l. 1509 rojen; ker pa kralj Franc I. ni terpel verskega novinarstva v svojem kraljestvu, je mogel iz Francoskega pobegniti; podal se je v Genevo, švajcarsko mesto na francoski meji: tu je sicer veliko nasprotja našel, vendar si je z umnostjo in silno krepkostjo vse podvergel. Kdor je drugače učil, je bil pregnan, kdor mu je nasproti govoril, je bil ostro in terdo pokorjen, in vendar je nespametne zmote trosil in med drugim strašni nauk oznanoval, da je Bog po svojem večnem sklepu ene naravnost za zveličanje, ene pa naravnost za pogubljenje vstvaril, tako da ne morejo uni svojega zveličanja zgubiti, ti pa svoji večni nesreči ne uiti. — Leta 1564 je Kalvin oženjen umerl; njegova krivovera, se je razširila iz Švajce na Nemško, Francosko, Angleško in sosedne kraje. Na Francoskem, kjer so se Calvinijani imenovali Hugonoti (od Hugonovih vrat v Turu, kjer so se zbirali), se je zoper nje huda vojska vnela, v kateri je bilo svetega Jerneja noč (24. avgusta 1572) veliko veliko (4000) Hugenotov pokončanih.

§. 42.

Razširjanje nove vere na Anglikanskem.

Henrik VIII., angleški kralj, ki se je za katoliško vero zoper Lutra poganjal, se je hotel od svoje prave žene ločiti in z drugo ženo poročiti se; ker pa papeževega privoljenja ni mogel dobiti, ločil (1535) se je od katoliške cerkve in sebi višo oblast tudi v verskih zadevah prilastil; vsa duhovšina bi bila mogla njemu kakor višemu duhovnemu poglavarju priseči in kdor se je branil, ga je smert čakala, v družih rečéh se je še katoliške vere deržal, torej zraven katoličanov tudi luterane preganjal. Katoliška cerkev je zdaj spet častitih mučencev dobila; nar bolj sloveča sta kardinal Fisher in kraljev kancelir Tomaž Mor; oba pobožna, kralju zvesto vdana, visoko učena možá, sta po dolgi ječi glavo pod trinoško sekiro dala, ker hudobnih kraljevih početkov nista poterčila, še na morišči sta stanovitno pričala svojo terdno vero; razun teh dveh je za pravo vero umerlo 20 škofov, 13 opatov, 500 menihov, 38 učencikov, 12 vojvodov in knezov, 164 plemenitnikov in še 234 drugih mož in

žen. Pa tudi za kraljeve bližnike ni bilo bolje: zmed šest kraljic, ki si jih je kralj zapored zbral, ste bile dve pregnane, in dve ob glavo djane, in tudi Tomaž Kromvel, ki je pri vseh grozovitnostih pomagal kralju, je dal glavo pod sekiro.

Po Henrikovi smrti (1547) je njegov mladi sin tretje žene Edvard VI. kralj postal; pod njim je krivoverstvo očitno na dan prišlo, vse katoliške šege so bile overžene in nov katekizem vpeljan. Po Edvardovi smrti l. 1553 je Henrikova Marija, njegova hči prve žene, z vojsko kraljev sedež v posest vzela. Zvesta katoličanka, si je prizadevala katoliško vero spet vpeljati; da bi si ljudstvo laže pridobila, je od začetka bolj mehko ravnala, l. 1554 je pa ostre postave zoper krivoverce oznanila. Ali Marija je l. 1558 umerla; in Elizabeta, hči druge (prešestne) žene, je kraljica postala; ker pa po katoliških pravicah nezakonska ni mogla kraljica ostati, se je v krivoverstvo očitno obernila, višo duhovno oblast je nase potegnila, nasprotnikom ječo in zgubo vsake službe žugala, 39 členov nove krive vere oznanila, in lastno službo božjo vpeljala; imé in nekaj vnanje časti je škofom še pustila, in od tod se angleška kriva vera tudi škofovsko (episkopalna) imenuje; en del angleških krivovercev pa škofov ne spozná, ampak ima le duhovne ali starašine; od tod njih ime starašinci ali prezbiterijani.

V Škocijo je nova vera tudi zgodaj zašla in se je precej grozovito skazala; kraljica Marija je kalvinskega učenika Janeza Knoksa pregnala; pa kmalo se je nazaj vrnil in ni samo zoper katoliško cerkev, ampak tudi zoper mlado kraljico Marijo Stuartovo hudo razsajal. Ta kraljica je bila po žalostnih skušnjah prisiljena v Anglijo zbežati; ondi pa jo je hinavska kraljica Elizabeta v ječo vergla in celo ob glavo obsodila; vsa v božjo voljo vdana je Marija, stanovitna katoličanka, na odru umerla; in potem so se krivi veri vrata odperle.

Na Irskem je siloviti kralj Henrik VIII. kakor v sužni deželi gospodaril in enako kakor v Anglii hotel pravo vero zatrete; pa ljudstvo se je stanovitno zvesto držalo katoliške vere; za nekoliko časa je nesrečna dežela pokoj dobila pod Marijo kraljico; pa z Elizabeto se je zopet začelo zatiranje, ki je 300 let silno hudo terpelo in še dan današnji tam ni brez njega.

Tridentinski zbor.

Med tem, ko so se nesrečni krivi nauki sejali med ljudstvo in cele dežele tergale od prave cerkve, mati katoliška cerkev, skerbna in ljubeznjiva mati, ni zamudila svoje dolžnosti; temveč si je prizadevala omahljivce v resnici uterditi, nevedne podučiti, begajoče priderževati, zgublencev iskati in ločene zopet zediniti, da bi bili vsi narodi edini v veri in sv. ljubezni.

Med vsem je nar poglobitniše cerkveno prizadevanje bilo, vesoljni zbor sklicati, zlasti ker so luterani obetalj, tace mu zboru vdati se. Papež Pavel III. l. 1537 zbor v Mantovo napové, ali krivoverci so polno izgovorov imeli, zlasti jim ni bil všeč zbor po stari katoliški šegi; verh tega pa še vojska med cesarjem in francoskim kraljem škofom ni dopuščala v Mantovi sniti se; po dolgem prizadevanji se je l. 1545 vendar vesoljni zbor v Tridentu na meji med Italijo in Nemčijo sešel. Papeževi poslanci in 277 škofov in veliko učenikov je bilo tam; luterani pa, ki so popred gnali vedni glas po vesoljnem zboru, zdaj niso hotli svojih mož poslati, ker jim ni bilo mar za resnico, ampak le za nasprotovanje. Zbrani očetje so narpred poglobitne katoliške resnice, ktere je Luter s svojim naukom iskal ovreči, jasno razložili, namreč od sv. pisma, izvirnega greha, odpravičenja in sv. zakramentov sploh. V sedmih sejah se je to zgodilo. V tem času (1546) je Luter umerl, božja pravica ga je pred sodbo poklicala v odgovor, ker je Kristusovo cerkev raztergal, ljudstva razdelil, in veliko duš v zmote zapeljal. Nikdar ni bil pokojen v življenji, tudi njegova smert je bila nesrečna, enaka smerti vseh krivovercev. Ne s pravim prepričanjem, ampak s prevzetno svojeglavnostjo je svoje nauke na dan spravil in razširjal. V svojem djanji, govorjenji in obnašanji je bil tako nespodoben in nesramožljiv, da se je zares čuditi, da se luterani svojega začetnika ne sramujejo. Lutru pač tudi v smerti vest ni mogla miru dati, viditi, kako slabe nasledke so imele njegove krivoverske prekucije, sam je že l. 1533 tožil, da je svet po njegovem uku če dalje hudobniši, od mladega do starega; pa tudi ni moglo drugače biti, ker malopridno drevo rodi le malopridni sad, in grozdje se ne bere s ternja, smokve ne z osata.

Leta 1547 se je mestu kužna bolezen približala, in papež je zbor razpusil; leta 1562 ga je papež Pii IV. pa zopet sklical; in bili so še drugi nauki od sv. obhajila, sv. maše, mašniškega posvečevanja in zakona, od vic in češčenja svetnikov razloženi in še mnogotere postave za duhovski in meniški stan oznanjene. S pet in dvajseto sejo je bil ta poslednji vesoljni zbor sklenjen, in veliko delo je bilo doveršeno za chranitev čiste vere in zboljšanje cerkvenega stanú.

§. 44.

Luteranstvo na Slovenskem.

Tudi slovenske dežele, Štajerska, Koroška, Kranjska in Primorska, so bile okužene z novimi Lutrovimi nauki. Na Štajerskem se je kriva vera nar prej v Gradcu vselila, deženi poglavar Janez Ungnad jo je z vso močjo podpiral; po njegovi podpori se je tudi na Koroškem vkoreninila; v Celji je Primož Trubar l. 1530 začel krive nauke trositi, in leto pozneje tudi na Kranjskem v Ljubljani; od tod je nogel sicer kmalo bežati, za njim sta pa Juri Dalmatin in Sebastijan Krel hudobno delo izpeljevala; leta 1550 so luteranski deželni stanovi Trubarja za pridigarja nazaj podicali, vendar je pa mogel spet kmalo deželo zapustiti. Luteranstvo je tudi na Primorskem, zlasti v Terstu in Gorici bilo sprejeto. Večidel so ga sprejeli plemenitniki in deželni stanovi, prosto ljudstvo le malo, in sicer bolj po sili.

Branitelji prave vere so bili zlasti cesar Ferdinand I., ljubljanski, lavantinski in sekavski škofje in nadvojvoda Ferdinand, kateri je, ves vnet za pravo vero, l. 1597 sklep storil, krivoverstvo v teh krajih popolnoma zatreti; v ta namen je romal v Loreto in Rim; papež Klemen VIII. mu je lepi sklep poterdil in mu apostoljski blagoslov podelil. Vernivši se iz Rima je l. 1598 nenadama povelje dal, da morajo vsi krivoverski pridigarji v kratkih dneh Gradec in vse druge mesta njegovih dežel zapustiti, in ni se dal premotiti krivoverskim plemenitažem; ljudstvu pa je bilo na voljo dano, ali h katoliški veri prestopiti, ali pa s svojim premoženjem iz dežele iti; večidel so se v katoliško cerkev vernili Slovenci, in le malo jih je šlo v ptuje kraje. Plemenitažev sicer ni tako ostra kazen zadela, vendar mogli so krivoverskim učnikom slovo dati in vsega očitnega spoznanja svoje krive vere zderžati se. Po tem takem so bile slovenske dežele kvasú krive vere skorej popolnoma očiščene.

Škofje, ki so nadvojvodu zvesto in serčno pomagali, so zlasti; Krištof Rauber, Urban Tekstor, Tomaž Kren ljubljanski škofje, Juri Štobej lavantinski in Martin Brener sekavski škof.

Tretje poglavje.

Služba božja.

§. 45.

Služba božja katoliške cerkve je bila v prejšnjih 15 stoletjih že v tako lep red djana, da je v tej dobi treba bilo, le malo dostaviti, več pa je bilo treba odpraviti; bile so se namreč semtertje vrinile marsikake napake zoper voljo in poudčevanje svete cerkve. Tridentinski zbor je tudi to storil.

Stare postave, ki katoličanom prepovedujejo nekatoličane v zakon jemati, ako ni katoliška izreja vseh otrok popred zagotovljena, so se v novič oklicale in začele povsod na tančnije spolnovati.

V tej dobi se je veliko bratovšin vstanovilo v ponovljenje in obudo pobožnega duhá, zlasti se je Mariino češčenje jelo poviševati. Papež Klemen XI. je praznik reznega venca v prvo nedeljo mesca vinotoka postavil v spomin dvojne zmage nad Turki (pri Lepanto 1561 in l. 1716 na Ogerskem), ki so se sploh pripisovale goreči molitvi bratovšine sv. roznega venca; praznik presv. rešnjega Telesa je papež Klemen V. l. 1311 postavil; tudi praznika Jezusovega in Mariinega serca sta se v ti dobi pričela.

Cetero poglavje.

Keršansko življenje.

§. 46.

Novi duhovni ali meniški redovi.

Močen in terden jez se je krivoverstvu stavil z novimi meniškimi redovi, ki so se v teh časih ustanovili s poterjenjem svete cerkve. Opomina vredni so zlasti ti le:

1. Red sv. Ignacija Lojolskega (Jezusova družba ali Jezuiti).

Začetnik tega redú je sv. Ignaci Lojolski, iz plemenitega rodú na Španskem; v mladosti serčen vojak, je bil v boji pri Pampeloni ranjen, v času ozdravljanja je dobil bukve življenja svetnikov v roke in lepi zgledi so ga toliko vneli, da je sklenil, vse drugačno življenje začeti.

Njegov poglavitni namen je bil delati za razširjanje sv. vere med neverniki; zatorej začne, akoravno že 33 let star, v Barceloni v latinske šole hoditi, potem se v Pariz podá, ondi pridobiti si potrebne učenosti; pridobil si je pa tudi veliko prijatlov za učenost in pobožnost vnetih mož; leta 1534 je Ignaci in 6 njegovih prijatlov, med katerimi sta bila Frančišek Ksaveri in Kanizi, v cerkvi Montmarter blizu Pariza, obljubo storil, vse svoje življenje v zveličanje svojega bližnjega za večo božjo čast posvetiti, zlasti za spreobrnjenje nevernikov delati in zraven treh evangeljskih svetov še četrtega spolnovati, namreč iti, kamorkoli jih papež v misijone pošlje.

Ignaci se potem kmali v Rim podá, ondi postave novega meniškega reda sestavi ter jih papežu v poterjenje izroči; papež Pavel III. leta 1540 novi red pod imenom „družba Jezusova“ poterdi, in bili so cerkveno ustanovljeni Jezuiti. Kmaló se je novi red utrdil in po keršanskem svetu daleč razširil, papeži so mu tudi mnoge posebne pravice podelili. Postave tega reda so posebno modro osnovane, poglavitni namen udov je, vse v večo božjo čast delati, zatorej je njih djanje na lastno posvečenje in na zveličanje bližnjega obrnjeno. Pripravljanje za ta red je dolgo in ostro; prvi novicijat dve leti terpi, po dokončanih letih lastnega učenja in podučevanja šolske mladosti nastopi drugi novicijat skoz

eno leto, po katerem se poslednje obljube storé; vendar se jih do četrte obljube le nekoliko pripušča. Korist jezuitskega reda se more zlasti po njegovem djanji spoznati; on je posebno močna bramba zoper krivovero, razširjevavec prave vere med neverniki, učenik zdrave katoliške učenosti in pobožnosti, podučevanja in izreje katoliške šolske mladosti; on se trudi za vterjenje katoliške vere in za oživiljenje prave pobožnosti pri pravovernih kristjanih na prižnici in v spovednici sploh, posebno pa v duhovnih vajah in misijonih. Sovražnik vsega dobrega, kteremu velik rop po tem takem odjemlje, njegovega početja nikdar ne more pokojno gledati, tedaj si z obrekovanjem, grajanjem in preganjanjem po vsi moči zoper ta red sploh, zlasti pa ob nekterih časih, prizadeva. Božja previdnost je dopustila, da je papež Klemen XIV. leta 1773 ta rad razpusstil; ali zdaj se je še le pokazalo, koliko koristi je bil, torej ga je papež Pii VII. leta 1814 spet oživil.

2. Kapucinski red; leta 1528 ga je vstanovil Matvejž de Bassi, ki je vpeljal ostrejšje življenje po pravili sv. Franciška; njegov namen je oznanovanje božje besede in skerb za spreobrnjenje velicih grešnikov. — Po svojem oblačilu se kapucini imenujejo. Pri svoji ubožnosti ni nikjer posebne zavidnosti obudil, in se je brez posebnega zatiranja do današnjega dne ohranil.

3. Red usmiljenih bratov; njegov začetnik je sv. Janez od Bogá (1515); posebni njih namen je, bolnikom pomoč biti v dušnih in telesnih potrebah; veliko dobrega so njegovi udje storili bolnikom, zlasti v bolnišnicah po vseh katoliških deželah; oni ne gledajo ne na vero, ne na stan bolnikov, ampak edino na njih potrebnost.

4. Piaristi ali očetje pobožnih šol. Sv. Jožef Kalasanci, pobožen in zlasti za sirote skemben mož iz Španskega, je ta red leta 1600 vstanovil v izrejo in podučevanje mladosti.

5. Oratorijani ali društvo duhovnih in neduhovnih, ktero je sv. Filip Neri za podučevanje mladosti, strežbo bolnikov in spreobrnjenje grešnikov l. 1564 osnoval in papež Gregor XIII. l. 1574 poterdil.

6. Skorej vsem pobožnim namenom, ki jih imajo imenovani redovi, ustreči je sv. Vincenci Pavljan novo društvo vstavlil leta 1632. Ta sv. mož je bil v Francii blizu pirenejskih gor l. 1576 rojen, mlad je čedo pasel, zavolj brihtne glave in dobrega serca je bil potem v šolo dan; ko

je dorastel, je v duhovni stan stopil, v katerem se je trudil za lastno izobraženje in tudi za podučevanje šolske mladosti. Na poti čez morje so ga morski roparji vjeli in v Tunis v sužnost peljali; ondi je svojega mohamedanskega gospodarja spreobernal, in potem je bil rešen. Zdaj se je kot duhovni pastir trudil blizu Pariza, z izrejo otrok in v dobrih delih do revežev in bolnikov; začel je tudi misijone v odloženih soseskah na kmetih, zbral semtertje društva pobožnega ženstva v pomoč revežem, bolnikom in sirotam; na vse to ga je kralj Ludovik XIII. vsem jetnikom na galejah za duhovnega oskerbnika postavil. Pač čudno, da je zamogel toliko raznih opravil zvesto spolnovati; ali njegove opravila so se še pomnožile, ko je dolga vojska revšino in kužno bolezen v Francijo prinesla; takrat se je sv. Vincenci še le pravega očeta cele Francije skazal; neštevilni mili darovi so dohajali po njegovi roki.

Misijone, ktere je spremljal obilni blagoslov božji, bolj vterditi, je v ta namen več mašnikov nabral v društvo, ktere ga je papež Urban VIII. l. 1632 poterdil; kmali se je to društvo razširilo po vsem svetu; njegovi udje so se imenovali misijonski duhovni ali lazaristi od hiše in kapalice sv. Lazara v Parizu. Sv. Vincenci je zasluženja bogat umerl leta 1660.

7. Društvo, Lazaristom podobno, je učeni, pobožni in goreči škof sv. Alfonzi Ligvorijan l. 1632 vstanovil; po poterjenji papeža Klemen XII. se je imenovalo društvo presvetega Odrešenika, njegovi udje si prizadevajo za posnemanje Jezusa v lastnem življenji, za podučevanje mladosti in odraslega ljudstva, zlasti v misijonih; imenujejo se sploh redemtoristi ali ligvorijani.

Tudi med ženskim spolom so se nove duhovne društva osnovale, ne samo v lastno posvečenje, ampak zlasti v dušno in telesno pomoč bližnjemu; med temi zlasti imenujemo:

1. Karmelite, leta 1562 vstanovljene, med kterimi je zlasti sv. Terezija poprejšnjega duhá spet ponovila. Iz žlahtne hiše v Španii rojena je bila že v mladosti posebno pobožnega duhá. Bog je bil dopustil, da je pa v svojem življenji slabost in nestanovitnost človeškega sercá poskusila, s časoma bolj vterjena je pokazala razsvetljenega duhá in pobožnih občutkov navzeto serce. Po svojih bukvah, ki so polne sv. nauk, je za veliko duš duhovna učenica postala. Papež Pii IV. ji je leta 1562 dovolil, nune karmelskega reda

prenarediti, s čemur je veliko samostanov v boljši red spravila; še celó med menihe karmeljskega reda se je njena poprava razširila.

2. Uršulinke; sv. Angela Merici, duša čistega serca, ki je na se popolnoma pozabila, in le na reve svojega bližnjega gledala, je leta 1537 društvo bolnikom v postrežbo in ženski mladosti v izrejo osnovala; papež Pavel III. ji ga je poterdil; ona si je sv. Uršulo v pomočnico zbrala; in od nje se te nune imenujejo uršulinke.

3. Sestre od obiskanja matere božje ali Salezijanke, društvo uršulinkam podobno; vstavil ga je sv. Frančišek Salezijan s pomočjo pobožne in blagorodne vdove sv. Joane Frančiške od Šantal z namenom bolnikom v postrežbo in otrokom v izrejo. Papež Pavel V. jih je l. 1618 poterdil.

4. Usmiljene sestre; posebno v postrežbo bolnikov, ubožcev in sirot, pa tudi v izrejo otrok in skerb za jetnike je postavil sv. Vincenci Pavljan leta 1634 žensko društvo, ki se je s časoma iz družeb usmiljenih žen prerodilo, in od tod imé usmiljenih sester dobilo. Ves pobožni svet se je prepričal, kako koristno je to društvo zlasti za bolnišnice in jetnišnice, le brezbožneži jih čertijo.

Pri toliko koristnih naredbah za razširjanje svete vere, izrejevanje in podučevanje vernega ljudstva in napeljevanje k pravi pobožnosti in k večnemu zveličanju se je pač čuditi, da marsikteri zgodovinarji to dobo grajajo, češ, da je pravo keršansko življenje zginilo. Le slepci brezbožneži zamorejo pregledati toliko slavnih izgledov prave keršanske čednosti in gorečnosti, ki jih v 16., 17. in 19. stoletji najdemo, kakor so: sv. Karol Boromej, milanski kardinal in veliki škof, izgled uboštvá, zatajevanja in sv. gorečnosti za božjo čast in človeško zveličanje; sv. Frančišek Salezijan, genfski škof, lep izgled pohlevnosti in ljubezni; sv. Vincenci Pavljan, občudovanja vreden zavolj svoje ljubezni in skerbi za vsakoršne nesrečne ljudi; sv. Ignaci Lojolski začetnik jezuitskega reda, in njegovi udje; sv. Frančišek Ksaveri, goreči oznanovavec sv. evangelja, sv. Alojzi angelj v človeškem mesu, sv. Stanizlaj Kostka, izgled deviške čistosti, sv. Frančišek Borgia, zaničevavec vse posvetne nečimernosti; — dalje sv. Frančišek Pavlanski, Janez od Boga, Filip Neri, Jožef Kalasanci, Alfons Ligvori, Terezija, Frančiška Šantal, Angela Merici i. t. d.

§. 47.

**Stan katoliške cerkve, njeno vojskovanje in zmage in upanje v
novejšem in današnjem času.**

Kakor je sploh človeško, tako je tudi cerkveno življenje vedno vojskovanje od njenega začetka do današnjega dne in tako bo tudi do tistega časa, da bo vsled Kristusove obljube ena čeda in en pastir. V prejšnjih časih je šla vojska za posamesne verske resnice, v novejših in dandanašnjih časih pa se ji je zlasti vojskovati s sovražniki, ki si z vsemi močmi prizadevajo, vse keršanstvo sploh spodkopati in zatreti. Ti sovražniki izhajajo zlasti iz Lutrove krive vere, kateri je cerkvi odrekel vso božjo veljavo; vsled te zmote so začeli brezbožneži že v 17. stotletji vse zametovati, kar s svojo slabo pametjo ne morejo obseči ali spričati; take krivoverce pametnjake (racionaliste) imenujemo; po njihovem modrovanji zginejo iz sv. vere vse skrivnosti, sv. pismo nima nič više cene, kakor druge bukve, keršanstvo je človeški pameti nasproti, ki so ga duhovni iznašli, in vsa pobožnost je le v praznih občutkih.

Tako brezbožno in satansko modrovanje se je v Anglii pričelo, in od tod časoma skorej po vsem svetu razširilo, zlasti pa se zaneslo v Francijo in Nemčijo, in je povsod strašne prekucije napravilo.

V Francii se je posebno društvo tega krivega in brezbožnega modrovanja osnovalo, ktero je keršanstvo silno čertilo ter si skerbno prizadevalo, zatreti katoliško cerkev. Vodniki tega društva so bili Voltêr, d'Alambert in Diderot. Velika nevera in pohujšljivo življenje, ki je izhajalo iz tega krivega modrovanja, sta jako pomogla, na dan spraviti grozovito francosko prekucijo. Vse premoženje je bilo katoliški cerkvi vzeto, da so se državni dolgovi poplačali; duhovni so bili iz dežele izgnani, in njih veliko pomorjenih; vsa oblast v cerkvenih rečeh je bila papežu odrečena, samo po imenu je bila Francija s papežem v zvezi; vsi meniški redovi so bili ob enem razdžani in njih posestva v državno last potegnjene. Vse to in veliko drugEGA hudobnega in krivičnega se je zgodilo leta 1790; in kralj Ludovik XVI. je bil s silo primoran, te sklepe podpisati. — Ali pri tem še ni ostalo. Prekucneži so jeli cerkve ropati, križe podirati in z nogami teptati, altarje in cerkve podirati; konec vsega so sklep storili, da ni Boga; očitno razuzdanko s križem pod nogami so v procesii peljali v staro častito cerkev Matere

božje in ondi kakor boginjo pameti na oltar postavili; 50.000 katoliških cerkev je bilo po celi Francii v tempeljne boginje pameti spremenjenih; da bi spomin v Boga vničili, so še pratiko predelali, vse praznike odpravili in namest nedelje vsak deseti dan v državni praznik odločili. Pri toliki brezbožnosti in razuzdanosti se ni čuditi, da si ubogi kralj ni bil življenja svest; torej je skušal s kraljico, sinom, hčerjo in svojo sestro skrivaj zbežati; pa na potu so ga spoznali in v Pariz nazaj peljali, leta 1792 pred sodbo postavili in ga v smert obsodili; ves Bogu vdan se je kralj k smerti pripravljal in za svoje morivce odpuščanja prosil. Besede: „Pojdi gori v nebesa, vnuk sv. Ludovika“ so bile zadnje besede, s katerimi mi je spovednik na morišči prigovarjal. Sekira, ki je Ludoviku glavo odsekala, je pozneje tudi kraljici Marii Antonii, in kraljevi sestri Elizabeti po nedolžnem življenje vzela; mladi kraljevič Ludovik XVII. je bil hudemu čevljarju izročen in v ječo veržen, kjer je same reve umerl; le kraljeva hči Marija Terezija in dva njegova brata, Ludovik XVIII. in Karl X. so na ptuje ubežali.

Tako žalostno je torej bilo v Francii, ko so v Gospodovem tempeljnu boginjo pamet častili in po tergih in ulicah enakost, prostost in bratovsko ljubezen kričali. Vendar tako ni moglo ostati; ko nevera do bogotajstva, t. j. do verha prikipi, se nima drugam kot nazaj obrniti; in to se tudi zgodi; državni zbor (snid) se snide, in očitno naznani, da je Bog in da je človeška duša neumerljiva, in tudi očitna služba božja je bila dopuščena v cerkvah, ki še niso bile poderte. Ali tudi pravica božja se je jela kazati nad hudobneži, državni snid se je namreč zdaj obrnil zoper tiste, ki so bili prekucii glava, mogli so dati glavo pod gilotino (sekiro).

Papež Pii VII. je imel posebne želje, Francijo spet spraviti z apostoljskim sedežem; večkrat je rekel: da bi mu nič prijetnišega ne bilo, kakor svoje življenje dati za to ljudstvo, ako bi s tem zamogel njegovo zveličanje odkupiti. — Tudi Napoleon Bonaparte, ki se je sam za prvega konzula ali župana postavil, želel je sprave s papežem; zakaj spoznal je, da francosko ljudstvo pri vsem tem, kar se je godilo, ni brezbožnega duha, in da brez vere ni mogoče stanovitno in pokojno vladati. Božja previdnost je tako obračala, da ji je mož, kateri sicer sam ni imel vere, vendar služil v ponovljenje katoliške vere v Francii. Tako je bilo mogoče, da so se cerkvene reči poravnale s konkordatom, ki ga je

papež l. 1801 poterdil. S to pogodbo so bile poglavitne homatije poravnane, katoličani so smeli zopet službo božjo očitno obhajati; cerkve, kolikor jih ni bilo podertih aii prodanih, so bile nazaj dane, škofje in mašniki so smeli domú verniti se; začetek boljših časov za katoliško cerkev v Francii je bil z veliko slovesnostjo obhajan.

Napoleon se je leta 1804 dal za cesarja oklicati, in je papeža sprosila, da ga je po cerkveni šegi kronal; papež Pii VII. se je s solzami v očeh in v pozni jeseni vzdignil na pot čez snežnike v Francijo; z velikim veseljem in z visoko častjo je bil na poti sprejeman, in njegov prihod v Pariz je v mnogih sercih duhá vere in pobožnosti obudil. Po dokončanem kronanji se je mogel papež še célo zimo v Parizu muditi, kjer je iskal od cesarja boljše naredbe za cerkev zadobiti; sicer ni dosegel vsega po volji, vendar se je veliko zboljšalo.

Ali Napoleonova prijaznost do papeža ni bila iz pravega duhá, bilo mu je za vterjenje svoje oblasti mar; njegovega prevzetnega duhá je pokazala beseda, s katero si je sam cesarsko krono na glavo djal, rekoč: Bog mi jo je dal, gorjé mu, kdor se je dotakne. Težko mu je djalo, da je zraven njegove še druga oblast, namreč papeževa v njegovih deželah veljala; njegov sklep je bil tedaj, papežovo moč, kakor si bodi, zmanjšati ali s poti spraviti. Kmaló je več postav cerkvi sovražnih razglasil, in papežovo mesto Jakin (Ankona) sred mirú v svojo oblast vzel in od papeža tirjal, da naj ž njim derži zoper vse nasprotnike, zlasti Angležce. Papež se ni dal spregovoriti in tudi z žuganjem ne prestrašiti, temuč mu je odgovor poslal, da je Bog viši od vseh vladarjev, in se maščuje za pravico in nedolžnost. — Napoleon je zdaj še prešerniše proti papežu ravnal; leta 1808 je ukazal rimsko mesto z vojaki obsesti, več pokrajin in leta 1809 celo rimsko mesto papežu odvzame z vso deželsko oblastjo.

Papež Pii VII., stanoviten v svojem poklicu in neprestrašen, zoper vse krivice svoj glas vzdigne in bulo izobčenja oznani zoper vse, kateri v deželah rimske cerkve silo delajo; akoravno ni bil v ti buli nikdo z imenom imenovan, je bilo vendar vsemu svetu očitno, koga izobčenje zadeva. Mo-gočnež Napoleon se je sicer posmehoval papeževi obsodbi, rekoč, da njegovim vojakom ni v stanú orožja iz rok izbiti; ali papež je prepustil svojo sodbo nar višemu sodniku, da jo doverši, kar se je tudi ob svojem času žalostno spolnilo. Po tem je Napoleonova silovitost še dalje šla, papež je bil iz Rima odpeljan v Francijo v grad Fontenebló blizu Pariza

leta 1812; toliko omagan je starček ondi došel, da več mescev ni mogel iz postelje. Tu je cesar mnogo tirjal od papeža, česar mu ni mogel dovoliti, stanovitno deržé se cerkvenih postav.

Toda zdaj, ko je sila nar više prikipela, začela se je božja pravica nad prederznim cesarjem kazati; njegovo početje zoper Rusijo je bilo nesrečno, pogorišče velike Moskove ga je posililo verniti se, in strašna zima, pomanjkanje in napadi sovražnikov so njegove neštete vojake malo manj kakor vse pokončali. Zdaj se je hotel s papežem ali v resnici ali na videz spraviti, ker je vidil, da razpor s poglavarjem katoliške cerkve njegovo ljudstvo in druge narode zoper njega vzdiguje. Cesar je s cesarico šel k papežu v Fontenbló, ali papež mu je želje zavernil, ker je preveliko zahteval; ali zdaj se je približala njegova ura; njega, ktereга si je božja previdnost malovernim ljudstvom za malo časa v šibo izbrala, so združeni vladarji pri Lipskem popolnoma potolkli leta 1813, in kakor za kralje in za narode tako so tudi za katoliško cerkev veselejši časi nastopili; združene vojske evropskih vladarjev so za bežečim Napoleonom vrele, ter ga premagale; on, ki z velikim cesarstvom ni bil zadovoljen in bi bil rad ves svet pod se spravil, je bil od cesarstva odstavljen, mali otok Elba poleg toskanskega brega v Italii mu je bil v vžitek dan; papeža pa so združeni vladarji 24. maja 1814 peljali v Rim, kjer ga je ljudstvo z velikim veseljem in spoštovanjem sprejelo.

Začetek leta 1815 je Napoleon sicer zapustil otok, se v Francijo povernil, in se spet cesarstva polastil; papež Pii je mogel zopet Rim zapustiti, vendar le za malo časa; zakaj Napoleonova slava je le 100 dni terpela, njegova nagloma zbrana vojska je bila vnovič zmagana, in Napoleon se je mogel v roke svojih nasprotnikov vdati in kakor jetnik je bil djan na mali otok sv. Helene, v daljnem morji. Ondi mu je boljša luč posvetila, in začel je svoje tolažbe v veri iskati, ktero je poslednje leta tako prederzno zatiral. Papež Pii VII. se je spet v Rim povernil, in dunajski zbor mu je njegove dežele nazaj dal.

Kar se je na Francoskem godilo, ni bilo brez nasledkov tudi drugod, zlasti na Nemškem; tudi na Avstrijansko je švignila kriva luč brezbožne omike in se je prijala še celo cesarja Jožefa II., ki je v družih rečéh prav po očetovsko skerbél za blagor svojih dežel. V cerkvenih zadevah pa si je prizadeval svojo oblast zvikšati, zmanjšati pa papeževo.

Rad bi bil vidil, da bi bila vez škofov in menihov s papežem in duhovnov s škofi bolj ohlapna, torej jo je zlo oviral; izrejo mlade duhovšine je škofom iz rok vzel, pobožne društva in bratovšine je odpravljaj, veliko samostanov zaterl in menihe razkropil in z njihovim premoženjem samovoljno gospodaril; dalje je hotel tudi vse druge cerkvene reči, celó službo božjo le po svojih mislih prenameniti, in brez števila postav je v cerkvenih zadevah razglasil. Ni se torej čuditi, da so vneti duhovni pastirji svoj glas z močjó povzdignili, in cesarja cerkvenih postav spominjali. Tudi papež Pii VI. se je nar pred v listih do cesarja obrnil, potem se je pa še celó sam na pot podal do cesarja na Dunaj, termislil, z besedo več opraviti. Cesar je papežu obljubil, da njegove naredbe ne bodo zoper nauk sv. cerkve in zoper čast njenega višega pastirja, in je res odslej v več rečéh bolj s previdnostjo ravnal; vendar pa papež poglobitnega namena ni dosegel, duh samovoljnega prenamenjanja se je bil že preveč vkoreninil. V svoji smertni uri je cesar Jožef vendar spoznal, da njegova pot ni bila prava. Hvaležno pa spoznamo, da je Jožef tudi v cerkvenih zadevah marsikaj dobrega storil, zlasti za boljšo vredbo in razdelitev škofij, pomnoženje far in duhovnih pastirjev in njih dohodkov. Takrat so bile tudi škofije na Slovenskem drugači razmerjene, ljubljanska, kerška, lavantinska in sekovska so bile povečane, teržaška z istrijanskimi drugače osnovane, in nadškofija je iz Gorice prišla v Ljubljano, ki je bila pa leta 1807 spet v Gorico prestavljena.

Po dokončani francoski vojski so katoliški in protestantski vladarji nemški spoznali, kako potrebno je za mir in tudi časní blagor ljudstvom, da so s papežem v lepi zastopnosti, torej so tudi stopili v zvezo z njim. Srečniši časi so za cerkev nastopili: zapuščene škofije so spet pastirje dobile, veliko duhovnih šol je bilo vstanovljenih, in zopet cerkvi izročeni. Pa ne le to, ampak vernilo se je tudi veliko učenih mož v sv. katoliško cerkev, n. p. Stolberg, Šlegel, Werner i. dr. V Francii in Anglii so se kristjani še celó vneli za sv. vero, in pogostoma je slišati od prestopov učenih in žlahtnih mož in rodovin v katoliško cerkev. Slavni irski poslanec Daniel O'Konel se je v državnem zboru s krepko besedo, pa tudi z velikim vspehom potegoval za katoličane v Anglii, da so skoraj enake pravice z luterani dosegli. — Tudi v Holandii se je katoličanom l. 1830 vresničila pravica, prosto spoznavati katoliško vero; in še celó turški car jim je varstvo zagotovil;

leta 1837 se je v Stokholmu na Švedskem nova katoliška cerkev sezidala, kjer se smé katoliška služba božja obhajati.

Vendar pa sv. cerkev med tem ni bila brez bridkost in terpljenja.

Leta 1833 se je vnel velik punt v Španii, ki je cerkvi marsikaj bridkost naklonil; k vladarstvu so prišli možje, ne- vere navdihnjeni, ter so začeli očitno preganjati cerkvi zveste škofje in duhovne iz dežele poditi, samostane in cerkve ropati. Nič manj niso namerjali ti prekucneži, kakor špansko deželo odtergati od edinosti katoliške cerkve. — Toda spodletelo je jim.

Tako se je tudi v Švajci katoliški cerkvi marsikaj žalega storilo.

V Nemčii se je bilo cerkvi bojevati zlasti s Prusijo zavolj sv. zakona med katoličani in nekatoličani. Papež Pii VIII. je katoliški nauk od tacihi zakonov razložil, škofje so vladi naznanili, da se hočejo le cerkvenih pravic deržati in po njenih naukih ravnati; zato sta bila dva škofa, naj iskreniša zagovornika, Klemen Avgust, Kolinski, in Martin Dunin, Poznanjski škof, zaperta. Kmali potem je pa pruski kralj umerl; njegov sin in naslednik Vilem IV. pa je spoznal krivico svojega očeta ter je skušal popraviti, škofa je iz ječe spustil, ter spoznal, da sta nedolžna, s papežem pa je zastran zakonov pogodbo sklenil.

Tudi Rusija je katoliški cerkvi hudo rano vsekala; Greki, ki so bili l. 1593 s katoliško cerkvijo zedinjeni, so bili siljeni, od katoliške edinosti odstopiti in se z rusko cerkvijo zediniti; kar se je tudi, žali Bog, zgodilo, le malo jih je bilo stanovitnih. Z neprestrašljivo serčnostjo, veliko modrostjo in močno besedo pa tudi pohlevnostjo in ljubeznijo, občudovanja vredno, se je papež Gregor XVI. potegoval za ruske katoličane pri cesarju, katerega je 1839 po svojih poslancih opominjal, toda brez sadu, potem je l. 1842 v očitnem oglasu vsemu svetu razodel stiske katoliške cerkve v Rusii; leta 1845 pa, ko je car Nikolaj sam prišel papeža v Rim obiskat in svoje ravnanja izgovarjat in lepšat, mu je Gregor resnico v oči povedal, ga božje sodbe opominjal in s tem terdo voljo mogočnega vladarja pretresel. Vendar pa vse to ni veliko pomagalo. Katoliška cerkev je v Rusii še vedno v velicih stiskah.

Ravno tako navdušen za pravice katoliške cerkve, kakor papež Gregor, je tudi njegov naslednik papež Pii IX., 259. naslednik sv. Petra.

Iz rodú grofovske hiše Mastaj-Fereti je bil kardinal-škof v Imoli, ko je bil 16. junija 1846 papež izvoljen.

Veliko veselje se je razodevalo; nad to volitvijo v rimskem mestu in povsod, kjer so novega papeža poznali, povsod se je imé Pija IX. razglašalo in slavilo; on pa, ktereга je ta čast zadela, je svoj težki poklic globoko čutil in spoznal, pa v božjo voljo se je vdal in v pomoč božjo zaupal. V svojem prvem nagovoru je kardinale, patrijarhe in škofo opominjal, zlasti za čast in lepoto katoliške cerkve prizadevati si ter zvesto deržati se svete vere, kakor je od Boga razodeta in v ustnem izročilu vedno ohranjena, ne po goli človeški pameti modrovati, nove nauke in prekucneže človeške družbe zatirati in keršanskemu ljudstvu s spodobnim življenjem svetiti. Ker je po modrem in razsvetljenem duhu previdil velike stiske in vojske sv. cerkve, podelil je popolnoma odpustke, da bi vsi verni ž njim vred molili in božje pomoči prosili za srečno zmago.

Naglo se je njegovo oko tudi na potrebe svojih dežel obrnilo, z milostjo do tistih, ki so bili zavolj prejšnje vstaje obsojeni, je iskal duhá prekucije vtolažiti, skerbil je, deržavne dolgove poravnati, ljudstvu teže polajšati, z dobro izrejo in z zdravim podučevanjem boljši mlad zarod zasaditi; z lastnimi očmi se je sam iskal prepričati od vseh zadev; tudi ni opustil sam po cerkvah božje besede oznanovati. Za tega voljo se je slava njegovega imena še močnejše glasila; ali priseženim sovražnikom sv. cerkve in prekucnežem vseh poslavl človeških družb to ni bilo po volji, temuč so si prizadevali vse ljudstva spuntati zoper vladarje, in zlasti tudi Rimljane zoper papeža, in res, zgodilo se je, da so tisti, ki so Piju pri nastopu klicali Hozana, kmali upili: križaj ga. Življenja si ne več svest Pii skrivaj pobegne na Napolitansko v Gajeto 24. nov. 1848, kjer mu je napolitanski kralj pokojno in varno mesto pripravil. Serce je rimskim puntarjem upadlo, ko papeža ni bilo več med njimi; ves katoliški svet je bil presunjen, slišati beg sv. Očeta iz Rima; molitve so za poglavarja vesoljne cerkve iz ust vernih kristjanov v nebo puhtele, in od vseh strani so se mili darovi pošiljali pregnanemu nasledniku sv. Petra. Francija, Španija in Neapeljska vlada so svoje vojake poslale, prederzno rimsko mesto, ki so bili le ptuji prekucneži in plačana soderga spuntali, ukrotit, in Avstrija je pristopila, nepokorne dežele papežu spet podvreči; leta 1850 četrtega aprila so se Pii spet v Rim povernili, v veliko veselje dobrih pravih Rimljanov in vesoljnega ker-

šanstva. Iz hvaležnosti do Bogá, pa tudi, da bi se zapeljane in pohujšane ljudstva spet k Bogu obrnile, pregrehe, poslednjega časa poravnale in od Boga rešenje od tacih zlegov za prihodnje čase sprošile, Pii sv. leto oznanijo ter si neutrudeno prizadevajo zlege popraviti, ktere je nesrečna prekucija v njih deželah napravila.

Pii IX. so velikega veselja doživeli, do so cerkvene zadeve v našem velicem cesarstvu poravnali z velikodušnim našim cesarjem Francom Jožefom I., s katerim so sklenili l. 1854 pogodbo, ki daje katoliški cerkvi nazaj pravice, ktere ji je bil prikratil cesar Jožef II.

Mirni časi pa niso dolgo terpeli. Sardinski kralj Viktor Emanuel leta 1859 z Avstrijo vojsko prične, da bi milanske in benečanske Lahe s svojim kraljestvom zedinil; Napoleon III. ga s svojo armado podpira, Avstrijo premagata, ji skorej vse Milansko odtergata, in v Vilafranki Napoleon mir sklene z našim cesarjem. Prederzni in brezbožni Viktor plane nad papeževe dežele, mu jih dve tretjini s silo zoper vse narodske postave vzame ter si neprenehoma prizadeva, mu še ostalo tretjino z rimskim mestom vred vzeti, toda Napoleon mu še tega ni privolil. Kaj se bo zgodilo, je le v previdnosti božji zapisano. Toliko pa terdno upamo, da bo cerkev, zidana na terdo skalo, tudi zdaj zmagala nad svojimi sovražniki, kakor je do zdaj še vselej.

Sredi tolikih bridkosti Pii IX. pa vendar tudi veliko veselja vživa; od vseh strani celega svetá mu škofje, mašniki in verni pošiljajo milovavne pisma in obilnih milih darov; leta 1862 se je o binkoštnih praznikih iz vsega svetá sešlo do 300 škofov, da so bili pri razglašenji 27 japonskih mučencev; bili so žaljenemu sercu sv. Očeta v veliko tolažbo, so pa tudi od njega prejeli pokrepčanje za sedajne žalostne čase, ko se prekucija in nevera čedalje bolj širja po svetu.

§. 48.

Sklep.

Tako je ob kratkem razloženo, kar se je z božjo cerkvijo godilo od začetka do sedanjega dne.

Keršanskemu pogledu so v zgodbah starega zakona odperle modre božje priprave za odrešenje človeškega rodú v starem času; — čudno vstanovljenje božjega kraljestva na zemlji, ko so se bili časi dopolnili, njegova neprenehljiva rast in častita zmaga v silnih preganjanjih; lep razvitek resnice in svetosti tudi med divjimi narodi.

Zdaj šteje katoliška cerkev po vsem svetu 60 kardinalov, 8 patriarhov, 131 nadškofov, 683 škofov, 89 aposteljskih namestnikov in 200 milijonov vernikov, namreč: 194.500.000 rimskih, 5.000.000 greških, 970.000 armenskih, sirskih in drugih izhodnjih katoličanov.

* * *

Tako je očitno, ktera cerkev je prava in kje je zveličanje za vse narode pripravljeno. Res, da ima sv. cerkev božja še vedno vojsko, pa jo bo tudi imela do konca svetá, ker je Jezus prinesel meč na zemljo; ali Gospod, ki ji je dozdal slavno zmago dal, ohranil jo bo častito tudi do konca svetá.

Čast in hvala mu bodi na vekomaj!

V e r s t a

rimskih papežev ali poglavarjev svete katoliške cerkve.

<p>1 Sv. Peter ap. in m. 34—67</p> <p>I. vesolni cerkveni zbor
v Jeruzalemu l. 50.</p> <p>2 Sv. Lin m. 67—78.</p> <p>3 " Klet 79—91.</p> <p>4 " Klemen m. 91—100.</p> <p>5 " Evarist m. 100—109.</p> <p>6 " Aleksander I. m.
109—119.</p> <p>7 " Sikst I., m. 119—127.</p> <p>8 " Telesfor 127—139.</p> <p>9 " Higin m. 139—142.</p> <p>10 " Pii I., m. 142—157.</p> <p>11 " Anicet m. 157—168.</p> <p>12 " Soter m. 168—177.</p> <p>13 " Elevteri m. 177—192.</p> <p>14 " Viktor m. 192—202.</p> <p>15 " Ceferin m. 202—219.</p> <p>16 " Kalikst m. 219—223.</p> <p>17 " Urban I., m. 223—230.</p> <p>18 " Poncijan m. 230—235.</p> <p>19 " Anter m. 235—236.</p> <p>20 " Fabijan m. 236—250.</p> <p>21 " Korneli m. 251—252.</p> <p>22 " Luci I., m. 252—253.</p> <p>23 " Štefan I., m. 253—257.</p> <p>24 " Sikst II., 257—258.</p> <p>25 " Dioniz m. 258—269.</p> <p>26 " Feliks I., m. 269—274.</p> <p>27 " Evtihijan m. 274—283.</p> <p>28 " Kaj m. 283—296.</p> <p>29 " Marcellin m. 296—304.</p> <p>30 " Marcel m. 304—310.</p> | <p>31 Sv. Evzebi 310—311.</p> <p>32 " Melhiad 311—314.</p> <p>33 " Silvester I., 314—335.</p> <p>II. vesoljni cerkveni
zbor v Niceji 325.</p> <p>34 Sv. Marko 336.</p> <p>35 " Juli I., m. 337—352.</p> <p>36 Liberij 352—366.</p> <p>37 Sv. Feliks II., Liberijev
namestnik 355.</p> <p>38 " Damaz I., 366—384.</p> <p>III. vesoljni zbor v Kon-
štantinopelju l. 381.</p> <p>39 Sv. Sirici 384—398.</p> <p>40 " Anastazi 398—402.</p> <p>41 " Inocenci I. 402—407.</p> <p>42 " Cozim 407—417.</p> <p>43 " Bonifac I. 419—422.</p> <p>44 " Celestin I. 422—432.</p> <p>45 " Sikst III. 432—440.</p> <p>IV. vesoljni zbor v Efe-
zu l. 431.</p> <p>46 Sv. Leon I. veliki 440—461.</p> <p>V. vesoljni zbor v Kal-
cedonu l. 451.</p> <p>47 Sv. Hilari 461—468.</p> <p>48 " Simplicij 468—483.</p> |
|---|--|

- 49 Sv. Feliks III, 483—492.
 50 " Gelazi I., 492—496.
 51 " Anastazi II., 496—498.
 52 " Simah 498—514.
 53 " Hormizda 514—523.
 54 " Janez I., 523—526.
 55 " Feliks IV., 526—530.
 56 " Bonifac II., 530—532.
 57 Janez II., 532—535.
 58 " Agapit I., 535—536.
 59 " Silveri 536—538.
 60 Vigili 538—557.

VI. vesoljni zbor v Konstantinopolju l. 553.

- 61 Sv. Pelagi I., 558—560.
 62 Janez III., 560—573.
 63 " Benedikt I., 574—578.
 64 " Pelagi II., 578—590.
 65 " Gregor I. vél. 590—604.
 66 Sabinian 604—606.
 67 Bonifac III., 606—607.
 68 " Bonifac IV., 608—615.
 69 " Adeodat 615—618.
 70 Bonifac V., 619—625.
 71 Honori I., 625—638.
 72 Severin 638—640.
 73 Janez IV., 640—642.
 74 Teodori I., 642—649.
 75 " Martin I., 649—655.
 76 " Evgen I., 655—657.
 77 " Vitalian 657—672.
 78 Adeodat II., 672—676.
 79 Don I. ali Konon 676—678.
 80 " Agaton 679—682.

VII. vesoljni zbor v Konstantinopolju l. 680.

- 81 Sv. Leon II., 682—683.
 82 " Benedikt II., 684—685.
 83 Janez V., 685—686.
 84 Konon 686—687.

- 85 Sv. Sergi I., 687—701.
 86 Janez VI., 701—705.
 87 Janez VII. 705—707.
 88 Sisimin 707—708.
 89 Konstantin I., 708—715.
 90 Sv. Gregor II., 715—731.
 91 " Gregor III. 731—741.
 92 " Caharija 741—752.
 93 Štefan II. 752.
 94 Štefan III. 752—757.
 95 " Pavel I., 757—768.
 96 Štefan IV. 768—772.
 97 Adrijan I. 772—795.

VIII. vesoljni zbor v Niceji l. 787.

- 98 Sv. Leon III. 795—816.
 99 Štefan V. 816—818.
 100 " Paskal I. 818—824.
 101 " Evgeni II. 824—827.
 102 Valentin 827—828.
 103 Gregor IV. 828—844.
 104 Sergi II. 844—847.
 105 " Leon IV. 847—855.
 106 " Benedikt III. 855—858.
 107 " Nikolaj I., veliki 858—867.
 108 Adrijan II. 867—872.

IX. vesoljni zbor v Konstantinopolju l. 869.

- 109 Janez VIII. 871—882.
 110 Martin II. 882—884.
 111 Adrijan III. 884—885.
 112 Štefan IV. 885—891.
 113 Formos 891—896.
 114 Bonifac VI. 896.
 115 Štefan VII. 897.
 116 Roman 897—898.
 117 Teodor II. 898.
 118 Janez IX. 898—900.
 119 Benedikt IV. 900—903.

- 120 Leon V. 903.
 121 Kristofor 903—907.
 122 Sergi III. 908—911.
 123 Anastazi III. 911—913.
 124 Lando 913—914.
 125 Janez X. 914—928.
 126 Leon VI. 928—929.
 127 Štefan VIII. 929—931.
 128 Janez XI. 931—936.
 129 Leon VII. 938—939.
 130 Štefan X. 939—942.
 131 Martin III. 942—946.
 132 Agapit II. 946—956.
 133 Janez XIII. 956—964.
 134 Benedikt V. 964—965.
 135 Janez XIII. 965—972.
 136 Benedikt VI. 972—974.
 137 Don II. 974—975.
 138 Benedikt VII. 975—983.
 139 Janez XIV. 984.
 140 Janez XV. 985.
 141 Janez XVI. 986—997.
 142 Gregor V. 997—999.
 143 Silvester II. 999—1003.
 144 Janez XVII.
 Janez XVIII. 1003.
 145 Janez XIX. 1003—1009.
 146 Sergi IV. 1009—1012.
 147 Benedikt VIII. 1012—1024.
 148 Janez XX. 1025—1033.
 149 Benedikt IX. 1033—1046.
 150 Gregor VI. 1046.
 151 Klemen II. 1046—1047.
 152 Damaz II. 1048.
 153 Sv. Leon IX. 1048—1054.
 154 Viktor II. 1055—1057.
 155 Sv. Štefan X. 1057.
 156 Benedikt X. 1057—1058.
 157 Nikolaj II. 1059—1061.
 158 Aleksander II.
 1061—1073.
 159 Sv. Greg. VII. 1073—1085.
 160 Viktor III. 1086—1088,
 161 Urban II. 1088—1099.
 162 Paskal II. 1099—1118.
 163 Gelazi II. 1118—1119.
 164 Kalikst II. 1119—1124.
 X. vesoljni (1. lateran-
 ski) zbor v Rimu l. 1122.
 165 Honori II. 1124—1130.
 166 Inocenc II. 1130—1143.
 XI. vesoljni (2. lateran-
 ski) zbor v Rimu 1139.
 167 Celestin II. 1143—1144.
 168 Luci II. 1144—1145.
 169 Evgeni III. 1146—1153.
 170 Atanazi IV. 1153—1154.
 171 Adrijan IV. 1154—1159.
 172 Aleksander III. 1159—1181.
 XII. vesoljni (3. lateran-
 ski) zbor v Rimu l. 1178.
 173 Luci III. 1181—1185.
 174 Urban III. 1185—1187.
 175 Gregor VIII. 1187.
 176 Klemen III. 1188—1191.
 177 Celestin III. 1191—1198.
 178 Inocenc III. 1198—1216.
 XIII. vesoljni (4. lateran-
 ski) zbor v Rimu l. 1216.
 179 Honori III. 1216—1227.
 180 Gregor IX. 1227—1241.
 181 Sv. Celestin IV. 1241.
 182 Inocenc IV. 1242—1254.
 XIV. vesoljni zbor v
 Lionu l. 1245.
 183 Aleksander IV. 1254—1261.
 184 Urban IV. 1261—1264.
 185 Klemen IV. 1265—1268.
 XV. vesoljni zbor v
 Lionu l. 1274.
 186 Gregor X. 1271—1276.
 187 Inocenc V. 1276.
 188 Adrijan V. 1276.
 189 Janez XXI. 1277.
 190 Nikolaj III. 1277—1280.

- 191 Martin IV. 1281—1285.
 192 Honori IV. 1285—1287.
 193 Nikolaj IV. 1287—1294.
 194 Celestin V. 1294.
 195 Bonifac VIII. 1295—1303.
 196 Benedikt XI. 1303.
 197 Klemen V. 1305—1314.

XVI. vesoljni zbor v
 Vieni l. 1311.

- 198 Janez XXII. 1316—1334.
 199 Benedikt XII. 1335—1342.
 200 Klemen VI. 1342—1352.
 201 Inocenc VI. 1352—1362.
 202 Urban V. 1362—1370.
 203 Gregor XI. 1370—1378.
 204 Urban VI. 1378—1389.
 305 Bonifac IX. 1389—1404.
 206 Inocenc VII. 1404—1406.
 207 Gregor XII. 1406—1409.
 208 Aleksander V. 1409—1410.
 209 Janez XXIII. 1410—1415.

XVII. vesoljni zbor v
 Bazel-u, Ferari in Flo-
 rencu l. 1412—1449.

- 210 Martin V. 1417—1431.
 211 Evgen IV. 1431—1447.
 212 Nikolaj V. 1447—1455.
 213 Kalikst III. 1455—1458.
 214 Pii II. 1459—1464.
 215 Pavel II. 1464—1471.
 216 Sikst IV. 1471—1484.
 217 Inocenc VIII. 1484—1492.
 218 Aleksander VI. 1492—1503.
 219 Pii III. 1503.
 220 Juli II. 1503—1513.

XVIII. vesoljni (5. late-
 ranski) zbor v Rimu l.
 1512.

- 221 Leon X. 1513—1521.
 222 Adrijan VI. 1522—1523.
 223 Klemen VII. 1523—1534.
 224 Pavel III. 1534—1549.

Začetek XIX. vesolnega
 zbora v Tridentu l. 1545.

- 225 Juli III. 1550—1555.
 226 Marcel II. 1555.
 227 Pavel IV. 1555—1559.
 228 Pii IV. 1559—1565.

Konec tridentinskega
 zbora 1563.

- 229 Sv. Pii V. 1566—1572.
 230 Gregor XIII. 1572—1585.
 231 Sikst V. 1585—1590.
 232 Urban VII. 1590.
 233 Gregor XIV. 1590—1591.
 234 Inocenc IX. 1591—1592.
 235 Klemen VIII. 1593—1605.
 236 Leon XI. 1605.
 237 Pavel V. 1605—1621.
 238 Gregor XV. 1623—1625.
 239 Urban VIII. 1625—1644.
 240 Inocenc X. 1644—1655.
 241 Aleksander VII.
 1655—1667.

- 242 Klemen IX. 1667—1669.
 243 Klemen X. 1670—1676.
 244 Inocenc XI. 1676—1689.
 245 Aleksander VIII.
 1689—1691.

- 246 Inocenc XII. 1691—1700.
 247 Klemen XI. 1700—1721.
 248 Inocenc XIII. 1721—1724.
 249 Benedikt XIII. 1724—1730.
 250 Klemen XII. 1730—1740.
 251 Benedikt XIV. 1740—1758.
 252 Klemen XIII. 1758—1769.
 253 Klemen XIV. 1769—1774.
 254 Pii VI. 1775—1799.

- 255 Pii VII. 1800—1823.
 256 Leon XII. 1823—1829.
 257 Pii VIII. 1829—1830.
 258 Gregor XVI. 1831—1846.
 259 Pii IX. od 6. junija 1846.

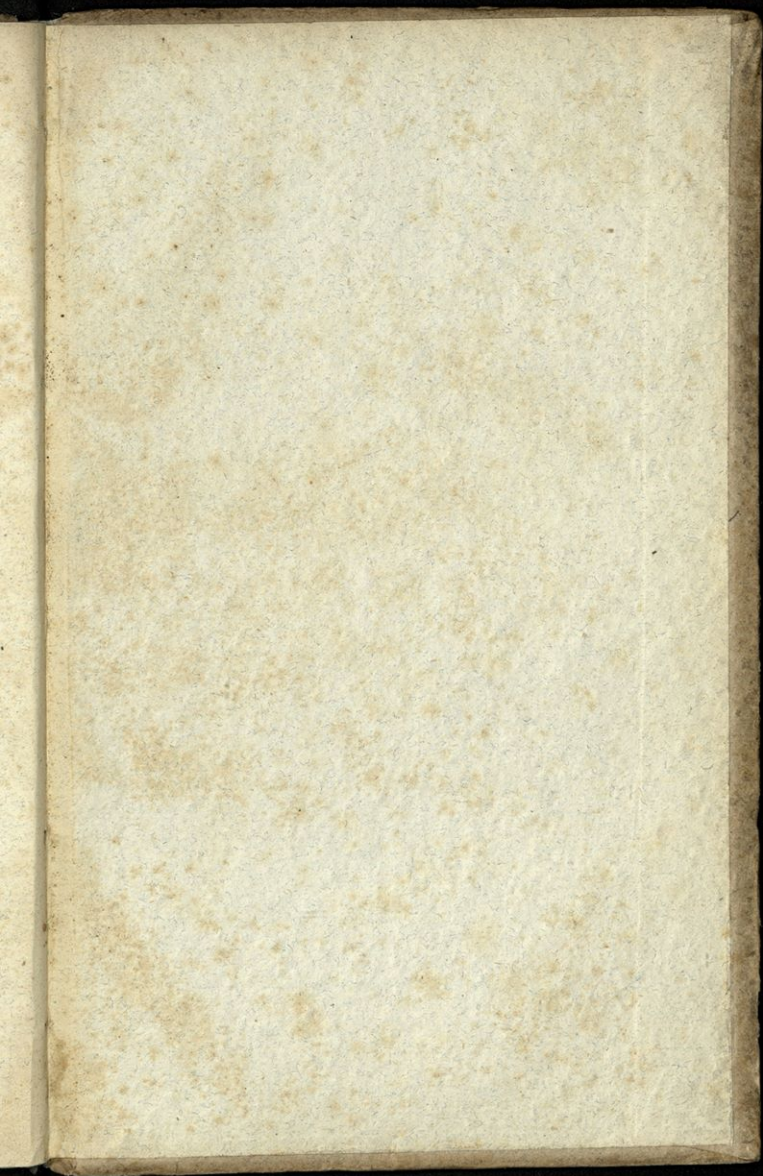
201	1888-1891	201	1888-1891
202	1891-1894	202	1891-1894
203	1894-1897	203	1894-1897
204	1897-1900	204	1897-1900
205	1900-1903	205	1900-1903
206	1903-1906	206	1903-1906
207	1906-1909	207	1906-1909
208	1909-1912	208	1909-1912
209	1912-1915	209	1912-1915
210	1915-1918	210	1915-1918
211	1918-1921	211	1918-1921
212	1921-1924	212	1921-1924
213	1924-1927	213	1924-1927
214	1927-1930	214	1927-1930
215	1930-1933	215	1930-1933
216	1933-1936	216	1933-1936
217	1936-1939	217	1936-1939
218	1939-1942	218	1939-1942
219	1942-1945	219	1942-1945
220	1945-1948	220	1945-1948
221	1948-1951	221	1948-1951
222	1951-1954	222	1951-1954
223	1954-1957	223	1954-1957
224	1957-1960	224	1957-1960
225	1960-1963	225	1960-1963
226	1963-1966	226	1963-1966
227	1966-1969	227	1966-1969
228	1969-1972	228	1969-1972
229	1972-1975	229	1972-1975
230	1975-1978	230	1975-1978
231	1978-1981	231	1978-1981
232	1981-1984	232	1981-1984
233	1984-1987	233	1984-1987
234	1987-1990	234	1987-1990
235	1990-1993	235	1990-1993
236	1993-1996	236	1993-1996
237	1996-1999	237	1996-1999
238	1999-2002	238	1999-2002
239	2002-2005	239	2002-2005
240	2005-2008	240	2005-2008
241	2008-2011	241	2008-2011
242	2011-2014	242	2011-2014
243	2014-2017	243	2014-2017
244	2017-2020	244	2017-2020
245	2020-2023	245	2020-2023
246	2023-2026	246	2023-2026
247	2026-2029	247	2026-2029
248	2029-2032	248	2029-2032
249	2032-2035	249	2032-2035
250	2035-2038	250	2035-2038
251	2038-2041	251	2038-2041
252	2041-2044	252	2041-2044
253	2044-2047	253	2044-2047
254	2047-2050	254	2047-2050
255	2050-2053	255	2050-2053
256	2053-2056	256	2053-2056
257	2056-2059	257	2056-2059
258	2059-2062	258	2059-2062
259	2062-2065	259	2062-2065
260	2065-2068	260	2065-2068
261	2068-2071	261	2068-2071
262	2071-2074	262	2071-2074
263	2074-2077	263	2074-2077
264	2077-2080	264	2077-2080
265	2080-2083	265	2080-2083
266	2083-2086	266	2083-2086
267	2086-2089	267	2086-2089
268	2089-2092	268	2089-2092
269	2092-2095	269	2092-2095
270	2095-2098	270	2095-2098
271	2098-2101	271	2098-2101
272	2101-2104	272	2101-2104
273	2104-2107	273	2104-2107
274	2107-2110	274	2107-2110
275	2110-2113	275	2110-2113
276	2113-2116	276	2113-2116
277	2116-2119	277	2116-2119
278	2119-2122	278	2119-2122
279	2122-2125	279	2122-2125
280	2125-2128	280	2125-2128
281	2128-2131	281	2128-2131
282	2131-2134	282	2131-2134
283	2134-2137	283	2134-2137
284	2137-2140	284	2137-2140
285	2140-2143	285	2140-2143
286	2143-2146	286	2143-2146
287	2146-2149	287	2146-2149
288	2149-2152	288	2149-2152
289	2152-2155	289	2152-2155
290	2155-2158	290	2155-2158
291	2158-2161	291	2158-2161
292	2161-2164	292	2161-2164
293	2164-2167	293	2164-2167
294	2167-2170	294	2167-2170
295	2170-2173	295	2170-2173
296	2173-2176	296	2173-2176
297	2176-2179	297	2176-2179
298	2179-2182	298	2179-2182
299	2182-2185	299	2182-2185
300	2185-2188	300	2185-2188

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

00000504429

COBISS S

V CELOVCU 1863.

Natisnil Janez Leon.